

รายงานการวิจัย

โครงการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา
ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์

หัวหน้าโครงการวิจัย

สมบัติ ประจัญตานต์

คณะนักวิจัย

กรรัตน์ พ่วงพงษ์

นันทนัช พิเศษฐวิทย์

พันธ์ศักดิ์ พ่วงพงษ์

รุ่งฤดี อนุสรณ์

รายงานการวิจัยนี้เสนอต่อสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

พ.ศ. 2546

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้นำชุมชน ประธานและสมาชิก กลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมของบ้านหนองตาเข้ม อ.นางรอง บ้านมะเฟือง อ.พุทไธสง บ้านโคกเมือง อ. ประโคนชัย บ้านหนองตาไก่อ.นางรอง บ้านไทรทองและบ้านยาง อ.กระสัง บ้านกระสัง และ บ้านดงกระทิง กิ่ง อ. บ้านด่าน และขอขอบพระคุณอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์ในการรวบรวม ข้อมูล

ขอขอบคุณผู้ช่วยวิจัยที่เป็นนักศึกษาของสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ที่มีส่วนในการรวบรวม ข้อมูล ดังรายนามต่อไปนี้ นาย คณัย ดิษฐ์รัมย์ นาย สมชาย คำริห์ นาย กิตติศักดิ์ ฉ่ำไธสง นาย ภารดา ขำนิกล้า นางสาวภาวิณี สลาประโคน นางสาว สุรีย์พร ยอดมาลี นาง อัมพร ชะรุรัมย์ และนางสาว ศิริลักษณ์ สิงห์แก้ว นาย สมชาติ อาจสุโพธิ์ นางสาว ทูเรียน ทรงรัมย์ ที่มีส่วนในการบันทึกทวดลายผ้า ขอขอบคุณนางสาวปิยมาภรณ์ โสภาค ในการจัดพิมพ์เอกสาร รวมถึงบุคคลอื่นๆซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถกล่าวนามได้หมดที่มีส่วนร่วมทำให้งานวิจัยสำเร็จด้วยดี

ท้ายสุดขอขอบพระคุณ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ที่สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำ งานวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะนักวิจัยขอมอบแต่ผู้มีพระคุณ ทุกท่าน ขอให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ

คณะนักวิจัย

บทคัดย่อ

การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้านที่มีชื่อเสียง
จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการ ได้แก่

1. จัดทำฐานข้อมูลของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง
จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์

2. เพื่อศึกษาและบันทึกกลดลยของผ้าจิด และผ้ามัดหมี่ลงสื่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจึง
ดำเนินการวิจัยการศึกษาประชากรที่เป็นบุคคล ได้แก่ ผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองและประชากรที่เป็น
ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ลวดลายของผ้าจิดและผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์
ได้ดังนี้ กลุ่มไทยกวย จำนวน 20 คน จำนวน 15 ลาย กลุ่มไทยเขมร จำนวน 20 คน จำนวน
10 ลาย กลุ่มไทยโคราช จำนวน 20 คน จำนวน 12 ลาย และกลุ่มไทยลาว จำนวน 135 คน
จำนวน 59 ลาย รวมจำนวนทั้งสิ้น 195 คน จำนวน 96 ลาย โดยจัดทำเป็นทำเนียบรายชื่อ

จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอายุ 31 – 50 ปี (ร้อยละ 61.5) จบ
การศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 76.8) สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว
(ร้อยละ 69.1) มีถิ่นฐานตามแหล่งผลิตที่คณะวิจัยเข้าศึกษาโดยไม่มีกรย้ายถิ่น (ร้อยละ 86.2)
ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอาชีพหลักในการทำนา (ร้อยละ 92.9) โดยมีรายได้เฉลี่ย 2,000 บาทต่อ
เดือน (ร้อยละ 41.5)

ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ด้านประสบการณ์ทั่วไป
พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การผลิตในขั้นตอนการทอผ้า (ร้อยละ 25) และ
การฟอกย้อมเส้นใย (ร้อยละ 21.4) ซึ่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองเพื่อเป็นรายได้เสริม (ร้อยละ 51.4) โดยเริ่ม
เรียนรู้การผลิตจากบรรพบุรุษ (ร้อยละ 85.8) ตั้งแต่อายุ 16 – 20 ปี (ร้อยละ 45.4) ซึ่งส่วนใหญ่เริ่ม
เรียนรู้จากขั้นตอนการปลูกหม่อน (ร้อยละ 29.7) เป็นอันดับแรก โดยอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ใน
การผลิตที่ใช้ต่อกับบรรพบุรุษ (ร้อยละ 58.3) เมื่อผลิตเป็นผืนผ้าแล้ว ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้แก่
กลุ่มอาชีพที่ตนเป็นสมาชิก (ร้อยละ 41.6) โดยกลุ่มจะเป็นผู้กำหนดราคาของสินค้า และภูมิปัญญา
ท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้รับการอบรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง (ร้อยละ 59.9)
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ โดยภาพรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า
มากที่สุด รองลงมาคือ การมัดหมี่ การฟอกย้อม การผลิตเส้นใย และการจิด ตามลำดับ ส่วนใหญ่

ยังไม่เคยได้รับรางวัลจากการประกวดผ้าทอพื้นเมือง ยกเว้นกลุ่มไทยลาวที่เคยได้รับรางวัลจากการประกวดในระดับจังหวัดและระดับภาค ส่วนใหญ่ได้ถ่ายทอดความรู้และทักษะการทอผ้าแก่บุตรในลักษณะฝึกหัดตามแบบเป็นผู้ช่วยในการผลิตของครัวเรือน โดยไม่กำหนดระยะเวลาที่ตายตัว ผู้รับการถ่ายทอดส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 10 – 12 ปีขึ้นไป

ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการตลาดมากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาวัตถุดิบมีราคาสูงหรือการขาดแคลนวัตถุดิบ และต้องการความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการมัดหมี่และการออกแบบลวดลายผ้าเนื่องจากปัจจัยด้านการตลาดในปัจจุบันมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของผ้าทอพื้นเมือง เนื่องจากแนวทางการผลิตเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมิใช่ผลิตเพื่อผู้ทอใช้เองเหมือนในอดีต

กระบวนการผลิตผ้าทอพื้นเมืองของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ศึกษาล้าคลึงกับกระบวนการผลิตทั่วไปในภาคอีสาน แต่สถานการณ์ปัญหาเรื่องวัตถุดิบมีแนวโน้มสูงขึ้น การนำเข้าวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมีปริมาณมาก โดยเฉพาะไหมพันธุ์ผสมจากโรงงาน และยิ่งชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้ามากเท่าใด ยังมีแนวโน้มที่จะทำให้ชุมชนเป็นแหล่งฟอกย้อมทอผ้าอย่างเดียว นอกจากนี้ยังพบปัญหาการที่ผู้ผลิตขาดทักษะทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน เช่น การชั่ง ตวง วัด และการจดบันทึกทำให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ เป็นการสิ้นเปลืองวัตถุดิบในแง่การผลิต

ข้อเสนอแนะ สำหรับนางานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ควรขยายขอบเขตการศึกษา และจัดทำให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล และเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้เพื่อการพัฒนา ให้ความสนใจต่อกลุ่มผู้ผลิตที่มีได้ถูกคัดเลือกเป็นสุดยอดผลิตภัณฑ์และควรส่งเสริมให้เกิดนักร้องแบบในชุมชนโดยประสานความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ในการฝึกอบรม เรียนรู้หลักสูตรระยะสั้น และการสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาในชุมชนควรมีส่วนในการจัดเก็บรวบรวมลวดลายผ้าลงในตารางกริดให้ครอบคลุมลวดลายดั้งเดิมและต่อเนื่องตามลวดลายผ้าที่ได้รับการออกแบบขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา รวมถึงการส่งเสริม สนับสนุนนักศึกษาของสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ให้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนอันเป็นกลวิธีในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ทฤษฎีหรือกรอบแนวคิดในการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
ระเบียบวิธีวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
กลุ่มชาติพันธุ์	6
ผ้าทอสัญลักษณ์แห่งความเป็นหญิง	10
ผ้าทอพื้นเมืองในประเทศไทย	11
กระบวนการผลิตผ้าไหม	15
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	22
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	26
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	26
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	27

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
การรวบรวมข้อมูล	28
การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ	29
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล	30
ข้อมูลทั่วไปของภูมิปัญญาท้องถิ่น	30
ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง	34
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย	42
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร	45
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช	47
กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว.....	49
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	55
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	58
อภิปรายผล	64
ข้อเสนอแนะ	66
บรรณานุกรม	68
ภาคผนวก	75
ภาคผนวก ก ทำเนียบรายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ฯ	76
ภาคผนวก ข บันทึกถวดยอดผ้าทอ-ชนิดจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ฯ	89
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	201
ประวัติคณະนักวิจัย	222

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามอายุ.....	31
ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามระดับการศึกษา.....	31
ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์.....	32
ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามแหล่งอาศัย	32
ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามอาชีพหลัก	33
ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน	33
ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามขั้นตอนการผลิตที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสบการณ์	34
ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการ ผลิตผ้าทอพื้นเมือง.....	35
ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามช่วงอายุของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เริ่มเรียนรู้การผลิตผ้าพื้นเมือง	35
ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามผู้ถ่ายทอดวิธีการผลิต ผ้าทอพื้นเมือง.....	36
ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามขั้นตอนที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มต้นในการเรียนรู้.....	37
ตาราง 12 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามที่มาของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ ใช้ในการผลิต	38
ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามวิธีการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์	38
ตาราง 14 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามผู้กำหนดราคาสินค้า.....	39
ตาราง 15 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามประสบการณ์ในการเข้ารับ การอบรมที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง.....	39

ตาราง 16 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวม จำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ	40
.....	40
ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวยจำแนกตาม	
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	40
ตาราง 18 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร จำแนกตาม	
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	41
ตาราง 19 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช จำแนกตาม	
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	41
ตาราง 20 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว จำแนกตาม	
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	42

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

บรรพบุรุษชาวอีสานได้สั่งสมภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมการทอผ้าทอมาเนิ่นนานนับพันปี ผ่านการบอกเล่า เรียนรู้ ฝึกฝนจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง หลักฐานเก่าแก่ที่สุดของผ้าทอที่พบในประเทศไทย พบในวัฒนธรรมบ้านเชียงที่สันนิษฐานว่าอยู่ในราวสมัย 700 ปี ก่อนคริสตกาล โดยพบชิ้นส่วนผ้าฝ้าย ไผ่ไหมและใยกล้วย (แพทริเซีย ชิสมาน แน่นหนา, 2536 : 29) ซึ่งรูปแบบและลวดลายของผ้าล้วนสะท้อนถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิต และประเพณีอันดีงาม อีกทั้งทักษะฝีมืออยู่ในขั้นประณีตศิลป์ ทำให้ผ้าทอพื้นเมืองของอีสานมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ในระดับสากล ทั้งนี้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่า ผ้าไหมอีสานเป็นสินค้าสำคัญที่ส่งมาขายยังกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่สมัยอยุธยา มีทั้งไหมลาว ไหมเขมร และไหมโคราช จนกระทั่งปัจจุบันเกิดการพัฒนาจากระบบหัตถกรรมในครัวเรือนมาสู่อุตสาหกรรมสิ่งทอเพื่อการส่งออก และมีแนวโน้มการผลิตผ้าทอพื้นเมืองสูงขึ้น อันแสดงถึงความต้องการของตลาดและโอกาสในการผลิตที่ยั่งยืน

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นแหล่งสำคัญในการผลิตผ้าทอพื้นเมืองในระดับประเทศ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ.2448 ตั้งสาขากรมช่างไหมที่จังหวัดบุรีรัมย์ และระหว่างปี พ.ศ. 2450-2452 กรมช่างไหมได้ส่งผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่นออกแนะนำการเลี้ยงไหม การสาวไหมตามวิธีใหม่แก่ชาวบ้านในหัวเมืองพุทไธสง มณฑลนครราชสีมา (ปัจจุบันเป็นอำเภอพุทไธสงและอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์) (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542 : 2782) โดยรูปแบบและลวดลายของผ้าในแต่ละท้องถิ่นแสดงเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างกัน แสดงถึงวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ถือเป็นแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองที่มีคุณภาพ มีการอนุรักษ์รูปแบบและลวดลายดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ รวมถึงการพัฒนารูปแบบและลวดลายประยุกต์อย่างต่อเนื่อง โดยผู้ผลิตอาศัยจินตนาการ ผนวกความชำนาญในการผลิตซึ่งหากจะผลิตในคราวต่อไปก็อาศัยการศึกษาจากผ้าชิ้นต้นแบบ หากผู้ผลิตมีความชำนาญก็สามารถผลิตโดยอาศัยการจดจำ ทั้งนี้ภูมิปัญญาการทอผ้าเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกถ่ายทอดในรูปแบบการบอกเล่าปากต่อปาก ไม่ได้รับการบันทึกลงสื่อ (Codification) จึงอาจสูญหายหรือตกหล่นได้

อีกทั้งการบันทึกผลที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการแพร่กระจาย (Diffusion) ให้ภูมิปัญญาคงอยู่และขยายผลนำไปใช้ถ่ายทอดในวงกว้างหรือในท้องถิ่นอื่น ๆ จึงเป็นการยกระดับภูมิปัญญาให้เกิดการสืบสานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จากจุดเด่นและจุดด้อยของภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐบาลและเอกชนทางด้านวิชาการ การตลาด และงบประมาณ ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวอาจไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร หรือใช้เวลาและงบประมาณจำนวนมาก เนื่องจากขาดการจัดทำฐานข้อมูลของภูมิปัญญาซึ่งจะเป็นประโยชน์ทำให้เข้าใจสภาพปัจจุบันหรือปัญหาของภูมิปัญญาแต่ละชุมชน ช่วยร่นระยะเวลาและงบประมาณในการศึกษาเบื้องต้นในการหาแนวทางในการพัฒนาระดับภูมิปัญญา

จากข้อมูลเบื้องต้น สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีข้อได้เปรียบในเชิงที่ตั้งใกล้ชิดกับชุมชน จึงควรเป็นหน่วยงานที่มีการศึกษาสำรวจสภาพภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์และบันทึกผลลงอย่างเป็นระบบ รวมถึงบันทึกผลตลอดตั้งแต่เริ่มของผ้าจิดและผ้ามัดหมี่ลงสื่อ เพื่อเป็นฐานข้อมูลเพื่อการสืบสานภูมิปัญญา และสามารถนำไปสู่การขยายผลการยกระดับภูมิปัญญาให้เกิดความยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาและบันทึกผลตลอดตั้งแต่เริ่มของผ้าจิด และผ้ามัดหมี่ลงสื่อ

ทฤษฎีหรือกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาคณะนักวิจัยได้ใช้ทฤษฎีหรือกรอบในการวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2524 : 21 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2532 : 13) กลุ่มชนที่มีการทอผ้าพื้นเมืองในภาคอีสานมี 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มเชื้อสายลาว ซึ่งนิยมทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายด้วยวิธีการจิดและมัดหมี่ กลุ่มเชื้อสายผู้ไทย นิยมทอผ้าด้วยวิธีการจิด และกลุ่มชนเชื้อสายเขมร ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณอีสานใต้ เขตสุรินทร์ บุรีรัมย์ นิยมทอผ้าไหมมัดหมี่มากกว่าวิธีอื่น ๆ

ทั้งนี้ พัชรินทร์ ศิริอัมพันธ์กุล (มปป. : 58-61) กล่าวว่า ประชากรในเขตจังหวัดบุรีรัมย์มีกลุ่มชาติพันธุ์แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. กลุ่มไทยโคราช ตั้งหลักแหล่งโดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ติดต่อกับเขตจังหวัดนครราชสีมา เช่น อำเภอหนองกี่ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอนางรอง เป็นต้น

2. กลุ่มไทยลาว ส่วนใหญ่ตั้งหลักแหล่งทางตอนเหนือของจังหวัด เช่น อำเภอคูเมือง อำเภอพุทไธสง อำเภอนาโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ และอำเภอหนองหงส์ เป็นต้น

3. กลุ่มไทยเขมร ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัด ได้แก่ อำเภอประโคนชัย อำเภอนางรอง อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย อำเภอกระสัง อำเภอสตึก อำเภอเมือง เป็นต้น

4. กลุ่มไทยกวย (กวย) พบทั่วไปทางตอนเหนือและตอนกลางของจังหวัด ได้แก่ อำเภอสตึก อำเภอลำปลายมาศ อำเภอเมือง เป็นต้น

จากทฤษฎีดังกล่าว สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย มุ่งศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าด้วยวิธีการมัดหมี่และการจิด จากพื้นที่อาศัยของประชากรทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้การทำฐานข้อมูลครอบคลุม

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ

1. กลุ่มไทยกวย ศึกษาจากบ้านดงกระทิง กิ่ง อ.บ้านด่าน จำนวน 20 คน
2. กลุ่มไทยเขมร ศึกษาจากบ้านไทรทองและบ้านยาง อ.กระสัง จำนวน 20 คน
3. กลุ่มไทยโคราช ศึกษาจากบ้านหนองตาเข้ม อ.นางรอง จำนวน 20 คน
4. กลุ่มไทยลาว ศึกษาจากที่บ้านมะเฟือง อ.พุทไธสง บ้านโคกเมือง อ.ประโคนชัย และบ้านหนองตาไก่อ.นางรอง รวมจำนวน 135 คน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจึงดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ประชากรแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประชากรที่เป็นบุคคล ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมือง และประชากรที่เป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ลวดลายของผ้าจิดและผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดบุรีรัมย์

ประชากรที่เป็นบุคคล ทำการศึกษาจากทั้งหมดของประชากรซึ่งได้จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interviews) กับผู้นำชุมชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือกประชากร โดยพิจารณาจากประสบการณ์หรือทักษะในการผลิตที่ได้รับ การยอมรับจากกลุ่ม และทักษะในการสื่อสาร แล้วจึงทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์ชนิดปลายเปิดเป็นเครื่องมือ ส่วนประชากรที่เป็นผลิตภัณฑ์ ศึกษาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยให้ผู้ทรงภูมิปัญญามีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือกตัวอย่างประกอบการพิจารณาจากความชัดเจนของตลาด และการได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลิตภัณฑ์ จึงทำการบันทึกภาพ นำตลาดมาลงในตารางกริด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ แล้วสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตรวจสอบพิสูจน์ความถูกต้องเพื่อใช้ในการแพร่กระจายต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล การศึกษาใช้แบบสัมภาษณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าชนิดปลายเปิด บันทึกลงเทปและทำการถอดเทป ส่วนการบันทึกตลาดมัดหมี่และชนิดใช้แบบสัมภาษณ์ร่วมกับการบันทึกภาพขึ้นผ้าตัวอย่าง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ โดยการศึกษาภาคสนามตามพื้นที่แหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์
- 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกจัดกลุ่มของผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นตามประเด็นที่ศึกษา เสนอผลด้วยคำสถิติคือ ร้อยละ จัดทำเป็นฐานข้อมูลในลักษณะของทำเนียบผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อความสะดวกในการสืบค้นและการจำแนกจัดหมวดหมู่ของตลาด ได้แก่ หมวดสัตว์ หมวดพืช หมวดสิ่งของ หมวดอาคารสถานที่และหมวดเบ็ดเตล็ด โดยแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์บันทึกลงตารางกริดเพื่อการแพร่กระจายต่อไป
- 3.4 การสรุปผลการวิจัย โดยการอธิบายความเชิงพรรณนา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นฐานข้อมูลเพื่อการสืบสานและยกระดับภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์
2. พัฒนาระบบการเรียนรู้ออนไลน์ของคณะนักวิจัย นักศึกษาสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิยามศัพท์

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตผ้าพื้นเมือง อาจเป็น ผ้าฝ้าย หรือผ้าไหมตามเทคนิคการทอประเภทต่างๆ เช่น จิต มัดหมี่ เป็นต้น

ฐานข้อมูล หมายถึง ข้อมูลที่จัดทำอย่างเป็นระบบในลักษณะของทำเนียบรายชื่อ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยแสดงถึงรายชื่อ ที่อยู่ปัจจุบัน และความสามารถของภูมิปัญญา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่อง การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น :กรณีศึกษา ผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์
2. ผ้าทอสัญลักษณ์แห่งความเป็นหญิง
3. ผ้าทอพื้นเมืองของภาคอีสาน
4. กระบวนการผลิตผ้าไหม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มชาติพันธุ์

พัชรินทร์ ศิริอำพันธ์กุล (2542 : 65-71) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ ความว่า

สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง อันได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา มหาสารคาม ขอนแก่น สุรินทร์ และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ซึ่งดินแดนดังกล่าวมีความแตกต่างกันทั้งด้านวัฒนธรรมและประชากร จึงเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นในภาคอีสานประชากรของจังหวัดบุรีรัมย์แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีประวัติความเป็นมาและลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

ลักษณะสำคัญของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

1. กลุ่มไทยโคราช

ไทยโคราช เป็นชนเผ่าไทยผสมเขมร พูดได้หลายภาษา บางกลุ่มพูดภาษาไทยโคราช บางกลุ่มพูดภาษากลาง ชาวไทยโคราชนิยมทำหม้อ หรือตีหม้อ จนมีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วว่าอาชีพปั้นหม้อเป็นของชาวไทยโคราช

ไทยโคราชก็คือกลุ่มชนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับไทยภาคกลาง แต่เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของดินแดนแถบนครราชสีมา ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของไทยโคราช อยู่ระหว่างวัฒนธรรมภาคกลางกับวัฒนธรรมอีสาน ชาวไทยโคราชจึงมีลักษณะผสมระหว่างชาวไทยอีสาน (ไทยลาว) ปน

ลำเนียงไทยกลาง เนื่องจากพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา จึงมีกลุ่มไทยโคราชเข้ามาตั้งหลักแหล่ง โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ติดต่อกับเขตจังหวัดนครราชสีมา เช่น อำเภอหนองกี่ อำเภอลำปลายมาศ เป็นต้น และลำเนียงพูดแบบไทยโคราชก็เป็นลำเนียงที่พูดกันในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ยกเว้นในเขตที่อยู่ติดกับจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดมหาสารคาม

ขนบธรรมเนียมประเพณี ชาวไทยโคราชมีขนบธรรมเนียมประเพณีเช่นเดียวกับชาวไทยภาคกลาง มีลักษณะการละเล่นเป็นของตัวเอง เรียกว่า “เพลงโคราช” ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านที่เรียกว่า “เพลงปฏิพากย์” คือเพลงที่โต้ตอบกันระหว่างหญิงและชาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเพลงสนุกสนาน เป็นเพลงที่มีบทสังวาสและตลกโปกฮา ผู้ร้องจะต้องแสดงปฏิภาณของผู้ร้องที่คิดกลอนสดมาว่ากล่าวแก้กัน ให้สนุกสนานกันทั้งผู้ร้องและผู้ฟัง พ่อเพลงและแม่เพลงเป็นตัวแทนเกี่ยวกับอกถึงใจผู้ฟัง

ปัจจุบันการเล่นเพลงโคราชในจังหวัดบุรีรัมย์ได้รับความนิยมน้อยมาก ซึ่งต่างจากจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งยังคงรักษาเพลงโคราชเอาไว้ เพราะถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของเมืองโคราช ประกอบกับการเล่นเพลงโคราชไม่ใช่เครื่องดนตรี จึงทำให้เพลงโคราชหมดความสำคัญและไม่ได้ได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่

2. กลุ่มไทยลาว

กลุ่มไทยลาว ส่วนใหญ่จะพบอยู่ทั่วไปในพื้นที่ของจังหวัดบุรีรัมย์ แต่อำเภอที่พูดภาษาไทยลาวมากที่สุด ได้แก่ อำเภอคูเมือง อำเภอพุทไธสง อำเภอนาโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ และอำเภอหนองหงส์ คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรทั้งจังหวัด กลุ่มไทยลาวในจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ทั้งนี้เพราะพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีอาณาเขตติดต่อกับดินแดนที่มีวัฒนธรรมไทยลาว โดยเฉพาะทางตอนเหนือของจังหวัด

ขนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มไทยลาวยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดำเนินชีวิตตาม “ฮีตสิบสอง” คือกิจประเพณีในรอบ 12 เดือน นับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คือศาสนาพุทธที่ปรับเข้ากับจารีตประเพณีของชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีการนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน รวมทั้งผีไร่นา ฯลฯ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ยังมีอิทธิพลต่อสังคมปัจจุบันมาก นั่นคือ ผีปู่ตา ทุกชุมชนในชนบทจะมีศาลปู่ตา (ตูปู่ตา) ประจำหมู่บ้าน และมีตำแหน่ง เฒ่าจ้ำ หรือหม่อจ้ำ เป็นผู้ติดต่อวิญญาณ เฒ่าจ้ำจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือมากที่สุดผู้หนึ่ง

กลุ่มไทยลาวในจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่ก็ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม

เช่น การปฏิบัติตามฮีตสิบสอง ก็ยังมีการปฏิบัติกันอยู่ในกลุ่มที่มีชาวไทยลาวอยู่ เช่น แถบอำเภอ นาโพธิ์ พุทไธสง คูเมือง และอำเภอสตึก เป็นต้น แต่ประเพณีต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

3. กลุ่มไทยเขมร

ประชากรกลุ่มที่พูดภาษาเขมร ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานตอนใต้ของไทย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เขมรสูง” มีอาศัยอยู่มากในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ทั้ง 3 จังหวัด มีบางที่บางส่วนคิดต่อเป็นแนวชายแดนกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. 2529 ได้มีการสำรวจพบว่า มีผู้พูดเขมรอยู่ใน 3 จังหวัด ไม่ต่ำกว่า 1,643,000 คน นอกจากนี้ที่ 3 จังหวัดนี้แล้วยังพบว่าผู้พูดภาษาเขมรกระจัดกระจายอยู่อีกหลายจังหวัด เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานี มหาสารคาม นครราชสีมา และในภาคอื่น ๆ เช่น ในจังหวัดนครนายก จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี อุทัยธานี และตราด การกระจายของกลุ่มไทยเขมรในพื้นที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยการอพยพเคลื่อนย้ายไปจากจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ซึ่งมีชาวเขมรมาก

จะเห็นว่าจังหวัดบุรีรัมย์เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประชากรเขมรออาศัยอยู่มาก ทั้งนี้เป็นเพราะจังหวัดบุรีรัมย์มีพื้นที่อยู่ติดต่อกับพรมแดนประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย และจังหวัดสุรินทร์ ชาวไทยเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ

ในจังหวัดบุรีรัมย์ประชากรกลุ่มที่พูดภาษาเขมรมีประมาณร้อยละ 50 ของประชากรทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ อำเภอประโคนชัย อำเภอนางรอง อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย อำเภอกระสัง อำเภอสตึก และอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีกลุ่มชาวไทยเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ดำเนินชีวิตด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา เป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มตนเอง ไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะด้านความเชื่อ เช่น ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง การเสกเป่า ยาสั่ง และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยมีผู้นำสืบทอดสู่ชนรุ่นหลังอย่างเหนียวแน่น และจากการที่จังหวัดบุรีรัมย์มีประชากรชาวเขมรอยู่ถึงร้อยละ 50 ของประชากรทั้งจังหวัดบุรีรัมย์ จึงทำให้วัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์โดดเด่นไปทางวัฒนธรรมเขมร ซึ่งถือว่าเป็นชนกลุ่มใหญ่ของจังหวัด

4. กลุ่มไทยกวย (กวย)

กลุ่มคนที่พูดภาษากวย (ภาษากวย) พบอยู่ทั่วไปทางตอนเหนือ และตอนกลางของ

จังหวัด ได้แก่อำเภอสตึก อำเภอลำปลายมาศ และอำเภอเมืองบุรีรัมย์

กลายเป็นชนชาติหนึ่งอยู่ในตระกูลมอญเขมร มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอีสานใต้แม่น้ำมูลลงมา คือตอนใต้ของจังหวัดร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี ผู้เชี่ยวชาญทางมานุษยวิทยาและชาติวงศ์วิทยาแห่งเอเชียถือกันว่าพวกกวยเป็นชนชาวพื้นเมืองดั้งเดิมในบริเวณประเทศกัมพูชาและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวก็มีเชื้อสายกวยปนอยู่ไม่น้อย ชาวกวยเป็นชนชาติที่มีผิวพรรณดำ บางคนเห็นได้ชัดว่ามีเลือดนิโกรผสมอยู่ ด้วยเหตุที่ผสมหยิกของ เป็นเงาะ นักมานุษยวิทยาบางพวกจัดพวกกวยเป็นตระกูลมอญ-เขมร และเป็นเลือดผสมระหว่างเวดดิค (Weddid Proto – Australian) กับพวกเมลานีเซียน (Melanesian)

กลุ่มไทยกวยส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ อำเภอประโคนชัย อำเภอนางรอง อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย อำเภอสตึก อำเภอลำปลายมาศ และอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ชาวกวยในจังหวัดบุรีรัมย์ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ในอดีตชาวกวยมีอาชีพหาของป่าล่าสัตว์ โดยเฉพาะการจับช้างป่า ชาวกวยในอดีตมีชื่อเสียงในเรื่องของความสามารถในการจับช้าง เช่น ชาวกวยที่บ้านหนองบัวเจ้าป่า อำเภอสตึก และชาวกวยที่อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ แต่ปัจจุบันกำลังจะหมดไป ชาวกวยจึงปรับตัวมาทำนาทำไร่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวกวยในจังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันก็ยังรักษาเอกลักษณ์บางอย่างของตนเองไว้ เช่น ประเพณีการไหว้ศาลปะกำ พิธีกล่อม แกลออ และนอกจากนี้ชาวกวยยังนับถือผีปู่ตา ผีตาแฮก ผีเรือน เช่นเดียวกับกลุ่มไทยลาว ไทยเขมร และมีการเชื่อโชคลาง เเคราะห์ การชะล่า นอกจากนี้ยังมีประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ประเพณีฮีต 12 เป็นต้น

จากการที่ประชากรของจังหวัดบุรีรัมย์มีภาษาและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันถึง 4 กลุ่ม อันได้แก่ กลุ่มไทยเขมร ไทยลาว ไทยโคราช และไทยกวย ประชากรทั้ง 4 กลุ่ม ต่างก็มีรูปแบบวัฒนธรรมของตนเอง แต่การที่ชนกลุ่มนี้มาอยู่รวมกันก็就会有การติดต่อสัมพันธ์กัน ก็จะเกิดการผสมกลมกลืนทางด้านวัฒนธรรม ที่สำคัญคือทางด้านภาษา เช่นการกลมกลืนกันระหว่างภาษาไทยเขมรกับกลุ่มภาษาไทยกวย หรือกลุ่มภาษาไทยกวยกับกลุ่มภาษาไทยลาว กลุ่มชนที่ปรับตัวในด้านการรับวัฒนธรรมได้เก่งคือกลุ่มไทยกวย กลุ่มนี้เมื่อมาอยู่ใกล้พวกไทยเขมรก็จะพูดภาษาไทยเขมร และยอมรับวัฒนธรรมไทยเขมร ซึ่งถือว่าสูงกว่าวัฒนธรรมของพวกเขา เมื่ออยู่

ใกล้กลุ่มวัฒนธรรมไทยลาวก็รับวัฒนธรรมไทยลาว ซึ่งจะพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นดินแดนที่ประชาชนมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมเด่นชัดแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

ผ้าทอสัญลักษณ์แห่งความเป็นหญิง

ตั้งแต่ในอดีตในสังคมเกษตรกรรมของชาวอีสาน ผู้คนและสัมพันธ์กับธรรมชาติ เรียนรู้การใช้หรือปรับใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ก่อเกิดสรรพวิชาในลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ในชีวิต สืบต่อมาหลายชั่วอายุคน จนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งนักมานุษยวิทยา มีความพยายามอธิบายและทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมอีสาน โดยใช้ผ้าและการทอผ้าเป็น สื่อกลาง โดยถือว่าสิ่งที่ปรากฏไม่ใช่สิ่งอันเลื่อนลอยและโดดเดี่ยว หากแต่มีจุดเริ่มต้น มีขั้นตอน พัฒนาการในตัวเอง มีเงื่อนไขและกระบวนการในตัวเอง รวมทั้งเหลือร่องรอยไว้ให้ศึกษา และการศึกษาเรื่องผ้าอีสานจะช่วยให้เข้าใจถึงวิถีชีวิต ความคิดของผู้ผลิตซึ่งเน้นที่ผู้หญิง การที่เรา เข้าใจผู้หญิงตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่จริง ย่อมช่วยให้เราเข้าใจสังคมวัฒนธรรมของอีสานได้ มากขึ้น ทำให้มีความรู้มากขึ้น ทั้งในระดับลึกและกว้าง ฉะนั้น การพัฒนาหรือปฏิบัติการใด ๆ ที่มี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาคอีสาน ก็จะต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้นตามไป ด้วยเป็นเงาตามตัว (ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน, 2532 : 5)

ทิตยา สุวรรณ (อ้างถึงในพัฒนา วิดีอาษา. 2532 : 7) กล่าวว่า บรรดาพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนนั้น ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเสมือนแกนกลางอันเป็นกำลังหมุนของตัวจักร ทั้งหลาย และในสังคมของวัฒนธรรมของชาวอีสานกำหนดให้ผู้หญิงเป็นกำลังด้านการทอผ้า และ ผ้าทอก็มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของผู้หญิงและความเป็นผู้หญิง เนื่องด้วยการทอผ้าเป็นทั้ง กระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคม และพิธีกรรมผ่านภาวะที่นำผู้หญิงไปสู่ความเป็นหญิงที่ สมบูรณ์พร้อมมีบทบาทและหน้าที่อันเหมาะสมตามช่วงวัย และสถานภาพทางเพศที่ได้รับทาง สังคม (ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน. 2532 : 5) เด็กหญิงจะได้รับการอบรมเลี้ยงดู และเรียนรู้งานบ้านงานเรือนควบคู่กับการทอผ้า จากมารดาและญาติ จากการเป็นลูกมือฝึกฝน ปฏิบัติในขั้นตอนที่เหมาะสมกับช่วงวัย จนกระทั่งเติบโตใหญ่สาวจะต้องทอผ้าให้เป็น เพราะ ชาวอีสานถือว่าการทอผ้าเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของผู้หญิงที่พร้อมจะออกเรือนแต่งงานสร้าง ครอบครัวใหม่ได้

ผู้หญิงอีสานจะแต่งงานได้นั้น ต้องทอผ้าให้เป็นอย่างน้อย 3 อย่าง คือ “เสื้อดำ ต้าแพร ซิ่นไหม” คำว่า “เสื้อดำ” หมายถึง เส้นที่ตัดจากผ้าที่ทอเองแล้วย้อมคราม ซึ่งนิยมใช้ใน ชีวิตประจำวัน และใช้ในการทำงานในไร่นา คำว่า “ต้าแพร” หมายถึง ทอผ้าขาวม้าที่เป็นผ้า สารพัดประโยชน์ของชาวบ้านได้ คำว่า “ซิ่นไหม” หมายถึง หญิงคนที่แต่งงานได้ก็ต้องทอ ผ้าซิ่นไหมได้ด้วย เพราะผ้าขาวม้า (ผ้าแพร) ซิ่นไหม นิยมใช้เป็นเครื่องสมมาหรือของกำนัลแก่ ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบ่าวในพิธีแต่งงาน (ห้องปฏิบัติการทางมนุษยวิทยาของอีสาน. 2532 : 23)

หลังจากที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วครวตั้งครรภ์ ผู้หญิงผู้เป็นแม่ของเด็กที่ผ่านการ อยู่ไฟหลังคลอดบุตรก็ทำพิธีสู่วัณออกไฟ โดยผู้เป็นแม่ของเด็กจะนำผ้าที่ตนทอสะสมไว้ เช่น ซิ่นไหม ผ้าแพร มาเป็นสิ่งตอบแทนแม่หมอดำเย็บผู้ทำคลอดให้ รวมทั้งผูกแขนนับถือเสมือนแม่ คนที่สอง ผูกพันสัมพันธ์และเกี่ยวกันตลอดไป และคราวที่บุตรชายอายุครบเกณฑ์บวชเรียน ผ้ายังมีบทบาทสำคัญต่อพิธีบวชนาค ที่เชื่อกันว่าผู้เป็นมารดาจะได้รับบุญจากการบวชบุตรชาย มากที่สุด เช่นที่ บ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มารดาเตรียมผ้าควบ ซึ่งเป็น ผ้าไหมหางกระรอกให้นาคสำหรับนุ่งประกอบพิธี และเมื่อครั้งถึงพิธีแต่งงาน เจ้าบ่าวจะนุ่งผ้า ผืนนั้นเข้าพิธี และกระทั่งเมื่อชีวิตดับสูญ ผ้าผืนนั้นจะผูกเป็นผ้าสำคัญที่ใช้ในการประกอบพิธี โดย มักเป็นก้อน แล้วปาข้ามศพ 3 ครั้ง แล้วจึงเก็บผืนนั้นไว้เป็นที่ระลึกถึงผู้วายชนม์ หรือบางครั้ง ครอบครัวก็จะให้ลูกหลานใช้ผืนนั้นต่อไป (สมบัติ ประจัญสานต์ และคณะ. 2545 : 34-35)

และนอกเหนือจากนี้ ในพิธีศพยังมีการใช้ผ้าจิด ซึ่งเป็นผ้าที่ชาวบ้านถือว่าสูงที่สุด เป็น ผ้าคลุมโลงศพ ใช้ผ้าขาวที่ทอจากผ้าฝ้ายเป็นผ้าทอปกหน้าศพ และใช้ผ้าขาวเป็นผ้าทำเป็นสายจูง โลงศพไปป่าช้าของพระสงฆ์หน้าขบวนแห่ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นผ้าพื้นเมือง ที่ผ่านการทอจาก ผู้หญิงในสังคมอีสานนั่นเอง

ผ้าทอพื้นเมืองของภาคอีสาน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เชื่อได้ว่าการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าจากสมัย บ้านเชียง ผู้ยุคต่อมาจนถึงสมัยวัฒนธรรมไทย-ลาว จากเอกสารที่หอหลวงบันทึกสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงผ้าไหมจากภาคอีสาน ซึ่งเป็นสินค้าออกจำหน่ายแลกเปลี่ยนมาทางจังหวัดนครราชสีมา และกล่าวถึงตลาดย่านค้าขายในเมืองกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถนนซีกหนึ่งมีร้านขายไหมลาว ไหมเขมร และไหมโคราช แสดงให้เห็นว่าผ้าไหมภาคอีสานเป็นที่นิยมของชาวกรุงศรีอยุธยา จนผู้คนในสมัย

นั้นเรียกชื่อใหม่ตามแหล่งที่ผลิต อาจะหมายรวมถึง คุณภาพและลวดลายอีกด้วย (มูลนิธิ
สารานุกรมวัฒนธรรมไทย. 2542 : 2780)

ทั้งนี้ ในการจัดประเภทของผ้าทอพื้นเมืองในภาคอีสานที่มีการใช้วัสดุหลักที่สำคัญ คือ
เส้นใยฝ้าย โดยแบ่งตามกรรมวิธีการผลิตมากกว่าแบ่งตามประโยชน์การใช้สอย ซึ่งกรรมวิธีการ
ผลิตผ้าพื้นนั้นคือ การกระทำให้เกิดลวดลายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่ซับซ้อนและแต่ละกรรมวิธีการทำ
ลวดลายนั้น มักมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย (2542 : 2784) จัดประเภทผ้าทอพื้นเมืองของภาค
อีสาน โดยพิจารณาจากกรรมวิธีการผลิตลวดลายผ้าได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ประเภทย้อมสีเพื่อให้เกิดลวดลาย ได้แก่ ฝ้ายมัดหมี่หรือฝ้ายหมี่ คือ ย้อมสีด้ายเส้นพุ่ง
ให้เป็นลวดลายตามต้องการก่อนนำมาทอ ผ้าพื้นหรือผ้าลายตาหมากรุก ได้แก่ ย้อมสีด้าย เส้นยืน
และด้ายเส้นพุ่ง แล้วนำมาทอสลับลีตามต้องการ

2. ประเภทเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษ เพื่อให้เกิดลวดลาย ได้แก่ ฝ้ายจิด คือ การยกดอกด้วยการ
เพิ่มเส้นด้ายพุ่ง เพื่อให้เป็นดอกดวงที่มีสีต่างไปจากสีพื้น

3. ฝ้ายจก (แพรวา) คือ การเพิ่มเส้นด้ายเส้นพุ่งหลากหลายสี เพื่อให้เกิดลวดลาย มี
กระบวนการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งซับซ้อนกว่าฝ้ายจิด

แพทรีเซีย ซีสมเมน แน่นหนาและวิถี พานิชพันธ์ (2541 : 31-36) กล่าวถึงผ้าทอพื้นเมือง
ของภาคอีสาน สามารถแบ่งตามรูปแบบ ตามเขตภูมิศาสตร์วัฒนธรรม แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ
อีสานเหนือ อีสานกลาง และอีสานใต้

ผ้าทอที่เป็นลักษณะเด่นของเขตอีสานเหนือและอีสานกลาง คือฝ้ายมัดหมี่สีคราม ใช้
สำหรับเป็นผ้าชิ้นนุ่งในโอกาสพิเศษ ลวดลายจะเป็นลายทางตั้ง เย็บตกแต่งด้วยส่วนตีนชิ้น ซึ่ง
มักจะเป็นผ้าฝ้ายหรือไหมทอสามตะกอ และส่วนหัวชิ้นจะเย็บต่อด้ายผ้าที่มีลายจิดเป็นทางสีแดง

เขตอีสานใต้ในจังหวัดสุรินทร์ ชาวไทยเชื้อสายเขมร ทอผ้าไหมมัดหมี่เส้นพุ่งตามแบบ
เขมรเป็นที่รู้จัก เช่น ผ้าโฮล (จองโฮล แปลว่า “มัดหมี่”) โฮล ผ้าอัมปรม หรือ โชนดลึค (ผ้าทอยก
ดอก) (อัจฉรา ภาณุรัตน์ และอัคราพร สุขทอง. 2545 : 1-2) ในจังหวัดอุบลราชธานีสตรีชั้นสูงจะนุ่ง
ผ้าชิ้นทอด้วยด้ายเงิน ดิ้นทอง เรียกว่า “ชิ้นล่อง” มักจะนิยมต่อหัวชิ้นด้วยผ้าลายทางตั้งสีแดง มีลาย
จกตกแต่ง เรียกว่า “หัวจกดาว” (แพทรีเซีย ซีสมเมน แน่นหนา และวิถี พานิชพันธ์. 2541 : 36)

ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ เนื่องจากประชากรในจังหวัดสืบเชื้อสายจากสี่กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มไทยโคราช กลุ่มไทยลาว กลุ่มไทยเขมร และกลุ่มไทยกวย ทำให้วัฒนธรรมการทอผ้าของแต่ละถิ่นฐานที่ประชากรแต่ละชาติพันธุ์อาศัยอยู่มีความแตกต่างกัน

ปัญญา แสงสุนานนท์ (2535 : 22) กล่าวว่า ในท้องที่อำเภอพุทไธสง (ส่วนใหญ่) ประชากรสืบเชื้อสายกลุ่มไทยลาว นิยมทอผ้าไหมด้วยเทคนิคมัดหมี่) มีการเลี้ยงไหมแทบทุกหมู่บ้าน แต่ที่ขึ้นหน้าขึ้นตาและมีผ้าไหมคุณภาพดีเยี่ยมจะมีอยู่ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านมะเฟือง ตำบลมะเฟือง และที่บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 628, 632-633) ได้กล่าวถึงรูปแบบของผ้าไหมที่มีการผลิตในปัจจุบันของจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

1) **ผ้าขาวม้า** เป็นผ้าที่ทอด้วยไหมสีสลับกัน เครือหูก (ไหมเส้นยืน) ย้อมสีสลับกันเหมือนไหมที่ทอ เมื่อทอเสร็จแล้วลายผ้าจะออกมาเป็นตาราง สีเหลี่ยม นิยมทอใน 2 ลักษณะคือ ทอด้วยไหมหีบ หมายถึง ไหมเปลือกนอก ทำ 2 สีสลับกันคือสีขาวกับสีดำ ใช้สำหรับผู้ชาย เป็นผ้าอาบน้ำ หรือไปตามท้องไร่ท้องนา ใช้โพกศีรษะ เรียกว่า ผ้าขาวม้า และทอด้วยไหมน้อย นิยมทำออกมาเป็นสีเหลือง แดง เขียว ขาว และน้ำเงิน สลับกันเป็นตาสี่เหลี่ยม มีหลายสีสวยงาม ชาวบ้านเรียกว่า ผ้าตามือ่ง ใช้ในงานประเพณี เช่น พาดบ่าเจ้าบ่าวเวลาแต่งงานหรือเป็นผ้าไหว้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย

2) **ผ้าโลรง** ชาวบ้านเรียกว่า “ผ้าตะโรง” เป็นผ้าสำหรับผู้ชายนุ่ง ไหมที่ใช้ทำโลรงเป็นไหมน้อย และต้องคัดพิเศษ ในการทำก็พิถีพิถันมาก เพราะใช้ไหม 2 เส้น 2 สี เกียวใส่กัน ชาวบ้านเรียก “ไหมควบ” ทั้งผ้าตามือ่ง และผ้าตะโรง ชาวบ้านใช้ “ห่อลูกเขย” (รับขวัญลูกเขย) ตอนเจ้าบ่าวเข้าพิธีแต่งงาน

3) **ผ้าหางกระรอก** ชาวบ้านเรียก ผ้าควบ นิยมทอเป็นผืนยาว 3.50 ถึง 4.00 เมตร การทำผ้าชนิดนี้ต้องพิถีพิถันกันเป็นพิเศษกว่าผ้าชนิดอื่น ๆ ทั้งเรื่องเส้นไหมต้องเป็นเครือเดียวกัน ทอตลอดผืนไม่มีสีอื่นขึ้น นับเป็นผ้าที่มีคุณค่ามากที่สุดในบ้านเรือน นิยมใช้ในงานประเพณี บวชนาค โดยให้นาคใช้นุ่งและใช้คลุมโลงศพ

4) **ผ้าพื้นเรียบ** มีทั้งทอด้วยไหมหีบ และทอด้วยไหมน้อยย้อมสีต่าง ๆ ทั้งสีเคมี และสีธรรมชาติ ใช้ได้ทุกเพศทุกวัย

5) **ผ้าลายลูกแก้ว** ชาวบ้านเรียกว่า ผ้าเหยียม ส่วนใหญ่จะทอออกมาเป็นสีขาวลายดอก โดยอาศัยผ้าเหยียมเขาเป็นผ้าสำหรับผู้หญิงใช้หน้ากว้างประมาณ 60 เซนติเมตร

สมัยก่อนนิยมนำไปย้อมเป็นสีดำด้วยมะเกลือ ใช้เทียนนอกแทนเสื้อ ปัจจุบันสำหรับหญิงสูงอายุคา
ดอกไปวัดหรืองานประเพณีต่าง ๆ

6) **ผ้าซิ่นกล้วย** เป็นผ้าซิ่นสำหรับผู้สูงอายุ เครื่องใช้ไหมสีสลับลายแดง เหลือง
เขียว ฟ้า ขาว แต่ทำลายเล็ก ๆ ไหมที่ใช้ทอเป็นเศษไหมที่เหลือจากการทำผ้าชนิดอื่น ๆ เก็บเล็ก
ผสมน้อยทั้งไหมสีไหมมัดหมี่มาย้อมเป็นสีดำ แล้วทอผ้าจะเป็นลายตามทางยาว แต่ปัจจุบันนี้
ซิ่นกล้วยค่อย ๆ หายไป

7) **ผ้ามัดหมี่** แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

7.1) **มัดหมี่ธรรมดา** เดิมนิยมทอเป็นผ้าซิ่น การมัดหมี่จึงเน้นเป็นหัวซิ่นและ
ตีนซิ่น ด้านหัวซิ่นคือด้านที่เหน็บเอวมีเสื่อคลุม จึงไม่เน้นแต่งลวดลาย ส่วนด้าน ตีนซิ่นจะมีการ
มัดหมี่เพิ่มลวดลายให้สวยงามเพื่อแสดงฝีมือ แต่ในปัจจุบันมีผู้นิยมนำผ้ามัดหมี่ไปตัดเป็นเสื้อทั้ง
ผู้ชายและผู้หญิง การมัดหมี่จึงมัดเชิงทั้ง 2 ด้านเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย และใช้
ผ้าทุกตารางนิ้วให้คุ้มค่าที่สุด

7.2) **มัดหมี่ตีนแดง** ชาวบ้านเรียกว่าซิ่นตีนแดง หรือซิ่นหมี่รวด นับว่าเป็น
เอกลักษณ์ของท้องถิ่น ชาวนาโพธิ์พุทไธสงโดยแท้ ซึ่งอำเภอนาโพธิ์เดิมขึ้นกับอำเภอพุทไธสง
ตั้งอยู่เหนือเขตของจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งเป็นกิ่งเมื่อ พ.ศ. 2524 ได้ยกระดับเป็นอำเภอเมื่อวันที่
1 กุมภาพันธ์ 2531 ท้องถิ่นอื่นไม่มีซิ่นตีนแดง แตกต่างจากซิ่นชนิดอื่นโดย สิ้นเชิงคือหัวซิ่นและ
ตีนซิ่น โดยย้อมเป็นสีแดง ตรงกลางเป็นพื้นสีดำ มัดหมี่เล่นสีเหลือง แดง ขาว มีเขียวปนบ้าง
นิดหน่อย เครื่องซิ่น ด้านหัวซิ่นและตีนซิ่นมีสีแดง กว้างประมาณ 8 หลบ โดย 1 หลบ เท่ากับไหม
40 เส้น ลายที่ใช้ทอส่วนใหญ่เป็นลายเก่าดั้งเดิม และนิยมลายใหญ่ ๆ เช่น ฟันเลื่อยเพราะเส้นใหญ่
ทอเสร็จเร็ว เห็นลายชัด และที่สำคัญเก็บตีนดาว เป็นการเก็บลายไหมด้วยไหมสีเหมือนผ้าแพรวา
เพิ่มเติมที่ตีนซิ่นเพื่อเพิ่มความสวยงามและแสดงฝีมือได้ง่ายด้วย แต่เนื่องจากการทำซิ่นตีนแดง
ยุ่งยากกว่ามัดหมี่ธรรมดา และมีการขึ้นลายจึงไม่ค่อยนิยมทำกัน นับว่าเป็นซิ่นที่เหมาะสมกับวัยสาว
ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ซิ่นตีนแดง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นกำลังจะสูญหาย สมควรรักษา
สืบทอดและเผยแพร่ จึงได้ประสานงานกับทางศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของสถาบัน ราชภัฏบุรีรัมย์
นำซิ่นตีนแดงไปแสดงในงานนิทรรศการสมบัติอีสานใต้ ครั้งที่ 2 ทางสถาบันได้ใช้ซิ่นตีนแดงเป็น
ชุดแต่งกายนักแสดงนาฏศิลป์ผลิตขึ้นหลายชุดตั้งแต่นั้นมา ส่วนในระดับท้องถิ่นได้ประสานงาน
กับคณะครู กลุ่มแม่บ้านเชิญชวนให้หันมาผลิตซิ่นตีนแดง และใช้ในงานประเพณีของชุมชน เช่น
งานบุญบั้งไฟ งานลอยกระทง กิจกรรมหรืองานแสดงของนักเรียน ซิ่นตีนแดง จึงกลับมาเป็นที่

นิยมเป็นที่รู้จักทั่วไป มีความจำเป็นต่อชาวนาโพธิ์แทบจะทุกครัวเรือนต้องมีไว้ นอกจากนั้นยังกลายเป็นสินค้าที่ทำรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างงดงามอีกด้วย

7.3) **มัดหมี่ชั้นข้อ** ชาวบ้านเรียกว่าชั้นชั้น สำหรับหญิงสูงอายุใช้เป็นการทอมัดหมี่ลายเล็ก ๆ สลับกับไหมสีหรือไหมควบ นิยมใช้ลายนกน้อย ลายนกน้อย ลายกบปัก ลายโคมต่าง ๆ

กระบวนการผลิตผ้าไหม

สมโพธิ์ อัครพันธุ์ (2530 : 20) ได้กล่าวถึงการเลี้ยงไหมในประเทศไทยไว้ว่า การเลี้ยงไหมในประเทศไทยซึ่งมีมาช้านานแล้วนั้น มิได้มีการใช้หลักวิธีการเลี้ยงไหมที่ถูกต้องกันอย่างกว้างขวาง เส้นไหมที่ผลิตได้มีปริมาณน้อย จึงปรากฏว่าการเลี้ยงไหมในประเทศไทยในรูปของอุตสาหกรรมนั้น มิได้มีการพัฒนามาเป็นเวลานานแล้ว สาเหตุที่ทำให้การเลี้ยงไหมในประเทศไทยไม่มีความก้าวหน้านั้นก็มิใช่เพราะเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมมักจะเลี้ยงเป็นปริมาณน้อยเพื่อที่จะนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใช้ภายในครัวเรือนเท่านั้น จากเหตุผลที่ไม่ได้กระทำกันเป็นการค้าจึงเกิดการละเลยในเรื่องของคุณภาพรังไหม จะเห็นได้ว่าผลผลิตเกี่ยวกับรังไหมมีส่วนช่วยเศรษฐกิจท้องถิ่น เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ในประเทศไทยหากยังมีการเลี้ยงไหมกันต่อไปแล้ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำอย่างเป็นล่ำเป็นสัน คือต้องมีการผลิตรังไหมออกมาเพื่อจำหน่ายให้จงได้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับโครงสร้างของการดำเนินงานเลี้ยงไหม ในแนวความคิดดังกล่าวแล้ว อาจนำไปใช้ได้อย่างมีผลกับหลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับวิชาการเลี้ยงไหม ซึ่งรวมทั้งเรื่องการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมได้อีกด้วย

ในภาคอีสาน และภาคเหนือ หรือในท้องถิ่นที่มีชุมชนลาวและเขมรตั้งบ้านเรือนอยู่ มักจะเห็นที่ทอผ้าที่ได้หมู่บ้านอยู่ทุกครัวเรือน ซึ่งมักจะมีกระบวนการทอผ้าที่มีลักษณะร่วมคล้ายคลึงกัน ตั้งสมจากภูมิปัญญา หากจะแตกต่างกันบ้างเพียงเทคนิควิธี อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ทรงพันธ์ วรรณมาศ (2534 : 67-84) กล่าวถึง กระบวนการทอผ้าไหมแบ่งเป็น ขั้นตอน ดังนี้

1. **การปลูกหม่อน** การปลูกหม่อนควรเลือกที่ดินที่มีความชุ่มชื้นพอ แต่ไม่ท่วมหรือขัง จากนั้นก็เตรียมดินโดยการไถหรือพรวนให้เรียบร้อยแล้วจึงกะแถว ขุดหลุมให้ห่างกันพอประมาณ ภายในคันหลุมหาปุ๋ยคอกมารองกันหลุมพร้อมกับคลุกเคล้าให้ปุ๋ยกับดินเข้ากัน ระยะห่างระหว่างแถวของคันหม่อนให้ห่างกันประมาณ 1 วา ส่วนระหว่างคันห่างคันละ 2 ศอก ใช้

กิ่งปลูก โดยตัดกิ่งให้ยาวประมาณ 3 ตา และควรปลูกหม่อนในต้นฤดูฝน อัตราเฉลี่ยต่อไร่ปลูกได้ประมาณ 800 ต้น หม่อนที่ใช้ปลูกมีหลายพันธุ์ เช่น หม่อนน้อย หม่อนทองถิ่น หม่อนหยวก หม่อนใบโพธิ์ หม่อนส้ม หม่อนใหญ่ หม่อนจาก หม่อนสา หม่อนโย หม่อนแก้วขนบท หม่อนแก้วอุบลฯ หม่อนแม่ลูกอ่อน หม่อนโมเรทติ หม่อนโมเรเทียน และหม่อนมุลติคาบูลเด ฯลฯ เป็นต้น แต่พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันนั้นนิยมเลือกพันธุ์ปลูกกัน 2 ชนิด คือ หม่อนน้อยและหม่อนตาดำ เพราะเป็นพันธุ์ที่ให้ใบใหญ่มีใบดก เมื่อหม่อนมีอายุได้ประมาณ 1 ปี จึงเก็บใบของต้นหม่อนไปใช้เลี้ยงไหมได้ เมื่อเข้าฤดูฝนก็ควรตัดแต่งกิ่งเพื่อจะได้ให้ใบแตกใหม่ และต้องเพิ่มปุ๋ยกันไปทุกๆปี โดยใส่ปุ๋ยคอกลงไปโคนต้น ๆ ละประมาณ 1 บั้งก็ ส่วนการบำรุงรักษาควรคอยพรวนดินระหว่างแถว และระหว่างต้นอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง คือ ประมาณต้นฤดูฝนและปลายฤดูฝน

2. ตัวหนอนไหมและวิธีเลี้ยง เมื่อไข่ไหมมีอายุได้ 8 วัน ก็จะมีจุดดำ ๆ ที่ริมไข่ทุกใบวันที่ 9 สีของฟองจะเปลี่ยนเป็นสีเทาแก่ แสดงว่าไข่นั้นจะฟักเป็นตัวแล้ว และในคืนวันที่ 9 เวลาเช้ามืด ไข่ก็จะตั้งตัวฟักบ้างแล้ว พอเที่ยงวันที่ 10 ก็จะฟักเป็นตัวหมด พอเย็นวันที่ 9 ต้องหากระดาษห่อไข่ไหมไว้ เพราะเช้ามืดไข่จะฟักออกเป็นตัว และฟักไปเรื่อยๆ จนถึงเที่ยงก็หมด เมื่อ ตัวไหมฟักออกหมดแล้วต้องแก้กระดาษที่ห่อนั้นออก แล้วหั่นใบหม่อนอ่อน ๆ ให้กิน โดยโรยลงไปบนตัวไหมพอควร การโรยใบหม่อนควร โรยให้สม่ำเสมอกัน เพื่อให้ตัวไหมจะได้มีโอกาสกินทั่ว ๆ กัน ถ้าหากว่าไข่ของไหมที่ไม่ฟักในวันนี้จะต้องแยกไว้ต่างหาก โดยจัดเลี้ยงในกระดังอื่นต่างหาก โดยเฉพาะ การกำหนดเวลาให้อาหารไหมในวันหนึ่งๆ ควรให้อาหารแก่ไหมวันละ 5-6 ครั้ง คือ ช่วงเวลา 6.00 นาฬิกา 10.00 นาฬิกา 14.00 นาฬิกา และ 21.00 นาฬิกา ถ้าตัวไหมอ่อนก็ใช้ใบหม่อนที่อ่อน ถ้าหากว่าตัวหม่อนแก่ ก็ใช้ใบหม่อนแก่ตามลำดับ เริ่มแรกตัวไหมฟักมีอายุได้ 4-5 วัน ก็จะนอนครั้งหนึ่ง เมื่อสังเกตดูว่าเห็นตัวไหมเริ่มนอนแล้ว ก็อาจจะถ่ายมูลไหมและเศษใบหม่อนแห้งลงในกระดังใหม่เสียก่อนที่ตัวไหมจะตื่นนอน คือ ก่อนประมาณ 24-30 ชั่วโมง เมื่อตัวไหมเป็น เช่นนี้ เราเรียกว่า “นอนหนึ่ง” ตัวไหมจะมีอาการเช่นนี้อยู่วันหนึ่งหรือสองวันจึงจะฟื้นขึ้นแข็งแรง ดังเก่า เมื่อตัวไหมฟื้นจากนอนหนึ่งวันหรือสองวันจึงจะฟื้นขึ้นแข็งแรงดังเก่า เมื่อตัวไหมฟื้นจากนอนหนึ่งแล้วผู้เลี้ยงก็บำรุงโดยหั่นใบหม่อนให้กินไปอย่างเดิม จนกระทั่งเห็นว่าตัวไหมมีมาก จึงขยายเป็น 3-4-5-6 กระดังก็ได้ กระดังหนึ่งราว ๆ 200 ตัวพอได้ 7 วัน ตัวไหมก็จะสลบนิ่งไม่กินใบหม่อนและมีอาการเหมือนกับครั้งแรก คือ มีอาการสงบ นิ่ง จะมีอาการเช่นนั้นอีกวันหนึ่งหรือสองวันเรียกว่า “นอนสอง” เมื่อฟื้นจากนอนสองคราวนี้ไม่ต้องหั่นใบหม่อนให้กิน เพราะตัวไหมแข็งขึ้นแล้ว ต่อไปอีก 7 วัน ตัวไหมจะมีอาการสงบนิ่งเหมือนที่เคยเป็นมาอีกคราวนี้เรียกว่า “นอน

สาม” เมื่อฟื้นจากนอนสามต่อไปอีก 7 วัน ตัวไหมก็จะมีอาการดังกล่าวอีกเรียกว่า “นอนสี่” หลังจากนอนสี่แล้วก็ถึงนอนห้าหรือสุก (ตัวไหม) ที่แก่เต็มที่แล้วเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ไหมสุก” ซึ่งตัวไหมจะทำฝักและทำรัง

3. ไหมทำฝักและทำรัง เมื่อคัดตัวไหมขึ้นนอนห้าประมาณ 5-7 วัน ตัวไหมก็จะเริ่มแก่ (เริ่มสุก) ก่อนที่ตัวไหมเป็นฝักและทำรังต้องหาจ่อไว้ให้พอดีตัวไหม หลังจากนั้นผู้เลี้ยงจะต้องตรวจดูว่าไหมตัวไหนแก่ คือ ทำฝัก ทำรัง ลักษณะของการที่ไหมทำฝักทำรังจะสังเกตได้โดยดูตัวไหมที่มีสีเหลืองไปทั้งตัว เมื่อเห็นเป็นดังนี้แล้วจึงรีบคัดตัวไหมนั้นไปใส่ไว้ในจ่อเลี้ยง คราวหนึ่งต้องคอยคัดไปใส่จ่อเรื่อยๆ ราว 4-5 วันจึงหมดตัวแก่นั้น ในขณะที่คัดตัวไหมไปใส่จ่อผู้เลี้ยงไหมต้องไม่ให้อาหารกับตัวหม่อนแลย เพื่อจะได้ให้ตัวไหมรีบทำฝักและทำรังเมื่อตัวไหมเข้าไปอยู่ในฝักในรังราว 3 วัน แล้วตัวไหมก็จะขุดเล็กลงเรียกว่า “ตัวดักแต่้” ผู้เลี้ยงจับฝักเขาดูถ้าปรากฏว่ามีเสียงดังขลุ๊ก ๆ อยู่ภายในแล้วแสดงว่าใช้ได้ จึงนำเอาไปต้ม และสาวต่อไป ถ้ารังใดจะเก็บเอาไว้ทำพันธุ์ก็เก็บเอาไว้นานประมาณ 7 วัน ตัวดักแต่้จะมีปีกเรียกว่า “ตัวบี”

4. การสาวไหม ถ้ารังไหมมีจำนวนมากเกรงว่าจะสาวไม่ทันก็ต้องฆ่าตัวดักแต่้ให้ตายวิธีฆ่าตัวดักแต่้ให้ตายนั้นก็อาจทำได้โดยการนำเอารังไหมใส่กระดิ่งเกลี่ยให้เสมอกัน นำออกตากแดดในเวลาแดดร้อนจัดๆ เวลาตากควรหาผ้าหรือกระดาษปิดทับรังไหมเพื่อป้องกันมิให้สีของรังเสียไป ตากประมาณ 2-3 แดด ตัวดักแต่้ก็จะตาย หรือจะใช้วิธีโดยทำเป็นตู้ที่มีตะแกรงสำหรับใส่รังไหมและมีท่อสำหรับให้น้ำร้อนเดินเข้าไปให้รอบตู้ต้มน้ำร้อน หรือให้น้ำร้อนเดินตามท่อทิ้งไว้ประมาณ 2-3 ชั่วโมง ตัวดักแต่้ก็จะตายหมด

4.1 เครื่องมือในการสาวไหม เครื่องมือในการสาวไหมมีดังนี้

4.1.1 เครื่องสาวไหม

4.1.2 เตาไฟสำหรับต้มรังไหม

4.1.3 หม้อสำหรับต้มรังไหมจะเป็นหม้อดินหรือหม้อเคลือบก็ได้

4.1.4 แปรงสำหรับชะรังไหมทำด้วยแปรงฟางข้าว

4.1.5 ถังใส่น้ำ

4.2 วิธีการสาวไหม หาหม้อใบหนึ่งโตขนาดวัดรอบโดยยาว 25 นิ้ว ปากหม้อนั้นใส่ไม้ไผ่โค้งคล้ายวงครุที่ปากหม้อมีไม้อันหนึ่งเป็นไม้แบนๆ เจาะรูตรงกลาง เหนือไม้แบนๆ นี้ขึ้นไปมีรอกคล้าย ๆ กับจักรที่หนูถีบ จักรถีบมีลักษณะเป็นรูปกลมๆ เมื่อสาวนั้นเอาฝักไหมที่จะสาวใส่ลงไป ในหม้อสักพักหนึ่งราวๆ 30 ถึง 50 พัก เวลาต้มหมั่นเขี่ยสัก 2-3 ครั้ง เพื่อให้รังไหมสุก

ทั่วกัน แล้วเอาแปรงชำระรังไหมเบา ๆ เส้นไหมก็จะติดแปรงขึ้นมาจึงนำมาล่อครุไม้แบบที่ปากหม้อ และสาวขึ้นมาพันรอกกรอบหนึ่ง ที่ปากหม้อนั้นมีไม้เป็นง่ามอันหนึ่งยาวประมาณ 1 ศอก เรียกว่า “ไม้จั่น”

ในเวลาสาวไหมเราจะใช้มือ 2 มือเลขที่เดียวคือมือหนึ่งสาวไหมจากรองไปลงภาชนะที่รองรับเส้นไหม ส่วนอีกมือหนึ่งถือไม้จั่นกดและเขย่ารังไหมที่อยู่ในหม้อ เพราะรังไหมที่อยู่ในหม้อนั้นลอย ถ้าลอยไม่กดไม่เขย่าไหมก็จะแน่นสาวไม่ออก ถึงออกก็ออกเป็นเส้นไหมที่ใหญ่เกินความต้องการของเครื่องสาวไหมทั้งหมดเรียกว่า “เครื่องพวงสาว” การสาวไหมนี้ต้องหมั่นเติมน้ำเย็นลงไปเป็นระยะ ระวังอย่าให้น้ำถึงกับร้อนและเดือด

ปัญญา แสงสุนานนท์ (2535 :35) กล่าวว่า ผู้เลี้ยงจะนำเส้นไหมไปแยกประเภทโดยกลวิธีของเขา โดยแยกประเภทของเส้นไหมได้เป็น ไหมหีบ (ไหมเหลือง) คือไหมที่ได้จากการสาวไหมครั้งแรกที่ออกจากฝักหลอกมีลักษณะเส้นหยาบมาก ไหมใหญ่ คือไหมรองจากไหมหีบ มีลักษณะเส้นหยาบ ไหมกลาง คือ ไหมเส้นละเอียดพอประมาณ ไหมน้อย คือ ไหมที่มีเส้นใยละเอียดมากที่สุด สวยงามมากที่สุด และไหมควบ คือ ไหมสองเส้นควบกัน เพื่อนำไปทอให้เนื้อแน่น อาจใช้ 1-4 เส้นควบกัน แต่โดยปกติใช้ไหมกลางควบกัน

4.2.1 การสาวไหมหีบ (ไหมใหญ่) ครั้งแรกสาวเอาไหมเปลือกนอก ออกเสีย ชั้นหนึ่ง ซึ่งมีเส้นเล็กบ้างโตบ้างไม่เสมอกัน อาจจะมีสีเหลืองอ่อนแก่ตามสีของฝักรังไหม ไหมชนิดนี้จะใช้ทอผ้าได้แต่ไหมเส้นโตและหยาบ การสาวนี้พอสาวหมดเปลือกไหมก็จะหยุดนำไปเก็บไว้พวกหนึ่งเรียกว่า “ไหมจั่นที่สาม”

4.2.2 การสาวไหมลวด (ไหมน้อย) เมื่อสาวไหมชั้นที่ 3 ออกหมดแล้ว ชั้นตอนต่อไปก็คือ การสาวไหมน้อยหรือไหมลวด จะสาวให้เส้นเล็กใหญ่ก็เดิมรังไหมลงไปตามต้องการ การสาวไหมลวดนี้สาวได้ตั้งแต่เปลือกจนถึงผิวบางไม่ต้องเว้นหรือหยุดเหมือนสาวไหมหีบ ไหมที่สาวนี้เมื่อสาวออกจากหม้อก็หันเอามาใส่ไว้ในภาชนะอันหนึ่งจะเป็นกระบุง ตะกร้า ขามหรือ โองอ่างต่ออะไรก็ได้ เมื่อเสร็จจากการสาวแล้วก็จะนำไปทำเป็นเจ็ดและใจ โดยมีเครื่องมือหมุนชนิดหนึ่งทำเป็นไม้สี่ท่อนมีไม้ ปิดหัวเรียกว่า “เลง” นำเอาไหมใส่เลงแล้วหมุนไปประมาณครึ่งนิ้วถึงหนึ่งนิ้วเรียกว่า “ใจ” (8ใจ ถึง 10 ใจ เรียกว่า หนึ่งเจ็ด)

4.2.3 การสาวไหมคอ ไหมคือนี้เป็นไหมที่ได้จากการสาวไหมหีบ คือ ผู้สาวไหมจะนำเอาไหมหีบมาสาวอีกครั้งหนึ่งจะได้ไหมเส้นเล็กเสมอกันหมด และสามารถ ใช้ทำเสื้อผ้าได้ดีมาก เรียกว่า “ไหมจั่นที่สอง”

4.3 วิธีคัดเลือกไหมให้เสมอ นำไหมที่เป็นเจ็ดหรือใจอยู่แล้วนั้นมาใส่กง กงนั้น ทำด้วยไม้ไผ่ 4 อัน ที่ปลายไม้ไผ่เอาเชือกขึงรั้งเข้าหากันมีรูตรงกลางเหมือนกงรถ แล้วเอาอีก อันหนึ่งมาสาวไหมออกจากกง ในเวลาที่สาวไหมนี้ต้องคัดไหมไปในตัว ถ้าหากพบว่าไหมเส้นโต ก็จะเด็ดออก หรือพบที่ไหม้และเป็นปมก็จะเด็ดเอาออกเช่นกัน อีกนี้ทำด้วยไม้จริงจะเป็นไม้ยาง หรือไม้ตะแบกก็ได้ เมื่อเอาอีกอันนี้สาวไหมจากกงโดยเลือกคัดเสร็จแล้ว ไหมยังไม่เสมอกันอีก คราวนี้ต้องเอาไหมใส่ในเจ็ดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เส้นไหมแนบดีขึ้น หลังจากเจ็ดเรียบร้อยแล้วจึง นำมาพันด้วยโบก (กระบอก) ซึ่งติดอยู่กับไ้ เมื่อสาวไหมจากอีกใส่ในเจ็ดและพันโบก เสร็จแล้ว ต้องเอาลงมาทำเป็นใจและเป็นเจ็ดอีก นับว่าเป็นอันเสร็จวิธีการเลือกไหม

5. วิธีฟอกไหม ไหมที่ฟอกนี้แต่เดิมจะมีสีเหลืองแก่ไม่เสมอกัน ถ้าจะย้อมไหมให้มีสี ต่างๆ ต้องฟอกและซักให้ขาวเสียก่อน การฟอกไหมนี้ให้ขาวนั้นที่ใช้กันแบบพื้นเมืองนิยมใช้ ผักหม (ผักขม) เหง้ากล้วย ก้านกล้วย งวงตาล ไม้ขี้เหล็ก ไม้เพกาใน 6-7 อย่างนี้แล้วแต่อย่างใด อย่างหนึ่งก็ได้ นำเอามาเผาให้เป็นเถ้าแล้วนำไปแช่น้ำ กวนให้เข้ากัน ตั้งทิ้งไว้ให้เย็นอนกั้น เรียกว่าน้ำว่า “น้ำด่าง” เมื่อน้ำด่างใสแล้วก็เอาไหมที่ฟอกนั้นแช่ลงไปจนเปียกชุ่มน้ำดี นำขึ้นจาก น้ำด่างใส่หม้อต้มกะเนคูสัก 20-30 นาที จึงเอาขึ้นจากหม้อแล้วนำไปแช่ในน้ำเย็นล้างให้สะอาด หลังจากนั้นนำขึ้นมาใส่มือ กระตุกให้ไหมหายยุ่ง นำไปใส่ราวกระตุกพอให้หมาด ๆ ปลดออกจาก ราวนำไปผึ่งไว้จนแห้ง ถ้าหากว่าไหมนั้นยังขาวไม่พอหรือขาวไม่ได้ที่ก็เอาไปแช่น้ำด่างอีก นำไป ต้มเหมือนกันกับครั้งที่แล้วก็นับว่าเป็นอันเสร็จวิธีการฟอกไหม

นอกจากฟอกด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านอาจจะใช้น้ำสบู่กับโซดาแอชมาผสมกัน พอประมาณ โดยใช้น้ำสบู่มากกว่าโซดาแอชนำมาเคี่ยวประมาณสัก 1-2 ชั่วโมง จึงนำเอาไหมลงไป ต้มแล้วนำขึ้นมาซักน้ำให้สะอาด นำไปผึ่งให้แห้งนับว่าเสร็จวิธีการฟอกไหมอีกวิธีหนึ่ง

6. การย้อมไหม ตามปกติการย้อมไหมนั้นถ้าจะย้อมให้เป็นสีต่างๆ นั้นจะต้องเอาไป ย้อมเขก่อนทุกครั้ง เมื่อย้อมเขแล้วจึงนำไปย้อมสีจากธรรมชาติที่ต้องการต่อไป

7. วิธีการมัดหมี่

ขั้นแรก นำเอาไหมที่ฟอกเสร็จแล้วมาถักเป็นพื้นเข้ากับหลักไม้ 2 ขา ขนาดกว้าง เท่ากับพื้

ขั้นที่สอง หากาบกล้วย (เชือกกล้วย) หรือฟางก็ได้มามัดเส้นไหมที่ถักเป็นพื้น โดย มัดไหมในพื้นที่นั้นเป็นแถว ๆ ให้แถวที่หนึ่งมีจำนวนของเส้นไหม 25 เส้น ส่วนแถวที่สองจำนวน 12 เส้น ผูกเป็นแถวต่อไปจนครบ 39 แถว

ขั้นที่สาม หลังจากได้ครบ 39 แถวแล้ว เริ่มลงมือผูกกลวดยด้วยเชือกกล้วย ตลอด จนหมดพื้นลายตามต้องการ

ขั้นที่สี่ เสร็จจากขั้นที่ 3 จึงถอนออกจากหลักไม้ 2 ขา โดยเอาเชือกเส้นหนึ่งสอดเข้าไปในช่องหลักไม้ข้างใดข้างหนึ่งก็ได้ เพื่อมัดไม่ให้ไหมที่ผูกกลวดยแล้วหลุดออกจากกัน และทำเป็นหูหัวสำหรับถือเวลาข้อมด้วย

ขั้นที่ห้า นำไปข้อมสีตามความต้องการของผู้ทอว่าจะใช้สีอะไร แต่การข้อมสีนี้ต้องผ่านการข้อมเขาก่อนทุกครั้งที่จะนำไปข้อมสีอื่นต่อไป

ขั้นที่หก เมื่อข้อมเสร็จแล้วนำไปตากให้แห้ง จึงนำเอาไหมที่ข้อมสีเรียบร้อยแล้ว เชือกกล้วยที่มีมัดออกและเอาไปกรอเข้ากับหลอด (เวลากรอพยายามอย่าให้ขาด) เมื่อเต็มหลอดแล้วเอาหลอดใหม่ใส่กรอต่อไป แต่วิธีเก็บต้องเรียงลำดับกัน โดยสอดกับเชือกหรือลวดไว้เพื่อป้องกันมิให้ลายสลับกันในเวลาทอ

8. การเตรียมไหมก่อนทอ หลังจากขั้นที่หกแล้วก่อนทอไหมให้เป็นผืนนั้น อาจแยกกรรมวิธีออกได้เป็น 2 อย่าง คือ การเตรียมเส้นยืน และการเตรียมเส้นพุ่ง

8.1 การเตรียมเส้นยืน แบ่งออกเป็นขั้นดังนี้ คือ

8.1.1 การลงแป้งและการกรอเข้าหลอด นำเส้นไหมที่ฟอกขาวและข้อมสีแล้วนำมาชุบแป้งบดให้แห้ง กระจุกให้เส้นแตก นำไปตากแดดให้แห้งเพื่อให้เส้นไหมผิวเรียบ ต่อจากนั้นเอาเส้นไหมไปกรอเข้าหลอด โดยใช้หลอดละ 1 ใจ

8.1.2 การเดินด้าย เครื่องเดินด้ายมีราวสำหรับบรรจุหลอดเส้นไหมและแคร่สำหรับเดินด้าย ราวมีขนาดใหญ่ พอดีสำหรับบรรจุด้ายได้ 200 หลอด และแคร่สามารถบรรจุเส้นยืนได้ราว 200 หลา เมื่อเดินด้ายเสร็จเรียบร้อยแล้วต้องปลดเส้นยืนออกมาจากแคร่ ขมวดให้เป็นลูกโซ่ เพื่อกันมิให้ยุ่งเก็บลงหีบต่อไป

8.1.3 การหวี การหวี คือ การแผ่เส้นจากลักษณะที่เป็นกำให้กระจายออกเป็นแผ่นเรียบ ๆ สม่่าเสมอกัน ม้วนเก็บเข้าแกนของกงพัดสำหรับตั้งบนกี่ต่อไป ขั้นแรกจะต้องเอาปลายด้านหนึ่งของกำเส้นยืนสอดเข้าไปในม้า จัดด้ายร้อยเส้นยืนเข้าฟันหวีซึ่งมีจำนวนฟัน และส่วนกว้างตามต้องการ โดยผูกเข้ากับแกนกงพัดม้วนด้าย ในการหวีด้ายจำเป็นต้องใช้ผู้ปฏิบัติ 2 คนๆ หนึ่งม้วนกงพัดอีกคนหนึ่งใช้ฟันหวีๆ ด้ายให้เรียบร้อยสม่่าเสมอกัน จึงนำไปจึงบนกี่สำหรับเก็บตะกอดต่อไป

8.1.4 การเก็บตะกอด ตะกอดที่ใช้ในการทอผ้าไหมเป็นแบบตะกอดด้าย (ฝ้าย)

เส้นยืนแต่ละเส้นจะถูกคล้องไว้ด้วยห่วงเส้นด้ายสองอัน อันหนึ่งคือ อันบน ใช้สำหรับดึงเส้นยืนขึ้น ส่วนอันล่างใช้ดึงเส้นยืนลง การทอผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับวิธีการเก็บตะกอกในจำนวนตะกอกที่ใช้สำหรับฝ่ายที่มีลวดลายสวยงามอาจใช้ถึง 200 ตะกอกก็มี หลังจากการเก็บตะกอกแล้ว เส้นยืนจะถูกแต่งให้เรียบร้อยบนก็สำหรับทอต่อไป

8.2 การเตรียมเส้นพุ่ง เริ่มจากการกรอเส้นไหมที่ฟอกและย้อมสีเรียบร้อยเข้าระวิงเข้าอัครอกจากอัครเข้าหลอดด้ายพุ่ง โดยหลอดไม้ที่มีรูทะลุกลางตลอด ขนาดประมาณเศษหนึ่งส่วนแปดนิ้ว ยาวประมาณ 2 นิ้ว นำเอาหลอดไม้ที่เตรียมมาสวมเข้าไปกับเหล็กในของหลา เอาเส้นด้ายในกองทำให้เปียกนิดหน่อย แล้วมาวางบนผิวหลอดด้าย จากนั้นหมุนแขนหลาเบา ๆ ด้ายก็จะม้วนติดอยู่บนหลอด หมุนไปจนกว่าพอประมาณ คือ ไม่เต็มจนเกินไป เพราะจะทำให้ลำบากในการเข้ากระสวย

9. การทอ คือ การที่เอาด้าย (ฝ่าย ใหม่) มากกว่า 2 เส้นขึ้นไปมาขัดสลับกันไป อาจทอเป็นชั้น ๆ ดังนี้ คือ

ขั้นแรก เมื่อเตรียมด้ายพุ่งและยืนเรียบร้อยแล้ว นำเอาด้ายยืนต่อกับเค้าเดิมในเขา และฟันหวี และกางกัหรือหูกเสร็จแล้วทำการพุ่ง

ขั้นสอง การพุ่งขั้นแรกเอาหลอดด้ายเข้ากระสวย โดยร้อยด้าย (ใหม่) ในหลอดทางรูของกระสวย

ขั้นที่สาม ใช้เท้าเหยียบไม้เหยียบข้างใดข้างหนึ่ง เวลาเหยียบด้ายเขาก็จะสลับขึ้นสลับลง และมีช่องว่างตรงกลาง จะกว้างหรือแคบก็แล้วแต่การเหยียบไม้เหยียบ

ขั้นที่สี่ ใช้มือข้างใดข้างหนึ่งจับด้ามกระสวยพร้อมทั้งเงื่อนด้าย ส่วนมืออีกข้างหนึ่งก็จับฟืมหรือฟันหวีให้อ้ากว้างออกไป แล้วสอดกระสวยเข้าไปในช่องว่างของเส้นด้ายนั้นด้วย ส่วนเงื่อนด้ายที่จับไว้อีกข้างหนึ่งนั้นก็ดึงไว้เช่นเดิม ด้ายในกระสวยก็จะคลายออกมาเองตามความต้องการของขอบผ้าและฟันหวี เสร็จแล้วจึงดึงกระสวยออกจากขอบผ้า นำมาวางก่อนเอามือไปจับฟันหวีหรือฟืมพัคอัดกระแทกเข้ามาหาตัวเองจนกว่าจะเห็นว่าเข้าที่ หรือแน่นดีแล้วจึงเปลี่ยนเท้าเหยียบใหม่อีกข้างหนึ่ง จะเห็นได้ว่าขาฟืมจะสลับกับคราวที่แล้ว ในขณะที่ฟืมสลับกันนั้นผู้เหยียบก็จะสอดกระสวยเข้าไปอีก ทำดังนี้ไปเรื่อยๆ จะเห็นได้ว่ากว้างพอสมควรจนริมของผ้าจะหย่อนเล็กน้อย เราก็ไม่นำไม้เล็ก ๆ ขนาดเท่าความกว้างของผ้ามาค้ำริมทั้งสองไว้โดยทำปลายแหลมเล็กน้อย ทอไปเรื่อยๆ จนได้ผืนผ้าตามต้องการ นับว่าเสร็จวิธีการทอผ้ามัดหมี่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุษา หงส์กาญจนกุล. (2533:บทคัดย่อ) ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงไหมส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง วัตถุประสงค์ในการเลี้ยงไหมเพื่อขายรังไหมเป็นส่วนใหญ่ และรายได้จากการเลี้ยงไหมเฉลี่ยปีละ 11,397 บาท การเลี้ยงไหมแผนใหม่ได้เริ่มเผยแพร่เข้ามาสู่หมู่บ้านนี้เป็นเวลา 5 ปีมาแล้ว โดยมีผู้นำการยอมรับคนแรก เป็นผู้ที่แพร่กระจายนวัตกรรมการเลี้ยงไหมไปยังเกษตรกรคนอื่น ๆ และมีผู้นำในหมู่บ้านเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม จึงมีส่วนทำให้เกษตรกรเกิดความสนใจ และยอมรับนวัตกรรมเพิ่มขึ้น ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรม การเลี้ยงไหมแตกต่างกัน ได้แก่ สื่อบุคคลระดับการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ แหล่งการเลี้ยงไหมที่เกษตรกรสนใจ การนำความรู้การเลี้ยงไหมวิธีการดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ ระดับความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงไหมแผนใหม่ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมไม่แตกต่างกัน คือ อายุ จำนวนกลุ่มที่เข้าเป็นสมาชิก ขนาดที่ดินถือครอง โลกทัศน์ของเกษตรกร และประโยชน์เชิงเปรียบเทียบของนวัตกรรมปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงไหมที่แตกต่างกัน โดยมีระดับความสัมพันธ์ในเชิงบวก ได้แก่ สื่อบุคคล ระดับการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ แหล่งการเลี้ยงไหมที่เกษตรกรสนใจ จำนวนกลุ่มที่เข้าเป็นสมาชิก ผลการทดลองนวัตกรรม และขนาดที่ดินถือครอง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงไหมไม่แตกต่างกัน คือ อายุ โลกทัศน์ของเกษตรกร ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบของนวัตกรรม การสังเกตเห็นผลของนวัตกรรม และประเภทการตัดสินใจเกี่ยวกับนวัตกรรม และปัญหาในการใช้นวัตกรรมการเลี้ยงไหมที่เกษตรกรประสบมาก ได้แก่ การเกิดโรคระบาดตัวไหมและโรคระบาดตัวหม่อน สารเคมีในการเลี้ยงไหมเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้เลี้ยงไหม และตลาดรับซื้อรังไหมไม่แน่นอน

ทรงจิต พูลลาภ(2544. 227-237)ศึกษาศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทยด้านหัตถกรรม(ผ้า ผ้าไหม เครื่องใช้ จักสาน ฯลฯ) ในจังหวัดบุรีรัมย์โดยแบ่งศักยภาพตามแหล่งผลิตเป็นตำบลในแต่ละอำเภอ ดังนี้

-ระดับศักยภาพสูงมาก ผลิตภัณฑ์จากไหมของตำบลหนองกง อำเภอนางรอง และของตำบลโคกคำม ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ

-ระดับศักยภาพสูง ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ของตำบล กระสัง อำเภอเมือง ผลิตภัณฑ์จากไหม ผ้าขาวม้าของตำบลนาโพธิ์และตำบลคอนกอก อำเภอนาโพธิ์ ตำบลโนนดินแดง อำเภอโนนดินแดง และผลิตภัณฑ์จากไหม ผ้าขาวม้าของตำบลปังกู อำเภอประโคนชัย

-ระดับศักยภาพค่อนข้างสูง ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าขาวม้าของตำบลหนองไ้ม้งาม อำเภอบ้านกรวด ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของตำบลหนองแวง ตำบลหนองเยื้อง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ และของตำบลระยอง อำเภอหนองหงส์

-ระดับศักยภาพปานกลาง ผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่กระตุกของตำบลสระบัว อำเภอแคนดง และผลิตภัณฑ์จากไหมของตำบลช่อผกาและตำบลเมืองยาง อำเภอขำนิ

สมบัติ ประจักษ์สานต์ และคณะ (2545. 89) ได้ทำการศึกษาสภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่าผลิตภัณฑ์มีจุดแข็งและโอกาสทางด้านวัฒนธรรมชุมชนและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ชื่อเสียงและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รวมถึงการที่ผู้ผลิตมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้แข่งขันได้กับตลาดภายนอก แต่ยังคงมีแนวทางการอนุรักษ์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมที่น่าชื่นชม รวมถึงศักยภาพความพร้อมของชุมชน ทั้งโครงสร้างพื้นฐาน แหล่งวัตถุดิบ แหล่งผลิต แหล่งจำหน่าย มีผลให้การผลิตกระทำได้โดยสะดวกและต่อเนื่อง แต่ผลิตภัณฑ์มีจุดอ่อนและอุปสรรคที่สำคัญ คือ ปัญหาการบันทึกภูมิปัญญาลงสื่ออย่างเป็นระบบ และการที่ผู้ผลิตขาดทักษะทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน เช่น การชั่งตวง วัด และการจดบันทึก ทำให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ เป็นการสิ้นเปลืองวัตถุดิบในแง่การผลิต

สุพัตรา รักการศิลป์ (2542 . 121-122) ศึกษาการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการผลิต การตลาด และผลตอบแทนการลงทุนของการผลิตสิ่งทอในหมู่บ้านหัตถกรรม จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ามีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ เนื่องจากต้นทุนการผลิตต่อผืนมีอัตราที่สูง ความสามารถในการผลิตจริงเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณที่ควรได้ ถ้าทำงานเต็มที่ปรากฏว่ามีผลต่างที่ไม่น่าพอใจ อีกทั้งผู้ผลิตขาดความรู้ในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการผลิต และขาดความรู้เรื่องระบบจัดการที่ดี ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมสีพื้นประเภทครบวงจร ซึ่งผู้ผลิตปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองมีกำไรสุทธิผืนละ 86.40 บาท และผลิตภัณฑ์ผ้าไหมลายมัดหมี่แบบซื้อเส้นไหมมาทำการผลิต จะมีการขาดทุนสุทธิผืนละ 208.84 บาท โดยที่ผู้วิจัยได้คำนวณต้นทุนส่วนใหญ่คือ มากกว่าร้อยละ 80 เป็นต้นทุนค่าแรงงาน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การคำนวณค่าต้นทุนออกมาแล้วมีผลให้เกิดการขาดทุนสุทธิ

นคร ยิ้มศิริวัฒนะ (2526 : บทคัดย่อ) ศึกษาการวิเคราะห์โอกาสที่จะเพิ่มรายได้ของกิจการทอผ้าไหม ในอำเภอชนบท และอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ภายใต้สภาพทรัพยากรที่เป็นจริงกิจการทอผ้าไหมสามารถที่จะเพิ่มรายได้ โดยใช้แรงงานของครัวเรือนแทน

แรงงานจ้าง และกิจการทอผ้าแต่ละแห่งจะทำการผลิตผ้าไหมเพียง 5 ชนิด คือ ผ้ามัดหมี่สามตะกอกพิเศษพิมพ์เหล็ก 182 ผืนต่อปี, ผ้าไหมมัดหมี่สามตะกอกพิเศษพิมพ์ไม้ 102 ผืนต่อปี, ผ้าไหมมัดหมี่สามตะกอกธรรมดาพิมพ์ไม้ 27 ผืนต่อปี, ผ้าไหมมัดหมี่สองตะกอกธรรมดาพิมพ์ไม้ 14 ผืนต่อปี และผ้าไหมมัดหมี่สามตะกอกธรรมดาพิมพ์เหล็ก 7 ผืนต่อปี

จากผลการวิจัยทั้งสอง มีความสอดคล้องกันด้านต้นทุนในการผลิตด้านค่าจ้างแรงงานว่ามีผลต่อการตอบแทนในการผลิตอย่างมาก

ธนาวุฒิ ชนะคช (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพทอผ้าด้วยกี่กระตุกในจังหวัดขอนแก่น พบว่ากลุ่มอาชีพทอผ้าด้วยกี่กระตุกที่มีผู้นำหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารกลุ่ม และการได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานของกลุ่ม และพบปัญหาของกลุ่ม ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนในด้านวิชาการ วัสดุครุภัณฑ์ เงินทุนมีจำนวนน้อย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีจำนวนน้อยที่เข้าไปติดตามเยี่ยมเยียน หรือมีเพียงน้อยครั้ง

ปัญหาด้านการดำเนินงานกลุ่ม ได้แก่ การขาดเงินทุน ต้นทุนในการผลิตสูง สมาชิกขาดทักษะ ขาดตลาดที่จะส่งผลผลิต ขาดการวางแผนวางโครงการดำเนินงาน และขาดกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

เริงฤทธิ์ วัฒนศึกษา (2533 : บทคัดย่อ) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการผลิตผ้าไหม : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตสุขาภิบาลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น พบว่า การเปลี่ยนการผลิตผ้าไหมแบบเลี้ยงตนเอง เป็นการผลิตแบบการค้าในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อให้เกิดการระดมทุนในท้องถิ่น มีการกระจายรายได้แก่แรงงานในครัวเรือน และพบว่าปริมาณงานทอผ้าที่เพิ่มขึ้น ส่งผลต่อความรู้สึกเบื่อหน่ายของผู้ทอ แต่ก็ไม่พึงพอใจต่อค่าจ้างที่ได้รับ อีกทั้งการผลิตแบบการค้ายังส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพของสังคมในชุมชนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบเครือญาติ เป็นแบบห่างเหินระหว่างสมาชิกในครัวเรือนกับญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และสังคมทั่วไป

การผลิตผ้าไหมแบบเลี้ยงตัวเองในอดีต มีจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนเป็นสำคัญ กระบวนการผลิตเริ่มต้นจากการเลี้ยงหม่อน เลี้ยงไหม จนกระทั่งถึงการทอผ้าไหมตามลำดับ โดยใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นแรงงานทุกขั้นตอน ในปัจจุบันการผลิตผ้าไหมเป็นแบบการค้า มีจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อขยายและแสวงหากำไร กระบวนการผลิตเริ่มต้นจากการซื้อเส้นไหมสำเร็จรูป จนกระทั่งถึงการนำผ้าไหมไปตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป

กระบวนการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายในการผลิตผ้าทอพื้นเมืองข้างต้น มีลักษณะ คล้ายคลึงกันแทบทุกชุมชน ซึ่งความสำเร็จของการประกอบการทอผ้าในเชิงธุรกิจ ขึ้นอยู่กับปัจจัย หลายด้าน สมบัติ ประจวบสานต์และคณะ (2545 : 89-93) กล่าวว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการ พัฒนายกระดับการทอผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัย ด้านผู้ผลิต ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านการตลาด และปัจจัยภายนอก สอดคล้องกับ

ธนาวุฒิ ชนะช (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานของ กลุ่มอาชีพทอผ้าด้วยกี่กระตุก ในจังหวัดขอนแก่นพบว่า กลุ่มอาชีพทอผ้าที่มีผู้นำหรือคณะ กรรมการบริหารกลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารกลุ่ม และการได้รับความร่วมมือและการมี ส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานของกลุ่ม และ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 129, 131) ที่กล่าวว่า ธุรกิจชุมชนที่มีผู้บริหารและสมาชิกที่มีสัจจะ คุณธรรม มีความพยายาม มีความเสียสละ และธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคล หรือโดยคณะ บุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็ว และมีโอกาสประสบความสำเร็จ ได้สูง สอดคล้องกับแนวคิดของบุญนาถ ติวกุล (2543 : 65) ที่กล่าวว่า ชุมชนที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นจะมีพลัง สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างดี

เมื่อจุดประสงค์ในการผลิตเปลี่ยนเป็นเพื่อประโยชน์เชิงธุรกิจ ดังนั้นความสำเร็จของ การผลิต การจำหน่าย จึงมีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง ในแต่ละชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาด้านการตลาด ดังที่

นคร ยิ้มศิริวัฒน์ (2526 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การจะเพิ่มรายได้สูงสุดของกิจการทอ ผ้าไหมจะเป็นไปได้ เมื่อขยายการผลิตเส้นไหมที่มีคุณภาพที่เพิ่มขึ้น และปรับปรุงงานให้มีความ ชำนาญมากขึ้น และ สุพัตรา รักการศิลป์ (2542 : 121-122) ที่กล่าวถึงการผลิตสิ่งทอในหมู่บ้าน หัตถกรรม จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งพบว่ามีประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ขาดความรู้ในการนำเทคโนโลยี สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการผลิต ขาดความรู้เรื่องระบบจัดการที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การ คำนวณค่าต้นทุนออกมาแล้วมีผลให้เกิดการขาดทุนสุทธิ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคล และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผลิตภัณฑ์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลได้จากการสนทนากลุ่มประชากรในพื้นที่และคัดเลือกโดยผู้นำชุมชน โดยพิจารณาถึงทักษะความสามารถในการผลิตเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผลิตภัณฑ์ได้แก่ตัวอย่างลวดลายผ้าทอพื้นเมือง ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลโดยพิจารณาถึงคุณค่า ความคมชัดของลายและการได้รับการยินยอมจากเจ้าของเป็นสำคัญ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคล คือ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ เป็นผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองตามแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มที่สำคัญในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ

1) กลุ่มไทยกวย ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านดงกระทิง กิ่งอ.บ้านด่าน จำนวน 20 คน

2) กลุ่มไทยเขมร ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านไทรทองและบ้านยาง อ.กระสัง จำนวน 20 คน

3) กลุ่มไทยโคราช ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านหนองตาเข้ม อ.นางรอง จำนวน 20 คน

4) กลุ่มไทยลาว ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้าน

มะเฟือง อ.พุทไธสง บ้านโคกเมือง อ.ประโคนชัย และบ้านหนองตาไก่อ.นางรอง รวมจำนวน 135 คน

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลรวมทั้งสิ้น จำนวน 195 คน

2. ประชากรที่เป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ลวดลายของผ้าจิดและผ้าไหมมัดหมี่ใน จังหวัดบุรีรัมย์ โดยพิจารณาจากรูปแบบ และลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะมีลายดั้งเดิมที่แสดงเอกลักษณ์ ซึ่งจะศึกษาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยให้ผู้ทรงภูมิปัญญามีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือกตัวอย่างประกอบการพิจารณาจากความชัดเจนของลวดลาย และการได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลิตภัณฑ์ แล้วจึงทำการบันทึกภาพ นำลวดลายมาลงในตารางกริด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือและเลือกสีของลายให้ใกล้เคียงกับสีของลวดลายผ้าตัวอย่างที่สุด แล้วสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตรวจสอบพิสูจน์ความถูกต้องเพื่อใช้ในการแพร่กระจายต่อไป โดยการศึกษาจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มที่สำคัญในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ

1) **กลุ่มไทยกวย** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่บ้าน ดงกระทิง อ.บ้านด่าน จำนวน 15 ลาย

2) **กลุ่มไทยเขมร** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่บ้าน ไทรทองและบ้านยาง อ.กระสัง จำนวน 10 ลาย

3) **กลุ่มไทยโคราช** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่ บ้านหนองตาเข้ม อ.นางรอง จำนวน 12 ลาย

4) **กลุ่มไทยลาว** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่บ้าน มะเฟือง อ.พุทไธสง บ้านโคกเมือง อ.ประโคนชัย และบ้านหนองตาไก่อ.นางรอง รวมจำนวน 59 ลาย

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผลิตภัณฑ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 96 ลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประชากรที่เป็นบุคคลใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าชนิดปลายเปิด และบันทึกลงเทปแล้วทำการถอดเทป

คำถามของแบบสัมภาษณ์ทำการรวบรวมข้อมูลนั้น ข้อคำถามจะมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1) ข้อมูลส่วนตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลส่วนตัว ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อยู่
ปัจจุบัน ภูมิลำเนา อาชีพ และรายได้

2) ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นเมือง ประกอบด้วย

- 2.1) ข้อมูลด้านประสบการณ์ทั่วไป
- 2.2) ข้อมูลด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะ
- 2.3) ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.4) ข้อมูลด้านพฤติกรรมกรถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.5) ข้อมูลด้านปัญหาที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง
- 2.6) ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่เป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่
แบบบันทึกวลดลายของผ้าซิดและผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึกภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีประเด็น ดังนี้

- 1) ข้อมูลส่วนตัวของเจ้าของผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ
ที่อยู่ปัจจุบัน
- 2) ข้อมูลของลวดลาย ประกอบด้วย ชื่อลาย ความหมายของลาย จำนวนลำ
อายุของลายโดยประมาณ และการบันทึกภาพตัวอย่างของลวดลาย

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล คณะนักวิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ คณะวิจัยศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์เอกสาร ตำรา
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ คณะวิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ณ พื้นที่
ที่ศึกษา โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้
 - 2.1) ขอนหนังสือคำแนะนำคณะนักวิจัยจากสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลไปยังผู้นำชุมชน
 - 2.2) ศึกษา รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interviews) กับผู้
ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ และบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือก ประชากร
ที่เป็นบุคคลโดยพิจารณาจากประสบการณ์หรือทักษะฝีมือในการผลิตที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม
หรือชุมชน และทักษะในการสื่อสาร จากนั้นทำการรวบรวมรายชื่อ ติดตามไปยังที่อยู่เพื่อทำการ

สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์ชนิดปลายเปิดเป็นเครื่องมือ หากภูมิปัญญาท้องถิ่นท่านใดที่มีความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวกับลวดลายของผลิตภัณฑ์จะทำการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกประกอบการบันทึกลวดลายของผ้าจิดหรือลวดลายผ้ามัดหมี่ ซึ่งจะศึกษา จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการพิจารณา เลือกตัวอย่างที่จะพิจารณาจากรูปแบบ และลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะมีลายดั้งเดิมที่แสดง เอกลักษณะประกอบการพิจารณาจากความชัดเจนของลวดลาย และการได้รับอนุญาตจากเจ้าของ ผลิตภัณฑ์ จึงทำการบันทึกภาพ นำลวดลายมาลงในตารางกริด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทาง คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ แล้วสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตรวจสอบพิสูจน์ความถูกต้องเพื่อใช้ในการ แพร่กระจายต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนา และจำแนกข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามประเด็นของแบบสัมภาษณ์ประกอบข้อมูลด้วยค่าสถิติเพื่อให้เห็นภาพรวมของสภาพภูมิปัญญา ด้านการทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์

การนำเสนอข้อมูลมีลักษณะการจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่เป็นระบบ เช่นเดียวกับทำเนียบ รายชื่อ โดยแสดงรายชื่อ ที่อยู่ และความสามารถของผู้ทรงภูมิปัญญา ส่วนลวดลายของผ้าทอ พื้นเมือง ทำการจำแนกจัดหมวดหมู่ของลวดลาย ได้แก่ หมวดสัตว์ หมวดพืช หมวดสิ่งของ หมวด เบ็ดเตล็ด โดยแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำการบันทึกลวดลายลงใน ตารางกริดอย่างเป็นระบบโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ ตรวจสอบและพิสูจน์ ความถูกต้องแล้วจัดเก็บบันทึกลงสื่อ นำข้อมูลที่ได้เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โดยเรียบ เรียงการเขียนเชิงพรรณนาและนำเสนอต่อผู้ให้ทุนการวิจัย

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อจัดทำฐานข้อมูล ในลักษณะทำเนียบรายชื่อ ซึ่งในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลิตภัณฑ์ และได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (A Content Analysis) โดยมีการ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติประกอบด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านอายุของภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านระดับการศึกษา ด้านการสืบเชื้อสายตามกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านแหล่งอาศัย ด้านอาชีพหลัก และ ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ในด้าน ประสบการณ์ทั่วไป

ตอนที่ 3 ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ในด้าน ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านอายุของภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านระดับการศึกษา ด้านการสืบเชื้อสายตามกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านแหล่งอาศัย ด้านอาชีพหลัก และ ด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ดังปรากฏในตาราง 1-6

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามอายุ

อายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อายุ 20-30 ปี	9	4.6
31-40	61	31.3
41-50	59	30.3
51-60	52	26.7
มากกว่า 61 ปี	14	7.2
รวม	195	100.0

จากตาราง 1 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีอายุ 31-40 ปี (ร้อยละ 31.3) รองลงมาคืออายุ 41-50 ปี (ร้อยละ 30.3) และอายุ 51-60 ปี (ร้อยละ 26.7) ตามลำดับ

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษาตอนต้น	21	10.8
ประถมศึกษาตอนปลาย	149	76.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	9	4.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย	12	6.2
ไม่ได้เรียน	3	1.5
ไม่ตอบ	1	
รวม	195	100.0

จากตาราง 2 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 76.8) รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 10.8) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 6.2) ตามลำดับ

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไทยกวย	19	9.8
ไทยเขมร	21	10.3
ไทยโคราช	20	10.3
ไทยลาว	134	69.6
รวม	195	100.0

จากตาราง 3 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว (ร้อยละ 69.6) รองลงมาคือ สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มไทยเขมร (ร้อยละ 10.3) และสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มไทยโคราช (ร้อยละ 10.3) ตามลำดับ

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามแหล่งอาศัย

แหล่งอาศัย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีการย้ายถิ่น	168	86.2
มีการย้ายถิ่น	27	13.8
รวม	195	100.0

จากตาราง 4 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ ไม่มีการย้ายถิ่น (ร้อยละ 86.2) และมีการย้ายถิ่นเป็นส่วนน้อย (ร้อยละ 13.8)

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามอาชีพหลัก

อาชีพหลัก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทำนา	181	92.8
ทำสวน	1	0.5
เลี้ยงสัตว์	1	0.5
ค้าจำหน่าย	2	1.0
ข้าราชการ	2	1.0
อื่น ๆ	8	4.1
รวม	195	100.0

จากตาราง 5 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักในการทำนา (ร้อยละ 92.8) รองลงมาคือ ประกอบอาชีพอื่น (ร้อยละ 4.1) อาชีพค้าจำหน่าย (ร้อยละ 1.0) และอาชีพข้าราชการ (ร้อยละ 1.0) ตามลำดับ

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

รายได้เฉลี่ย (บาท/เดือน)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1,000	38	19.5
2,000	81	41.5
3,000	50	25.6
4,000	8	4.1
5,000	11	5.6
มากกว่า 5,000	7	3.6
รวม	195	100.0

จากตาราง 6 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีรายได้เฉลี่ย 2,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 41.5) รองลงมาคือ 3,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 25.6) และ 1,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 19.5) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ในด้าน
 ประสิทธิภาพทั่วไป ดังปรากฏในตาราง 7-15

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามขั้นตอนการผลิตที่
 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการผลิตที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประสิทธิภาพ	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ผลิตเส้นใย	108	13.9
ฟอกย้อมเส้นใย	166	21.4
การออกแบบลวดลาย	83	10.7
มัดหมี่	131	16.9
จีด	43	5.5
ทอผ้า	194	25.0
แปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง	8	1.0
จำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง	21	2.7
เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง	19	2.5
อื่นๆ	2	0.3
รวม	775	100.0

จากตาราง 7 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีประสิทธิภาพในการทอผ้า
 (ร้อยละ 25.0) รองลงมาคือ ด้านการฟอกย้อมเส้นใย (ร้อยละ 21.4) และด้านการมัดหมี่ (ร้อยละ
 16.9) ตามลำดับ

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามวัตถุประสงค์ในการผลิตผ้าทอพื้นเมือง

วัตถุประสงค์ในการผลิต	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	61	17.3
เพื่อเป็นอาชีพหลัก	8	2.3
เพื่อเป็นรายได้เสริม	181	51.4
เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา	31	8.8
เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	68	19.3
อื่นๆ	3	0.9
รวม	352	100.0

จากตาราง 8 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ ผลิตผ้าทอพื้นเมืองเพื่อเป็นรายได้เสริม (ร้อยละ 51.4) รองลงมาคือ เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (ร้อยละ 19.3) และเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (ร้อยละ 17.3) ตามลำดับ

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามช่วงอายุของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เริ่มเรียนรู้การผลิตผ้าพื้นเมือง

ช่วงอายุที่เริ่มเรียนรู้การผลิตผ้าพื้นเมือง อายุ (ปี)	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10 ปี	2	1.0
11-15	49	25.3
16-20	88	45.4
21-25	29	14.9
25 ปีขึ้นไป	26	13.4
ไม่ตอบ	1	
รวม	195	100.0

จากตาราง 9 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ เริ่มเรียนรู้การผลิตผ้าทอพื้นเมืองในช่วงอายุระหว่าง 16-20 ปี (ร้อยละ 45.4) รองลงมาคือ อายุ 11-15 ปี (ร้อยละ 25.3) และ อายุ 21-25 ปี (ร้อยละ 14.9) ตามลำดับ

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามผู้ถ่ายทอดวิธีการผลิต
ผ้าทอพื้นเมือง

ผู้ถ่ายทอดวิธีการผลิตผ้าทอพื้นเมือง	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย	164	85.9
ญาติพี่น้อง	12	6.3
คนรู้จักหรือเพื่อนบ้าน	12	6.3
อื่น ๆ	3	1.6
ไม่ตอบ	4	
รวม	195	100.0

จากตาราง 10 พบว่า ผู้ถ่ายทอดวิธีการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ให้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ส่วนใหญ่คือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย (ร้อยละ 85.9) รองลงมาคือ ญาติพี่น้อง (ร้อยละ 6.3) และคน
รู้จักหรือเพื่อนบ้าน (ร้อยละ 6.3) ตามลำดับ

ตาราง 11 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามขั้นตอนที่
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มต้นในการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มต้นในการเรียนรู้	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
ปลูกหม่อน	57	29.7
เลี้ยงไหม	26	13.5
สาวไหม	24	12.5
ฟอกข้อมไหม	4	2.1
จิดไหม	-	0.0
มัดหมี่	4	2.1
ปลูกต้นฝ้าย	-	0.0
ผลิตเส้นใยฝ้าย	-	0.0
ฟอกข้อมฝ้าย	1	0.5
จิดฝ้าย	9	4.7
ทอผ้าฝ้าย	18	9.4
ทอผ้าไหม	49	25.5
ไม่ตอบ	3	
รวม	195	100.0

จากตาราง 11 พบว่า ขั้นตอนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มต้นในการเรียนรู้ส่วนใหญ่คือ การปลูกหม่อน (ร้อยละ 29.7) รองลงมาคือ การทอผ้าไหม (ร้อยละ 25.5) และการเลี้ยงไหม (13.5) ตามลำดับ

ตาราง 12 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามที่มาของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต

ที่มาของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ใช้ต่อจากปู่ ย่า ตา ยาย	113	58.2
จัดทำขึ้นเอง	35	18.0
คนรู้จักหรือเพื่อนบ้านจัดทำให้	5	2.6
ซื้อจากเพื่อนบ้านที่ทำเพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพ	8	4.1
ยืมจากเพื่อนบ้าน	11	5.7
ซื้อจากพ่อค้าคนกลาง	22	11.3
ไม่ตอบ	1	
รวม	195	100.0

จากตาราง 12 พบว่า ที่มาของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตส่วนใหญ่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ต่อจาก ปู่ ย่า ตา ยาย (ร้อยละ 58.2) รองลงมาคือ จัดทำขึ้นเอง (ร้อยละ 18.0) และซื้อจากพ่อค้าคนกลาง (ร้อยละ 11.3) ตามลำดับ

ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของคำตอบของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามวิธีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

วิธีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์	จำนวน (คำตอบ)	ร้อยละ
จำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง	7	3.1
จำหน่ายให้แก่กลุ่มสมาชิกหรือสหกรณ์	94	41.6
จำหน่ายให้แก่ลูกค้าโดยตรง	50	22.1
ฝากคนรู้จักจำหน่ายให้แก่ลูกค้าอีกต่อหนึ่ง	23	10.2
เก็บไว้ใช้เอง	14	6.2
อื่น ๆ	38	16.8
รวม	226	100.0

จากตาราง 13 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มสมาชิกหรือสหกรณ์ (ร้อยละ 41.6) รองลงมาคือ จำหน่ายให้แก่ลูกค้าโดยตรง (ร้อยละ 21.1) และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีอื่นๆ (ร้อยละ 16.8) ตามลำดับ

ตาราง 14 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามผู้กำหนดราคาสินค้า

ผู้กำหนดราคาสินค้า	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ผู้ผลิต	95	47.2
พ่อค้าคนกลาง	2	1.0
กลุ่มสมาชิกหรือสหกรณ์	69	35.8
เก็บไว้ใช้เอง	13	6.7
อื่นๆ	18	9.3
ไม่ตอบ	2	
รวม	195	100.0

จากตาราง 14 พบว่า ผู้กำหนดราคาสินค้าส่วนใหญ่คือ กลุ่มผู้ผลิต (ร้อยละ 47.2) รองลงมาคือ กลุ่มสมาชิกหรือสหกรณ์ (ร้อยละ 35.8) และกลุ่มอื่นๆ (ร้อยละ 9.3) ตามลำดับ

ตาราง 15 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามประสบการณ์ในการเข้าร่วมการอบรมที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมการอบรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เคย	77	40.1
เคย	115	59.9
ไม่ตอบ	3	
รวม	195	100.0

จากตาราง 15 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ เคยเข้าร่วมการอบรมที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง (ร้อยละ 59.9) และไม่เคยเข้าร่วมการอบรมเป็นส่วนน้อย (ร้อยละ 40.1)

ตอนที่ 3 ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ในด้าน
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ดังปรากฏในตาราง 16-20

ตาราง 16 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวม จำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านการผลิตเส้นใย	5	2.6
ด้านการฟอกย้อม	6	3.1
ด้านการมัดหมี่	18	9.2
ด้านการจิด	2	1.0
ด้านการทอผ้า	164	84.1
รวม	195	100.0

จากตาราง 16 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า (ร้อยละ 84.1) รองลงมาคือ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการมัดหมี่ (ร้อยละ 9.2) และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการฟอกย้อม (ร้อยละ 3.1) ตามลำดับ

ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวยจำแนกตาม
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านการผลิตเส้นใย	-	-
ด้านการฟอกย้อม	3	15.0
ด้านการมัดหมี่	2	10.0
ด้านการจิด	-	-
ด้านการทอผ้า	15	75.0
รวม	20	100.0

จากตาราง 17 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวยส่วนใหญ่ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า (ร้อยละ 75.0) รองลงมาคือ ด้านการฟอกย้อม (ร้อยละ 15.0)

และด้านการมัดหมี่ (ร้อยละ 10.0) ตามลำดับ

ตาราง 18 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร จำแนกตาม
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านการผลิตเส้นใย	4	20.0
ด้านการฟอกย้อม	-	-
ด้านการมัดหมี่	1	5.0
ด้านการขีด	-	-
ด้านการทอผ้า	15	75.0
รวม	20	100.0

จากตาราง 18 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรส่วนใหญ่ มีความ
เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า (ร้อยละ 75.0) รองลงมาคือ ด้านการผลิตเส้นใย (ร้อยละ 20.0)
และด้านการมัดหมี่ (ร้อยละ 5.0) ตามลำดับ

ตาราง 19 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช จำแนกตาม
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านการผลิตเส้นใย	-	-
ด้านการฟอกย้อม	1	5.0
ด้านการมัดหมี่	-	-
ด้านการขีด	-	-
ด้านการทอผ้า	19	95.0
รวม	20	100.0

จากตาราง 19 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราชส่วนใหญ่ มีความ
เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า (ร้อยละ 95.0) รองลงมาคือ ด้านการฟอกย้อม (ร้อยละ 5.0)

ตามลำดับ

ตาราง 20 จำนวนและร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว จำแนกตาม
ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ด้านการผลิตเส้นใย	1	0.7
ด้านการฟอกย้อม	2	1.4
ด้านการมัดหมี่	15	11.3
ด้านการขีด	2	1.4
ด้านการทอผ้า	115	85.2
รวม	135	100.0

จากตาราง 20 พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวส่วนใหญ่ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า (ร้อยละ 85.2) รองลงมาคือ ด้านการมัดหมี่ (ร้อยละ 11.3) ด้านการฟอกย้อม (ร้อยละ 1.4) และด้านการขีด (ร้อยละ 1.4) ตามลำดับ

ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอนการผลิตที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเชี่ยวชาญเฉพาะนั้น สามารถวิเคราะห์กระบวนการผลิต ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลด้านพฤติกรรม การถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ จำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดังนี้

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า ด้านการฟอกย้อม และด้านการมัดหมี่ ตามลำดับ ดังนี้

กระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า

1. ด้านสีและลวดลายผ้า ลวดลายที่ใช้ทอส่วนใหญ่เป็นลายใหม่ที่ประยุกต์หรือดัดแปลงมาจากลายดั้งเดิม มีเพียง 1 ลายเท่านั้นที่เป็นลายดั้งเดิม ชื่อของลวดลายที่ใช้ทอ

ได้แก่ ลายหางกระรอก และลายราชินี รองลงมาคือ ลายลูกแก้ว และลายดอกแก้ว ลายสมอ ลายตะขั่ว ลายสก็อต และลายควบ ซึ่งผู้ทอส่วนใหญ่ไม่ทราบความหมายของลาย ส่วนที่ทราบความหมายคือ ลายราชินี ซึ่งชื่อนี้ได้จากการนำผ้าประกวดแล้วได้รับรางวัลจากสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จึงเรียกลายนี้ว่า ลายราชินี ส่วนใหญ่ผู้ทอไม่ทราบว่าลวดลายมีกี่ลำ แต่ที่ทราบจะมี 25-30 ลำ และ 35 ลำ วิธีนับจำนวนลำก็คือ 1 ลำ จะมีเส้นด้ายทั้งหมด 4 เส้น ลวดลายส่วนใหญ่จะมีอายุแตกต่างกันตั้งแต่ 5-6 ปี ถึง 100 ปี ลวดลายที่ใช้ทอส่วนใหญ่ได้จากคนในหมู่บ้าน คือนางสุข ยิ้มรัมย์ ซึ่งเป็นผู้อาวุโส มีอายุ 62 ปี นอกจากนี้ได้จากพ่อแม่ พี่น้อง และเพื่อนบ้าน มีเพียงส่วนน้อยที่ได้ลวดลายจากหนังสือ และดูจากงานประกวดผ้าไหมที่อำเภอ นาโพธิ์ จำนวนสีที่ใช้ทอผ้าส่วนใหญ่ใช้ 2 สี รองลงมาคือ 1 สี และ 3 สี จำนวนสีที่ใช้น้อยที่สุดคือ 4 สี สีที่นิยมใช้มากที่สุดคือ สีเขียว รองลงมาคือ สีแดง และสีเม็ดมะขาม

2. ด้านระยะเวลาและประเภทของผ้าที่ทอ ในการทอ 1 วัน สามารถทอได้ 1 เมตร และจะทอผ้าในช่วงหลังเวลาเก็บเกี่ยว ผ้าที่ทอส่วนใหญ่เป็นผ้าขาวม้า และผ้าโสร่ง รองลงมาคือ ผ้าพื้นเรียบ ผ้ามัดหมี่ ผ้าหางกระรอก และผ้าลายลูกแก้ว ตามลำดับ ผ้าที่ทอได้แต่ละครั้งมีความยาว 25-30 เมตร รองลงมาคือ 20-25 เมตร ใน 1 เดือน สามารถทอผ้าได้ประมาณ 10-15 ผืน แต่ละผืนยาว 2 เมตร

3. ด้านวัตถุประสงค์ในการทอผ้า เพื่อเป็นรายได้เสริม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ส่วนใหญ่ผลิตไว้ใช้เองและจำหน่าย สำหรับผู้ทอผ้าที่ผลิตเพื่อจำหน่ายอย่างเดียวมีเพียงส่วนน้อย เส้นใยที่ใช้ในการทอผ้าทั้งหมดเป็นเส้นใยไหม ซึ่งนิยมใช้ไหมเส้นเล็กเกรด A มากที่สุด รองลงมาคือ ไหมเล็กและไหมใหญ่ ซึ่งราคาจำหน่ายจะแตกต่างกันตามประเภทของผ้าทอ ได้แก่ ผ้าขาวม้า ราคาผืนละ 400-500 บาท ผ้าถุงราคา 800-1,200 บาท ผ้ามัดหมี่ราคา 500-700 บาท และ 1,000 บาท ผ้าโสร่งราคา 1,000-1,500 บาท

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการฟอกย้อม

1. ด้านวิธีการฟอกย้อม การฟอกย้อมเริ่มจากการเตรียมเส้นไหม นำหนัก 1 กิโลกรัม ที่ต้องต้มกับน้ำด่างให้เดือด แล้วจึงนำเส้นด้ายไปลงในฟอกให้เส้นไหมขาว ไม่มีคราบขาวจับติด จากนั้นเป็นขั้นตอนการย้อม โดยตั้งน้ำย้อมให้ใช้สีเคมีต้มให้มีอุณหภูมิสูงนำเส้นไหมลง หมั่นกลับเส้นไหม ตั้งไว้นาน ประมาณ 30 นาที แล้วนำขึ้นไปแช่น้ำที่อุณหภูมิปกติ

2. ด้านการใช้สี สีที่ใช้เป็นสีเคมีชนิดผงบรรจุซอง ประมาณ 2-2.5 ซอง โดยใช้สีตราระฆัง ตราจรวด ซึ่งสั่งซื้อจากร้านค้าในชุมชน ปริมาณการใช้สีเคมีชนิดผงบรรจุซองในการย้อมจะขึ้นอยู่กับวัตถุดิบ โดยเฉลี่ยประมาณ 24 ซองต่อเดือน

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการมัดหมี่

1. ด้านวิธีการมัดหมี่ ขั้นตอนของการมัดหมี่ จะใช้เชือกฟางมัดลายที่เส้นพุ่งหรือเส้นยืนก่อนนำไปข้อมสี เพื่อให้เกิดสีสันและลวดลายตามที่กำหนด ส่วนมากเป็นการทำเลียนลายดั้งเดิม เช่น ลายดอกแก้ว ซึ่งอายุของลายประมาณ 8-10 ปี ลายราชินี อายุของลายประมาณ 8-10 ปี ซึ่งลายราชินีนี้เป็น ลายผ้าที่เคยได้รับรางวัลที่ 1 จากการประกวดผ้าทอที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์
2. ด้านประเภทของสีและการข้อม สีที่ใช้ข้อมนิยมใช้ สีเคมีชนิดผงบรรจุซอง เช่น ตรารวด ตราระฆัง ซึ่งซื้อจากร้านค้าภายในชุมชน โดยมีอัตราส่วนในการข้อม คือ เส้นไหมน้ำหนัก 1 กิโลกรัม ใช้สี 2 ซอง การมัดหมี่นี้จะใช้ระยะเวลาในการทำประมาณ 1-2 วัน ต่อผืน ซึ่งมีปริมาณการผลิต 7-15 ผืนต่อเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการสินค้าของลูกค้า
3. ด้านวัตถุประสงค์ในการมัดหมี่ เพื่อจำหน่าย และใช้ทอเองเพื่อเป็นผ้าไหว้สำหรับบิดามารดาของเจ้าบ่าวในพิธีแต่งงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนหนึ่ง ยังยึดถือประเพณีที่เจ้าสาวต้องเตรียมผ้าไหม เป็นผ้าไหว้สำหรับบิดามารดาของเจ้าบ่าวในพิธีแต่งงาน

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ มีการผลิตผ้าขาวม้า และผ้าโสร่งมากที่สุด รองลงมาเช่น ผ้าถุง ผ้าลายลูกแก้ว ผ้าหางกระรอก ผ้าไหมพื้นเรียบ ผ้ามัดหมี่ ลายที่ผลิต เช่น ลายราชินี ลายตะขอ ลายสินละมัย มีอายุของลายประมาณ 70 ปี โดยมีชิ้นงานที่เก็บสะสมประเภท ผ้ามัดหมี่ ผ้าถุง ลายจะมีลักษณะเหมือนตาหมากรุก ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ยังไม่เคยได้รับรางวัลจากการประกวดผ้าทอพื้นเมือง

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการทอผ้าแก่บุตร ญาติพี่น้อง และผู้ที่สนใจ โดยทำการถ่ายทอดที่บ้านแบบไม่เป็นทางการ ในลักษณะลูกมือ ซึ่งผู้รับการถ่ายทอดมีอายุ 12-18 ปีขึ้นไป อาจใช้เวลาในการถ่ายทอด 2 วัน หรือ 2-3 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบปัญหาด้านวัตถุดิบ เครื่องมือการผลิต ด้านการตลาด การกำหนดราคาจำหน่ายของสินค้า

แหล่งจำหน่าย และเงินทุนหมุนเวียน โดยคาดหวังว่าหน่วยงานของภาครัฐจะเข้ามาช่วยแก้ไข ปัญหา ปัญหาด้านเงินลงทุน และการแปรรูปผลิตภัณฑ์

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ ต้องการความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการมัดหมี่ และด้านการออกแบบลวดลาย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า ด้านการผลิตเส้นใย และด้านการมัดหมี่ ตามลำดับ ดังนี้

กระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า

1. ด้านสีและลวดลายผ้า ลวดลายที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ดำบลล้าควนใช้ ทอเป็นลวดลายดั้งเดิมที่มีอายุ 100 ปีขึ้นไป ได้แก่ โสถ ลูทม ลูทซิม สมอ ปรม โสร่งสไร และสะกุ ลวดลายเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ นิยมใช้หลายสี คือ 5 สีมากที่สุด รองลงมาคือ 4 สี 3 สี และ 2 สี ตามลำดับ สีที่นิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ สีแดงและสีเหลือง รองลงมาคือสีเขียว สีขาว และสีดำ ตามลำดับ สีที่ใช้น้อยที่สุดคือ สีน้ำเงินและสีฟ้า

2. ด้านระยะเวลาและประเภทของผ้าที่ทอ เวลาที่ใช้ในการทอเฉลี่ยวันละ 3-4 ชั่วโมง โดยในแต่ละวันจะสามารถทอได้เฉลี่ยวันละ 1 เมตร ผลิตภัณฑ์ที่ทอมาก ได้แก่ ผ้าขาวม้า ผ้าหางกระรอก ผ้ามัดหมี่และผ้าโสร่ง รองลงมาได้แก่ ผ้าพื้นเรียบและผ้าลายเกร็ดเต่า ผ้าที่ทอแต่ละครั้งมีความยาว 10-20 เมตร โดยเฉลี่ยจะสามารถทอได้ประมาณ 10 ผืน ในแต่ละ ผืนกว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ใช้เวลาต่อ 1 เดือน

3. ด้านวัตถุดิบประสงค์ในการทอผ้า เพื่อใช้ในงานและโอกาสต่าง ๆ และ ทอเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่ทอเพื่อจำหน่ายและเพื่อสะสม ราคาจำหน่าย ต่อผืนขึ้นอยู่กับประเภทของผ้า ได้แก่ ผ้าพื้นราคาเมตรละ 300 บาท ผ้าขาวม้าราคาผืนละ 250-300 บาท ผ้าหางกระรอกราคาเมตรละ 250-400 บาท ผ้าโสร่งผืนละ 1,200 บาท ผ้าที่ทอทั้งหมด ทำจากเส้นไหมที่เรียกว่า ไหมเนื้อ หรือไหมเส้นเล็ก หมายถึง เส้นไหมที่ปั่นโดยเอาไหมเปลือก นอกออกก่อน รองลงมาคือ ไหมรวมหรือไหมเส้นใหญ่ หมายถึง เส้นไหมที่ปั่นรวมกับไหม เปลือกนอก

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการผลิตเส้นใย

1. ด้านวิธีการผลิตเส้นใย กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ตำบลลำควน อำเภอ กระดัง มีการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมเอง พันธุ์ไหมที่เลี้ยงคือพันธุ์ดอกบัวและพันธุ์นาลาย ซึ่งเป็นพันธุ์ที่นำมาจากเกษตรอำเภอนางรอง นอกจากนี้มีเพียงส่วนน้อยที่ยังมีการเลี้ยงพันธุ์พื้นบ้าน ได้แก่ พันธุ์นางเหลือง เส้นไหมที่ผลิตได้ แบ่งเป็น 3 ชนิด คือ ชนิดแรก เป็นเปลือกไหมหรือไหมข้าว หมายถึง เส้นไหมที่อยู่นอกสุดของรังไหม จะมีเส้นไหมหยาบไม่สม่ำเสมอ ชนิดที่สอง เป็นไหมเนื้อหรือไหมเส้นเล็ก หมายถึง เป็นเส้นไหมที่ปั่นโดยเอาเปลือกไหมหรือตัวไหมออกก่อน เส้นไหมเนื้อจึงมีเส้นเล็กและสม่ำเสมอ และไหมรวม หมายถึง เป็นเส้นไหมที่ได้จากรังไหม โดยไม่เอาเปลือกไหมหรือตัวไหมออกก่อน

2. ด้านวัตถุประสงค์ในการผลิต เพื่อเอาไว้ทอผ้าและจำหน่ายเส้นใยให้กับสมาชิกในโครงการของศูนย์ศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และจำหน่ายให้กับบุคคลทั่วไปด้วย ปริมาณการผลิตเฉลี่ย 1-2 กิโลกรัมต่อเดือน

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการมัดหมี่

1. ด้านวิธีการมัดหมี่ การมัดหมี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร โดยเฉพาะอย่างยิ่งลายดั้งเดิมที่เรียกว่า โสล จะเริ่มจากการข้อมสีเหลือง จากนั้นก็นำเส้นไหมมาจึงให้ดึงแล้วมัดตลอดด้วยเชือกฟาง จากนั้นนำไปข้อมสีแดง แล้วตัดเชือกที่มัดสีเหลืองออก นำไปข้อมอีกครั้งด้วยสีเขียวและสีดำ ตามลำดับ ความหมายของโสล คือ การมัดเป็นช่อง แต่ละลำ สีจะตรงกัน มีจำนวนลำ 25-30 ลำ แต่ละลำมี 40 เส้น ถ้ามานักกว่านี้ก็สามารทำได้ แต่จะมีผลทำให้การข้อมยากขึ้น

2. ด้านประเภทของสีและการข้อม สีที่ใช้ประมาณ 4-5 สี ได้แก่ สีเหลือง แดง เขียว ดำ ขาว เป็นลายที่ทำสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีอายุของลายมากกว่า 100 ปี สีที่ใช้ข้อมเป็นสีเคมีชนิดผงบรรจุซอง ตราลิงห์โตติกลอง ซึ่งซื้อมาจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน ปริมาณของสีที่ใช้ประมาณจากน้ำหนักไหม สำหรับไหม 1 ชีดคือ 100 กรัม จะใช้สี 3 ซอง ระยะเวลาที่ใช้ในการมัดหมี่โสล 1 หัว ประมาณ 1 สัปดาห์

3. ด้านวัตถุประสงค์ในการมัดหมี่ ด้านวัตถุประสงค์ในการมัดหมี่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ต้องการเรียนรู้ให้เกิดความหลากหลายที่สวยงาม และเพื่อให้ได้ราคาดี ในระยะเวลา 1 เดือน สามารถผลิตผ้าโสลได้ประมาณ 10 เมตร

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มไทยเขมร ได้ผลิตผ้าไหมพื้นเรียบ ผ้าโสร่ง และผ้ามัดหมี่

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มไทยเขมร ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าให้แก่บุตร ที่มีอายุประมาณ 20 ปี ส่วนใหญ่ถ่ายทอดในขั้นตอนการข้อม และการทอ

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มไทยเขมร มีปัญหาที่เกี่ยวกับการตลาด การจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มไทยเขมร ต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการผลิต

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้าด้านการฟอกข้อม ตามลำดับ ซึ่งมีกระบวนการผลิต ดังนี้

กระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า

1. ด้านสีและลวดลายผ้า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช ใช้ลวดลายในการทอผ้าที่เป็นลวดลายดั้งเดิม อายุของลายประมาณ 70-90 ปี ได้รับการถ่ายทอดลวดลายมาจากบรรพบุรุษ มีเพียงส่วนน้อยที่ใช้ลวดลายใหม่ อายุของลายประมาณ 3-40 ปี ซึ่งลวดลายใหม่เหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากบ้านหนองตาไก่ วิทยาลัยการอาชีพนางรอง และจังหวัดชัยภูมิ จำนวนสีที่ใช้มากที่สุดคือ 1 สี เพราะผ้าที่ทอส่วนใหญ่เป็นผ้าพื้น รองลงมาคือ 3 และ 5 สี สีที่นิยมใช้มากที่สุดคือสีแดง รองลงมาคือสีน้ำเงิน สีดำ และสีเขียว ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการใช้สีอื่น ๆ บ้างเล็กน้อย เช่น สีชมพู สีชมพูอมส้ม และสีม่วงอมชมพู

2. ด้านระยะเวลาและประเภทของผ้าที่ทอ เวลาที่ใช้ในการทอเฉลี่ยวันละ 1-1.5 เมตร ถ้าเป็นผ้าฝ้ายที่ทอด้วยกี่กระตุกสามารถทอได้เร็วขึ้นคือ เฉลี่ยวันละ 5-10 เมตร ส่วนใหญ่จะทอผ้าหลังจากฤดูทำนา มีเพียง 1 รายเท่านั้นที่ทอผ้าตลอดทั้งปี ผลิตภัณฑ์ที่ทอมากที่สุด คือ ผ้าพื้นเรียบ รองลงมาคือผ้ามัดหมี่ มีการทอผลิตภัณฑ์อื่นไม่มากนัก เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าหางกระรอก และผ้าลายเกร็ดเต่า ผ้าแต่ละผืนมีขนาดกว้าง 1.02 เมตร ยาว 2 เมตร มีน้อยมากที่ทอขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 2 เมตร และขนาดกว้าง 1.02 เมตร และยาว 4 เมตร ในแต่ละครั้งผ้าที่ทอจะมีความยาวประมาณ 20 เมตร โดยเฉลี่ยระยะเวลา 1 เดือน สามารถทอผ้าได้ 10 ผืน

3. ด้านวัตถุประสงค์ในการทอผ้า เพื่อใช้และจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ราคาจำหน่ายขึ้นอยู่กับประเภทของผ้า ได้แก่ ผ้าพื้นราคาเมตรละ 500-700 บาท ผ้ามัดหมี่เมตรละ 800-1,200 บาท สำหรับผ้าพื้นที่มีขนาดกว้าง 1.02 เมตร ยาว 4 เมตร ราคาเมตรละ 1,200 บาท และผ้ามัดหมี่ขนาดกว้าง 2 เมตร ยาว 2 เมตร ราคาเมตรละ 1,200 บาท ในเรื่องเส้นใยที่ใช้ทอส่วนใหญ่ใช้ไหมพื้นบ้าน รองลงมาคือไหมจากโรงงาน มีเพียงส่วนน้อยที่ใช้เส้นด้ายโทเร ซึ่งเป็นเส้นด้ายใยผสมฝ้ายและโพลีเอสเตอร์

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการฟอกย้อม

1. ด้านวิธีการฟอกย้อม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราชมีวิธีเตรียมเส้นด้ายก่อนย้อม โดยนำเส้นด้ายแช่น้ำทิ้งไว้ก่อนนำไปลอกกวาว วิธีลอกกวาวจะใช้น้ำผสมเกลือ 1 ช้อนชา ผงฟอก หรือ โซดาแอส 2 ชอง ผงกันด่าง 1 ชอง เมื่อน้ำใกล้เดือด นำเส้นไหมที่แช่น้ำแล้วลงต้มนาน 40 นาที

2. ด้านการใช้สี ในการย้อมไหมจะใช้สีเคมีชนิดผงบรรจุซองตราสิงห์โต อัตราส่วนที่ใช้คือ ไหม 1 กิโลกรัม ใช้สีทั้งหมด 6 ชอง สีที่ย้อมนี้ซื้อจากร้านค้าในอำเภอนางรอง ราคากล่องละ 500 บาท มี 10 ชอง ปริมาณสีที่ใช้ใน 1 เดือน เฉลี่ยประมาณ 15 กล่อง วัตถุประสงค์ในการฟอกย้อมก็เพื่อนำไปทอเป็นผืนผ้า

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ มีการผลิตผ้าไหมพื้นเรียบมากที่สุด รองลงมา คือ ผ้ามัดหมี่ และผ้าขาวม้า ตามลำดับ มีการเก็บสะสมชิ้นงานประมาณร้อยละ 50 เท่านั้น ซึ่งผู้ที่เก็บสะสมส่วนใหญ่นิยมสะสมชิ้นงานที่เป็นผ้ามัดหมี่ประมาณ 5 – 10 ผืน รองลงมาคือผ้าโสร่ง 2 – 4 ผืน ผ้าพื้นเรียบ 2 – 20 ผืน ผ้าหางกระรอก 2 ผืน และผ้าขาวม้า 2 – 4 ผืน ตามลำดับ ชื่อลวดลายที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมผลิต ได้แก่ ลายดอกประดู่ ลายกรง 7 ลายกนกยูง

สายสมอเรือ สายผีเสื้อ และสายแมงดาประยุกต์ ความหมายของสายส่วนมากเป็นสายที่เกิดจากรูปลักษณะที่มองเห็นว่าคล้ายสิ่งใด ก็จะใช้ชื่อตามที่มองเห็นนั้น ลวดลายที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเก็บสะสมไว้จะมีอายุ 80 ปีมากที่สุด รองลงมาคือ 70 ปี 40 ปี 30 ปี 20 ปี และ 3-4 ปี ภูมิปัญญาของกลุ่มนี้ยังไม่เคยได้รับรางวัลจากการประกวดผ้าทอผ้าเมือง

ข้อมูลด้านพฤติกรรมกรถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลด้านพฤติกรรมกรถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับผู้ใด (ร้อยละ 65) สำหรับผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นส่วนมากจะถ่ายทอดให้กับลูกหลาน รองลงมาคือ น้องสาว พี่สาว และเพื่อนบ้านตามลำดับ ความรู้ที่สอนนิยมนสอนเกี่ยวกับการทอผ้า รองลงมาคือ การมัดหมี่ และการย้อมไหม ตามลำดับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ นิยมนสอนการทอผ้าที่บ้านของตนเอง ใช้ระยะเวลาในการสอนประมาณ 2-3 วัน รองลงมาคือ 1 เดือน 20 วัน และ 10 วัน ตามลำดับ ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 14 ปี 17 ปี 20 ปี 30 ปี 24-29 ปี และ 20-40 ปี มี 1 รายที่ได้ค่าตอบแทนจากการสอนเพื่อนบ้านเป็นเงิน 3,000 บาท

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ ส่วนมากเป็นปัญหาที่วัดดูดิบสำหรับการผลิตมีราคาแพงเกินไป ปริมาณการจำหน่ายยังจำหน่ายได้จำนวนไม่มาก อยากให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ รองลงมาคือ ปัญหาเรื่องการตลาดที่ยังไม่กว้างพอ จำหน่ายสินค้าไม่ได้ทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียน สำหรับซื้อวัสดุดิบมาผลิตต่อไป จึงอยากให้มีหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยด้านการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เพื่อขยายตลาดให้มากยิ่งขึ้น

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศของภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ ส่วนมากต้องการเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมัดหมี่ เพื่อให้ได้ลวดลายใหม่ ๆ รองลงมา คือ ต้องการอบรมเกี่ยวกับการย้อมสีที่คงทน สีไม่ตก การออกแบบลายการมัดหมี่ และการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการจำหน่ายที่สามารถดึงดูดใจผู้ซื้อได้มาก ตามลำดับ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า ด้านการมัดหมี่ ด้านการฟอกย้อม ด้านการมัด และด้านการผลิตเส้นใย ตามลำดับ ดังนี้

กระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า

1. ด้านสีและลวดลายผ้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมทอผ้าเป็นลวดลายมากกว่าทอผ้าพื้น ลวดลายที่นิยมทอ เป็นลายดั้งเดิมมากกว่าลายใหม่ ชื่อลวดลายที่นิยมทอเรียงลำดับตามความนิยมดังนี้คือ ลายขอ ลายขอธาตุ ลายไทย ลายตะขอ ลายตาข่าย ลายตาข้าว หลามตัด ลายมังกรเชิงเทียน ลายขอเทศ หรือลายเสวตฉัตร ลายไข่มวงมูม ลายหมี่คั่นลายใบโพธิ์ ลายขอขาวข้าว ลายดาวกระจาย ลายปักจับ ลายลูกแก้ว ลายจับน้อย ส่วนอายุลวดลายที่นิยมทอเรียงลำดับตามความนิยมดังนี้คือ ประมาณ 60 ปี รองลงมาคือ อายุลวดลายประมาณ 100 ปี 80 ปี 50 ปี 70 ปี 90 ปี 5-6 ปี 30 ปี 3-4 ปี 2-3 ปี 1 ปี 6 เดือน 2-3 เดือน และ 2 เดือน ในเรื่องของที่มาของลวดลาย ส่วนมากได้จากบรรพบุรุษถ่ายทอดต่อกันมาเช่น พ่อแม่ถ่ายทอดให้ลูก รองลงมาคือ ได้ลวดลายมาจากเพื่อนบ้าน การประกวด หมู่บ้านอำเภอใกล้เคียง คิดเอง กลุ่มทอผ้า หน่วยงานราชการ ตัวอย่างผ้า และพบเห็นผู้อื่นสวมใส่ ส่วนจำนวนสีที่นิยมทอในแต่ละครั้งคือ 3 สี รองลงมาคือ 4 สี 5 สี 2 สี 1 สี 12 สี 6-7 สี ส่วนสีที่นิยมทอมากที่สุดคือ แดง รองลงมาคือ เหลือง ขาว เขียวเม็ดมะขาม น้ำเงิน ม่วง ดำ แดงเลือดหมู ตะกั่ว ฟ้า เทา เปลือกมังคุด น้ำตาล และแดงครั้ง

2. ด้านระยะเวลาและประเภทของผ้าที่ทอ ระยะเวลาที่ใช้ในการทอต่อ 1 ผืน ส่วนมากใช้เวลาทอประมาณ 2 วัน รองลงมาคือ 3 วัน 4 วัน 7 วัน 5-6 วัน และส่วนใหญ่ทอในช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยวคือ หน้าแล้ง รองลงมาคือ ทอในช่วงเวลาว่างจากงานประจำวัน ในเวลากลางวันตลอดทั้งปี ส่วนมากทอผ้ามัดหมี่ รองลงมาคือทอผ้าขาวม้า ผ้าพื้นเรียบผ้าโสร่ง ผ้าลายลูกแก้ว ผ้าปูโต๊ะ ผ้าหางกระรอก ผ้าถุง ผ้าสบทบบาง ผ้าบารู ผ้าพันคอ ผ้าถุงสำเร็จ ผ้าจิด ผ้าซิ่นก่าย ผ้าที่ทอส่วนมากกว้างและยาวประมาณ 1 x 2 เมตร รองลงมาคือ กว้างยาวประมาณ 1.10 x 2 เมตร 0.60 x 2 เมตร 0.43 x 1.8 เมตร 0.40 x 1.8 เมตร 1.5 x 2 เมตร 0.30 x 1.8 เมตร 0.5 x 1.50 เมตร 0.17 x 1.8 เมตร และ 0.85 x 2 เมตร ตามลำดับ ความยาวของผ้าที่ทอได้ใน 1 วัน ส่วนมากทอได้ประมาณ 2 เมตร รองลงมาทอได้ประมาณ 0.6 เมตร 0.5 เมตร 3 เมตร 15 เมตร 1.50 เมตร 4 เมตร 16 เมตร 1.80 เมตร 1 เมตร 0.3 เมตร และ 1 หลา ตามลำดับ ส่วนความยาวของผ้าทั้งหมดที่ทอเสร็จในแต่ละม้วน ส่วนมากจะได้ผ้าที่มีความยาวประมาณ 12 เมตร รองลงมาคือ 20 เมตร 10 เมตร 7 เมตร 24 เมตร 30 เมตร 14 เมตร 25 เมตร 22 เมตร 27 เมตร 26 เมตร 21 เมตร 8 เมตร และ 10 หลา ตามลำดับ จำนวนผ้าที่ทอได้ภายใน 1 เดือน ส่วนมากทอได้ประมาณ 10 ผืน รองลงมาคือ 6 ผืน 5 ผืน 8 ผืน 3-4 ผืน 15 ผืน 12 ผืน 16 ผืน และ 7 ผืน ตามลำดับ

3. ด้านวัตถุประสงค์ในการทอผ้า ส่วนมากทอเพื่อหารายได้เสริม รองลงมาคือใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ทอเพื่อใช้เอง ทอเพื่อให้เกิดตลาดต่างๆ ที่สวยงาม ทอเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาจากพ่อแม่ และทอเพื่อเป็นอาชีพเสริม การจำหน่ายผ้ามัดหมี่ ส่วนมากจำหน่ายราคาผืนละ 1,000 บาท รองลงมาจำหน่ายผืนละ 700 บาท 200 บาท 1,500 บาท และ 1,400 บาท ส่วนเส้นใยที่ใช้ในการทอ ส่วนมากจะเลี้ยงเอง รองลงมาคือ ซื้อจากตลาด และได้จากญาติ ประเภทของเส้นใยที่นิยมใช้ทอ ส่วนมากจะใช้ไหมเส้นเล็ก รองลงมาคือ ใช้ไหมดิบ ไหมเส้นใหญ่ ไหมเปลือกนอก ฟ้าย ไหมรัง และด้าย

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการมัดหมี่

1. ด้านวิธีการมัดหมี่ เริ่มจากการนำไหมไปย้อมด้วยสีเหลืองเป็นสีแรก แล้วตากให้แห้ง จากนั้นนำไหมมาวกเข้าอัก เพื่อเตรียมคั้นหมี่ การคั้นหมี่ใช้โอง ซึ่งเป็นอุปกรณ์คั้นหมี่ เมื่อคั้นหมี่เสร็จแล้วจึงปลดเส้นไหมมาใส่โองมัดหมี่ ซึ่งเป็นอุปกรณ์มัดหมี่ โดยเรียงเส้นไหมอย่าให้ซ้อนกัน แล้วจึงมัดลายตามที่ต้องการ จากนั้นจึงนำไปย้อม ในการมัดลวดลายจะต้องมัดให้แน่น เพื่อเก็บลายให้ชัดเจน ส่วนวิธีการออกแบบลาย ดูตามตัวอย่างในหนังสือ แล้วแกะลายออกมาดัดแปลง ดูลายจากผ้าจริงแล้วประยุกต์เป็นลายของตนเอง มีการเขียนลายก่อนที่จะมัดลวดลายลงบนเส้นด้าย และมีเพียงส่วนน้อยที่คิดลายขึ้นเอง ในเรื่องชื่อลาย ชื่อลายส่วนใหญ่เป็นลายสิ่งของ เช่น ลายขอ ลายโคมห้า ลายกุญแจ และเชิงเทียน นอกจากลายสิ่งของแล้วเป็นลายที่มีชื่อสัตว์และพืช ได้แก่ ลายหอย ปู ลายผีเสื้อ ลายต้นสน และลายกอกผักกาด ชื่อของลายที่เป็นสถานที่ ได้แก่ ลายขอธาตุ และลายอื่น ๆ เช่น ลายมัดหมี่คั่นในตัว และลายหัวใจว่าง ความหมายของลายส่วนใหญ่ดูจากรูปร่างของลาย ส่วนจำนวนลำขึ้นอยู่กับขนาดของลาย มีตั้งแต่ 25-49 ลำ วิธีการนับลำส่วนใหญ่นับตามแนวตั้งของลาย มีเพียงส่วนน้อยที่นับตามแนวนอน อายุของลายมีความแตกต่างกันมาก ตั้งแต่ 1 ปี ถึง 100 ปี ขึ้นไป โดยลายที่มีอายุ 100 ปีขึ้นไป มี 5 ลาย อายุ 70 ปี มี 1 ลาย อายุ 60 ปีมี 1 ลาย อายุ 40-50 ปีมี 1 ลาย และ อายุ 1-10 ปีมี 7 ลาย แหล่งที่มาของลาย ลวดลายมัดหมี่ส่วนใหญ่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือปู่ย่า ตายาย ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รองลงมาจากลวดลายได้มาจากหนังสือแบบลายผ้าไหม และได้จากแหล่งอื่นๆ เช่น จากจังหวัดขอนแก่น เพื่อนบ้าน และผ้าถุงที่ทำมาจากโรงงานอุตสาหกรรม

2. ด้านประเภทของสีและการย้อม สีที่ใช้ทำผ้ามัดหมี่ทั้งหมดเป็นสีเคมีชนิดผงบรรจุย้อม โดยตราสิงห์โตเป็นสีที่นิยมใช้กันมากที่สุด รองลงมาคือ ตราระฆัง และตราเครื่องบิน ส่วนตราจรวดเป็นสีที่นิยมใช้เพียงส่วนน้อย สีเคมีเหล่านี้หาซื้อได้จากท้องตลาดทั่วไป ได้แก่ ตลาดประโคนชัย นางรอง พุทไธสง ตามลำดับ ในการมัดหมี่ผ้าแต่ละผืนนิยมใช้ 4 สี มากที่สุด รองลงมาคือ 3 สี มีเพียงส่วนน้อยที่ใช้ 1 สี 7 สี และ 12 สี สีที่นิยมใช้

กันมาก ได้แก่ สีแดง รองลงมาคือ สีเหลือง ขาว เขียว น้ำเงิน ม่วง ชมพู และฟ้าตามลำดับ ในการมัดหมี่แต่ละหัวส่วนใหญ่จะใช้เวลา 5 วัน รองลงมาคือ 2 วัน 1 วัน 7 วัน และ 4 วัน ตามลำดับ

3. ด้านวัตถุประสงค์ในการมัดหมี่ เพื่อให้เกิดลวดลายบนผ้า ทำให้ผ้าเกิดความสวยงาม รองลงมาคือ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษ และเป็นรายได้เสริม มีเพียงส่วนน้อยที่มัดหมี่เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ อยากทำเป็น และเพื่อให้มีสีสันลวดลายที่แตกต่างกัน ปริมาณการผลิตต่อเดือน ผู้ทอผ้ามัดหมี่ส่วนใหญ่จะสามารถผลิตได้ 10 หัว รองลงมาคือ 15 หัว 8 หัว 6 หัว 5 หัว และ 1 หัว ตามลำดับ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการฟอกย้อม

1. ด้านวิธีการฟอกย้อม ขั้นตอนการฟอกย้อมเส้นไหมของภูมิปัญญาเริ่มจากการเตรียมกำหนดปริมาณเส้นไหมที่ใช้ ปริมาณน้ำหนัก 1.5 กิโลกรัม แล้วทำการฟอกขาว จากนั้นเป็นวิธีการย้อม โดยเริ่มจากต้มน้ำ ปริมาณ 10 ลิตร ให้มีอุณหภูมิ 80-90 องศาเซลเซียส โดยการสัมผัสน้ำพอให้รู้สึกอุ่นๆ จึงเทสีลงไป เส้นไหมต้องแช่ในน้ำย้อม ต้มประมาณ 30 นาที หมั่นกลับเส้นไหม

2. ด้านการใช้สี ส่วนใหญ่ใช้สีวิทยาศาสตร์ตราสิงโต ประมาณ 4-5 ชอง ในกรณีต้องการสีอ่อน หรือปริมาณ 10-12 ชอง ในกรณีต้องการสีเข้ม

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการขีด

1. ด้านวิธีการขีด ทำได้โดยใช้ไม้ไผ่เป็นตัวยกด้วยเส้นยืน แต่ละแถวใช้เส้นพุ่งพิเศษสอดผ่านจากริมผ้าด้านหนึ่งไปสู่ริมผ้าอีกด้านหนึ่ง เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายขีดตลอดหน้ากว้างของผืนผ้า โดยลวดลายที่ใช้มักเกิดจากการทำเลียนของเดิมที่มีอยู่ หรืออาจมีการประยุกต์ใหม่ เช่น ลายสับประรด ซึ่งมีอายุหลาย 6 ปี ลายบัง มีอายุหลาย 100 ปี ส่วนในเรื่องที่มาของลวดลายได้จากบรรพบุรุษ หรือมีการแลกเปลี่ยนกันกับเพื่อนบ้าน

2. ด้านระยะเวลาและการใช้สี ระยะเวลาที่ใช้ในการขีดขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลาย อาจใช้เวลา 1-3 วัน ภูมิปัญญาในกลุ่มนี้มิได้ย้อมสีเส้นด้ายเอง แต่ใช้วิธีซื้อเส้นด้ายที่ย้อมสีแล้วจากโรงงาน จำนวน 2-3 สี มาใช้ ผ้าขีดที่ได้จะใช้ทำเป็นหมอนอิง หมอนหนุน โดยมีปริมาณการผลิต ประมาณ 10 ชิ้น ต่อเดือน

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการผลิตเส้นใย

1. ด้านวิธีการผลิตเส้นใย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชี่ยวชาญในการผลิตเส้นใยไหม โดยเริ่มต้นจากการเลี้ยงตัวอ่อนประมาณ 3 สัปดาห์ เมื่อตัวอ่อนทำรังเป็นดักแด้ จึงทำการคัดแยกดักแด้ เพื่อนำไปทำแม่พันธุ์ต่อไป และส่วนที่เหลือจะนำมาสาวเพื่อเอาเส้นไหม โดยในระยะเวลาประมาณ 3 เดือน จะผลิตเส้นใยได้ 2 ครั้ง

2. วัตถุดิบในการผลิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีวัตถุดิบในการผลิตเพื่อหารายได้เสริม และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ชิ้นงานที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเก็บสะสม ส่วนมากจะนิยมเก็บสะสมผ้ามัดหมี่ ประมาณ 15-20 ผืน รองลงมาคือผ้าขาวม้า ประมาณ 6-10 ผืน ผ้าโสร่งประมาณ 2-4 ผืน ผ้าพื้นประมาณ 5 ผืน ผ้าลายลูกแก้วประมาณ 5 ผืน ผ้าพันคอ ผ้าลายตาครู ผ้าบารู ผ้าถุง ผ้าปูโต๊ะ ผ้าซิ่นกวย และผ้าสไบบาง ตามลำดับ ชื่อลวดลายที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมผลิต ส่วนมากคือ ลายขอ ลายขอธาตุ รองลงมาคือ ลายไทย ลายจับ 5 ลายจับ 7 ลายมังกรเชิงเทียน ลายข้าวหลามตัด ลายดอกแก้ว ลายใบโพธิ์ ลายตาลู ลายโดมข้าว ลายหมี่โตน ลายกระปอม ลายหัวใจว่าง ลายปลาตะเพียน ลายต้นสน ลายกระจับ ลายตะขอ ลายตาเล็กตาใหญ่ ลายแมงมุม ลายใยแมงมุม ลายหมี่พระเทพฯ ลายลูกโซ่ ลายธงไทย ลายสายฝน ลายขอสุนทรย์ ลายดาวกระจาย ลายผีเสื้อ และลายกัญแจเงิน ตามลำดับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มไทยลาวนี้ สามารถผลิตผ้าขาวม้าที่มีขนาดกว้าง 0.60 x 2.00 เมตร ได้ประมาณ 10-20 ผืน ต่อเดือน หากเป็นผ้าซิดยาวจะผลิตได้ความยาว 10 เมตรต่อเดือน และมีการเก็บสะสมผ้าซิดประมาณ 10-15 ผืน ผ้ามัดหมี่ 5 ผืน และผ้าขาวม้า 20 ผืน ลวดลายที่ผลิต เช่น ลายใบไม้ มีอายุของลาย 60 ปี ลายดอกบัว มีอายุของลาย 100 ปี สามารถทอผ้าพันคอ ขนาดยาว 1.80 เมตร ได้ประมาณ 20 ผืน และระยะเวลาประมาณ 1 เดือน จะทอผ้าสไบบาง ขนาดยาว 1.80 เมตร ได้ประมาณ 40 ผืน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ จะสะสมผ้าโสร่งจำนวนประมาณ 9 ผืน และผ้าขาวม้า จำนวนประมาณ 9 ผืน ไว้ที่บ้านเพื่อเป็นผลงาน โดยลวดลายที่ผลิตมีชื่อ ลายว่า ลายจับสาม มีอายุของลายประมาณ 80 ปี

2. ข้อมูลด้านเกียรติประวัติหรือรางวัลที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับ ส่วนมากได้รับรางวัล รองชนะเลิศการประกวดผลิตภัณฑ์ดีเด่น จังหวัดบุรีรัมย์ 2545 รองลงมาได้รับรางวัลโล่ผู้มีผลงานดีเด่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2546 รางวัลที่ 2 ผ้าไหมสวยงาม และรางวัลชมเชยการทอผ้าจากพระราชินี

ข้อมูลด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมสอนการทอผ้าให้ลูกหลาน รองลงมานิยมสอนให้เพื่อนบ้านญาติ และน้องสาว ตามลำดับ ความรู้ที่สอนนิยมสอนเกี่ยวกับการทอผ้า รองลงมาคือสอน เกี่ยวกับการมัดหมี่ การฟอกย้อม การปั่นด้าย การสาวไหม การเหยียบตะกอ การสืบด้าย การสาวไหม การเลี้ยงไหม การรวักไหม การทอหมอน และการเย็บซิด ตามลำดับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมสอนการทอผ้าที่บ้านตนเอง รองลงมาสอนที่บ้านเพื่อนในหมู่บ้าน และศูนย์ส่งเสริมอาชีพ ตามลำดับ ใช้ระยะเวลาในการสอนประมาณ 2-3 วัน รองลงมาคือ 1 วัน 1 เดือน 1 อาทิตย์ 2 อาทิตย์ 15 วัน 10 วัน และ 5 วัน ตามลำดับ ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุ ประมาณ 30-40 ปี รองลงมามีอายุประมาณ 20-25 ปี 16-17 ปี 15 ปี 18-19 ปี 44 ปี 12-13 ปี และประมาณ 10 ปี ตามลำดับ

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง

ข้อมูลด้านปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองของภูมิปัญญากลุ่มนี้ ได้แก่ วัตถุดิบราคาแพงมีไม่เพียงพอ การตลาดไม่กว้าง ขาดเงินทุนหมุนเวียน สินค้าราคาต่ำจำหน่ายไม่ได้ตามราคาที่กำหนด ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการออกแบบลายใหม่ อุปกรณ์การย้อมไหมไม่เพียงพอ ผ้าไม่ได้ขนาดตามต้องการ การย้อมไม่สม่ำเสมอ และผลิตให้ลูกค้าไม่ทัน มุ่งหวังขอความช่วยเหลือด้านการประชาสัมพันธ์การโฆษณาจากภาครัฐ

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ

ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศของภูมิปัญญากลุ่มนี้ ได้แก่ ต้องการลวดลายที่ออกแบบขึ้นใหม่ ที่เป็นลวดลายมัดหมี่สามารถนำมาผลิตได้ การอบรมเรื่องการมัดหมี่ การอบรมเรื่องการฟอกย้อม การอบรมเรื่องการทอผ้า การอบรมเรื่องการเลี้ยงไหม การตลาด และการอบรมเรื่องการทำผ้าซิด การอบรมเทคนิควิธีการย้อมเส้นไหม เพื่อให้ได้สีที่สม่ำเสมอ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาและบันทึกสวดลายดั้งเดิมของผ้าขิด และผ้ามัดหมี่ลงสื่อ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคล คือ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองตามแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มที่สำคัญในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ

1) กลุ่มไทยกวย ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านดงกระทิง กิ่ง อ.บ้านด่าน จำนวน 20 คน

2) กลุ่มไทยเขมร ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านไทรทองและบ้านยาง อ.กระสัง จำนวน 20 คน

3) กลุ่มไทยโคราช ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านหนองตาเข้ม อ.นางรอง จำนวน 20 คน

4) กลุ่มไทยลาว ศึกษาจากผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาศัยในพื้นที่บ้านมะเฟือง อ.พุทไธสง บ้านโคกเมือง อ.ประโคนชัย และบ้านหนองตาไก่อ.นางรอง รวมจำนวน 135 คน

การศึกษานี้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลรวมทั้งสิ้น จำนวน 195 คน

2. ประชากรที่เป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ลวดลายของผ้าขิดและผ้าไหมมัดหมี่ใน
จังหวัดบุรีรัมย์ โดยพิจารณาจากรูปแบบ และลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะมีลายดั้งเดิมที่แสดง
เอกลักษณ์ ซึ่งจะศึกษาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยให้ผู้ทรงภูมิปัญญามีส่วนร่วมใน
การพิจารณาเลือกตัวอย่างประกอบการพิจารณาจากความชัดเจนของลวดลาย และการได้รับอนุญาต
จากเจ้าของผลิตภัณฑ์ โดยการศึกษาจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มที่สำคัญในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ

- 1) **กลุ่มไทยกวย** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่บ้าน
ดงกระทิง อ.บ้านด่าน จำนวน 15 ลาย
- 2) **กลุ่มไทยเขมร** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่บ้าน
ไทรทองและบ้านยาง อ.กระสัง จำนวน 10 ลาย
- 3) **กลุ่มไทยโคราช** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่
บ้านหนองตาเข้ม อ.นางรอง จำนวน 12 ลาย
- 4) **กลุ่มไทยลาว** ศึกษาจากลวดลายผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่บ้าน
มะเฟือง อ.พุทไธสง บ้านโคกเมือง อ.ประโคนชัย และบ้านหนองตาไก่ อ.นางรอง รวมจำนวน
59 ลาย

การศึกษานี้ได้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผลิตภัณฑ์รวมทั้งสิ้นจำนวน
96 ลาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลประชากรที่เป็นบุคคลใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีการ
เตรียมคำถามไว้ล่วงหน้าชนิดปลายเปิด และบันทึกลงเทปแล้วทำการถอดเทป

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ที่เป็นผลิตภัณฑ์ ได้แก่
แบบบันทึกลวดลายของผ้าขิดและผ้าไหมมัดหมี่ในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึกภูมิปัญญาท้องถิ่น

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล คณะนักวิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1) การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ คณะวิจัยศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ คณะวิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ณ พื้นที่ ที่ศึกษา โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

2.1) ขอนหนังสือคำแนะนำคณะนักวิจัยจากสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลไปยังผู้นำชุมชน

2.2) ศึกษา รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interviews) กับผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ และบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือก กลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลจำนวน 195 คน โดยพิจารณาจากประสบการณ์หรือทักษะฝีมือในการผลิตที่ ได้รับการยอมรับจากกลุ่มหรือชุมชน และทักษะในการสื่อสาร จากนั้นทำการรวบรวมรายชื่อ ติดตามไปยังที่อยู่เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์ ชนิดปลายเปิดเป็นเครื่องมือ หากภูมิปัญญาท้องถิ่นท่านใดที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับลวดลายของผลิตภัณฑ์จะทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกประกอบการบันทึกลวดลายของผ้าจิดหรือลวดลายผ้ามัดหมี่ ซึ่งจะศึกษาจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นมีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือกตัวอย่างซึ่งจะพิจารณาจากรูปแบบ และลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะมีลายดั้งเดิมที่แสดงเอกลักษณ์ประกอบการพิจารณาจากความชัดเจนของลวดลาย และการได้รับอนุญาตจากเจ้าของผลิตภัณฑ์ จำนวน 96 ลาย จึงทำการบันทึกภาพ นำลวดลายมาลงในตารางกริด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ แล้วสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตรวจสอบ พิสูจน์ความถูกต้องเพื่อใช้ในการแพร่กระจายต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการบรรยายเชิงพรรณนา และจำแนกข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามประเด็นของแบบสัมภาษณ์ประกอบข้อมูลด้วยค่าสถิติเพื่อให้เห็นภาพรวมของสภาพภูมิปัญญาด้านการทอผ้าพื้นเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์

การนำเสนอข้อมูลมีลักษณะการจัดทำเป็นฐานข้อมูลที่เป็นระบบ เช่นเดียวกับทำเนียบรายชื่อโดยแสดงรายชื่อ ที่อยู่ และความสามารถของผู้ทรงภูมิปัญญา ส่วนลวดลายของผ้าทอพื้นเมือง ทำการจำแนกจัดหมวดหมู่ของลวดลาย ได้แก่ หมวดสัตว์ หมวดพืช หมวดสิ่งของ หมวด

เบ็ดเตล็ด โดยแยกตามกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มในจังหวัดบุรีรัมย์ นำข้อมูลที่ได้เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดยเรียบเรียงการเขียนเชิงพรรณานำเสนอต่อผู้ให้ทุนการวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดบุรีรัมย์ สรุปผลได้ดังนี้

1. การจัดทำฐานข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 ข้อมูลทั่วไปของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอายุ 31 – 50 ปี (ร้อยละ 61.5) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 76.8) สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว (ร้อยละ 69.1) มีถิ่นฐานตามแหล่งผลิตที่คณะวิจัยเข้าศึกษา โดยไม่มีการย้ายถิ่น (ร้อยละ 86.2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอาชีพหลักในการทำนา (ร้อยละ 92.9) โดยมีรายได้เฉลี่ย 2,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 41.5)

1.2 ข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง

1.2.1 ด้านประสบการณ์ทั่วไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ มีประสบการณ์การผลิตในขั้นตอนการทอผ้า (ร้อยละ 25) และการฟอกย้อมเส้นใย (ร้อยละ 21.4) ซึ่งผลิตผ้าทอพื้นเมืองเพื่อเป็นรายได้เสริม (ร้อยละ 51.4) โดยเริ่มเรียนรู้การผลิตจากบรรพบุรุษ (ร้อยละ 85.8) ตั้งแต่อายุ 16 – 20 ปี (ร้อยละ 45.4) ซึ่งส่วนใหญ่เริ่มเรียนรู้จากขั้นตอนการปลูกหม่อน (ร้อยละ 29.7) เป็นอันดับแรก โดยอาศัยเครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตที่ใช้ต่อบรรพบุรุษ (ร้อยละ 58.3) เมื่อผลิตเป็นผืนผ้าแล้ว ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้แก่กลุ่มอาชีพที่ตนเป็นสมาชิก (ร้อยละ 41.6) โดยกลุ่มจะเป็นผู้กำหนดราคาของสินค้า และภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้รับการอบรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าทอพื้นเมือง (ร้อยละ 59.9)

1.2.2 ด้านความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะ โดยภาพรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้ามากที่สุด รองลงมาคือ การมัดหมี่ การฟอกย้อม การผลิตเส้นใย และการขีด ตามลำดับ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย ส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า รองลงมา คือ การฟอกย้อม และการมัดหมี่ ตามลำดับ โดยมีกระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะดังนี้

1) **ด้านการทอผ้า** นิยมทอผ้าที่มีลวดลายจากการควั่นไหมสองสี เข้าด้วยกัน คือ ผ้าหางกระรอกมากกว่าการทำผ้ามัดหมี่ สีที่นิยมใช้คือ โทนสีเขียว แดง และน้ำตาล เม็ดมะขาม ใช้ระยะเวลาในการทอผ้าเฉลี่ยวันละ 1 เมตร ประมาณ 10 – 15 ฟืนต่อเดือน ขนาดผืนผ้า กว้างประมาณ 1 เมตร ยาว 2 เมตร นิยมทอผ้าขาวม้า และผ้าโสร่ง ซึ่งราคาจำหน่ายต่อผืนได้แก่

ผ้าขาวม้า ราคา 400 – 500 บาท

ผ้าโสร่ง ราคา 1,000 – 1,500 บาท

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวยนี้ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม

2) **ด้านการฟอกย้อม** กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวยมีวิธีการฟอกย้อมไม่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และนิยมใช้สีเคมีชนิดผงบรรจุซอง โดยใช้สีตราระฆัง และตราจรวด ซึ่งสั่งซื้อจากร้านค้าในชุมชน

3) **ด้านการมัดหมี่** ส่วนมากเป็นการมัดหมี่ลวดลายเลียนแบบดั้งเดิม ใช้ระยะเวลาในการทำประมาณ 1 – 2 วัน ต่อผืน หรือประมาณ 7 – 15 ฟืนต่อเดือน มีวัตถุประสงค์ในการมัดหมี่เพื่อจำหน่ายและใช้เอง สีที่ใช้ในการมัดหมี่เป็นสีเคมีชนิดผงบรรจุซองตราสิงห์โตดี กลอง ในอัตราส่วนผ้า 1 ฟืน จะใช้สีประมาณ 4 – 5 สี สีที่นิยมใช้มากได้แก่ สีเหลือง สีแดง สีเขียว สีดำและสีขาว

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้า รองลงมา คือด้านการผลิตเส้นใยและด้านการมัดหมี่ ตามลำดับ โดยมีกระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะดังนี้

1) **ด้านการทอผ้า** ภูมิปัญญาส่วนใหญ่ทอผ้าไหมโดยใช้ลวดลายที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ สีที่นิยมใช้ในการทอผ้าได้แก่ สีแดง เหลือง เขียว โดยการจัดโครงสร้างที่ดูขริมเป็นเอกลักษณ์และมีลวดลายขนาดเล็ก ในผ้าผืนหนึ่งอาจใช้สีมากถึง 5 สี ใช้ระยะเวลาในการทอผ้าต่อผืนไม่แตกต่างจากกลุ่มอื่น คือวันละ 1 เมตร ประมาณ 10 – 15 ผืนต่อ 1 เดือน ผืนผ้ามีขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ยาว 2 เมตร นิยมทอผ้าขาม้า และผ้าโสร่งโดยผ้าขาม้าจะจำหน่ายผืนละ 250 – 300 บาท ผ้าโสร่งราคาผืนละ 1,200 บาท ส่วนใหญ่ทอผ้าเพื่อใช้ในงานและโอกาสต่าง ๆ และทอเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

2) **ด้านการผลิตเส้นใย** มีการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมเอง เพื่อเอาไว้ทอผ้าและจำหน่ายปริมาณการผลิตเฉลี่ย 1 – 2 กิโลกรัมต่อเดือน

3) **ด้านการมัดหมี่** มีการทำผ้ามัดหมี่ผ้าที่เป็นลวดลายดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ที่เรียกว่า ผ้าโฮล ซึ่งใช้สี 4 – 5 สีได้แก่ สีเหลือง แดง เขียว ดำ และขาว สีที่ใช้เป็นสีเคมีชนิดผงบรรจุซอง ตราสิงห์โตตึกทอง ซึ่งซื้อจากร้านค้าในหมู่บ้าน ในระยะเวลา 1 เดือน สามารถผลิตผ้าโฮลได้ประมาณ 10 เมตร

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช ส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้ามากที่สุด รองลงมาคือ การฟอกย้อม โดยมีกระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญดังนี้

1) **ด้านการทอผ้า** ภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ลวดลายในการทอผ้าที่เป็นลวดลายดั้งเดิม ส่วนลวดลายใหม่ได้รับการถ่ายทอดจากกลุ่มทอผ้าใกล้เคียง ได้แก่ บ้านหนองตาไก่ อำเภอนางรอง นิยมทอผ้าพื้นเรียบ สีที่นิยมใช้ได้แก่สีแดง สีนํ้าเงิน สีดำ และสีเขียว ใช้เวลาในการทอผ้าต่อผืนวันละ 1 – 1.5 เมตร ประมาณ 10 ผืน ต่อเดือน ขนาดของผ้าที่ทอ คือ 1.02 เมตร ยาว 2 เมตร ส่วนใหญ่ทอผ้าเป็นอาชีพเสริม โดยราคาจำหน่ายต่อผืนคือ 600 บาท (เมตรละ 300 บาท)

2) **ด้านการฟอกย้อม** กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราชมีวิธีการฟอกย้อมไม่แตกต่างจากกลุ่มอื่น และนิยมใช้สีเคมีชนิดผงบรรจุซองตราสิงห์โต ซึ่งซื้อจากร้านค้าในอำเภอนางรอง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้ามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมัดหมี่ ด้านการฟอกย้อม ด้านการขีดและการผลิตเส้นใย ตามลำดับ โดยมีกระบวนการผลิตจำแนกตามความเชี่ยวชาญเฉพาะดังนี้

1) **ด้านการทอผ้า** ภูมิปัญญาท้องถิ่นนิยมทอผ้าเป็นลวดลายมากกว่าทอผ้าพื้น โดยใช้ลวดลายที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ นิยมลวดลายขนาดใหญ่ ในผ้าผืนหนึ่งส่วนใหญ่นิยมใช้ 3 สี สีที่นิยมมากคือ สีแดง สีเหลือง สีขาว สีเขียว โดยการจัดโครงสร้างที่ดูสว่าง สดใสเป็นส่วนใหญ่ ระยะเวลาในการทอผ้าต่อผืนโดยเฉลี่ยวันละ 1 เมตร หรือประมาณ 10 – 15 ผืนต่อ 1 เดือน ขนาดของผืนผ้ากว้าง 1 เมตร ยาว 2 เมตร ผ้าที่ทอส่วนใหญ่นิยมทอผ้ามัดหมี่มากที่สุด โดยทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ราคาจำหน่ายต่อผืนประมาณ 700 – 1,500 บาท

2) **ด้านการมัดหมี่** ส่วนมากเป็นการมัดหมี่ลวดลายเลียนแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการมัดหมี่ แต่ละหัวประมาณ 5 วัน มีวัตถุประสงค์ ในการมัดหมี่เพื่อให้เกิดลวดลายที่สวยงามบนผืนผ้า และเพื่อเป็นรายได้เสริม สีที่ใช้ในการมัดหมี่เป็นสีเคมีชนิดผงบรรจุซองตราสิงห์โต โดยผ้าแต่ละผืนนิยมใช้สีประมาณ 4 สี ซึ่งนิยมใช้สีแดง สีเหลือง สีขาวและสีเขียว

3) **ด้านการฟอกย้อม** มีวิธีการฟอกย้อมไม่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น และนิยมใช้สีเคมีชนิดผงบรรจุซองตราสิงห์โต ซึ่งซื้อจากร้านค้าในชุมชน

4) **ด้านการขีด** ลวดลายที่ใช้เป็นการทำเบี่ยงแบบของเดิมที่มีอยู่ มีหัวที่ประยุกต์ลายขึ้นมาจากลวดลายเดิม ระยะเวลาในการขีดขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลายเส้น ด้านที่ใช้เป็นเส้นด้ายย้อมสีแล้วจากโรงงาน (ด้ายโทเร) นิยมใช้ 2 – 3 สี โดยมีปริมาณการผลิตประมาณ 10 ชิ้น ต่อ 1 เดือน

5) **ด้านการผลิตเส้นใย** มีวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงไหมเพื่อหารายได้เสริม และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยใช้ระยะเวลา 3 เดือน จะผลิตเส้นใยได้ 2 ครั้ง

1.3 **ข้อมูลด้านผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น** ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่เคยได้รับรางวัลจากการประกวดผ้าทอพื้นเมือง ยกเว้นกลุ่มไทยลาว ที่เคยได้รับรางวัลจากการประกวดในระดับจังหวัดและระดับภาค

1.4 ข้อมูลด้านพฤติกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ ถ่ายทอดความรู้และทักษะการทอผ้าแก่บุตร ในลักษณะฝึกหัดตามแบบเป็นผู้ช่วยในการผลิตของ คราวเรือน โดยไม่กำหนดระยะเวลาที่ตายตัว ผู้รับการถ่ายทอดส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 10 – 12 ปี ขึ้นไป

1.5 ข้อมูลด้านปัญหาที่มีเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการตลาดมากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาวัตถุดิบมีราคาสูงหรือการขาดแคลน วัตถุดิบ

1.6 ข้อมูลด้านความต้องการสารสนเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการความรู้ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการมัดหมี่และการออกแบบลวดลายผ้า

2. การจัดทำทำเนียบรายนามภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกตามชาติพันธุ์ และความ เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ทำเนียบรายนามภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่คณะนักวิจัยได้บันทึกจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์ และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ดังรายละเอียดชื่อ อายุ และที่อยู่ในภาคผนวก ก. และสามารถสรุปใน ภาพรวมได้ดังนี้

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย

2.1.1 ชำนาญด้านการทอผ้า	จำนวน	15 คน
2.1.2 ชำนาญด้านการฟอกย้อม	จำนวน	3 คน
2.1.3 ชำนาญด้านการมัดย้อม	จำนวน	2 คน

2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

2.2.1 ชำนาญด้านการผลิตเส้นใย	จำนวน	4 คน
2.2.2 ชำนาญด้านการมัดหมี่	จำนวน	1 คน
2.2.3 ชำนาญด้านการทอผ้า	จำนวน	15 คน

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

2.3.1 ชำนาญด้านการด้านการฟอกย้อม	จำนวน	1 คน
2.3.2 ชำนาญด้านการทอผ้า	จำนวน	19 คน

2.4 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

2.4.1 ชำนาญด้านการทอผ้า	จำนวน	115 คน
-------------------------	-------	--------

2.4.2	ชำนาญด้านการมัดหมี่	จำนวน 15 คน
2.4.3	ชำนาญด้านการการฟอกย้อม	จำนวน 2 คน
2.4.4	ชำนาญด้านการขีด	จำนวน 2 คน
2.4.5	ชำนาญด้านการผลิตเส้นใย	จำนวน 1 คน

3. การบันทึกผลผลิตผ้ามัดหมี่ – ผ้าขีด จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์และลวดลาย

การบันทึกชื่อยานามลวดลายผ้ามัดหมี่ – ผ้าขีด ที่คณะนักวิจัยได้บันทึกจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์และหมวดลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้ จำนวนคำ อายุของลาย ชื่อเจ้าของและที่อยู่ในภาคผนวก ข. และสามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

3.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย

3.1.1	หมวดลายสัตว์	จำนวน 1 ลาย
3.1.2	หมวดลายพืช	จำนวน 4 ลาย
3.1.3	หมวดลายสิ่งของ	จำนวน 1 ลาย
3.1.4	หมวดลายอาคารสถานที่	จำนวน 11 ลาย
3.1.5	หมวดลายเบ็ดเตล็ด	จำนวน 1 ลาย

3.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

3.2.1	หมวดลายสัตว์	จำนวน 2 ลาย
3.2.2	หมวดลายเบ็ดเตล็ด	จำนวน 8 ลาย

3.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

3.3.1	หมวดลายสัตว์	จำนวน 5 ลาย
3.3.2	หมวดลายพืช	จำนวน 1 ลาย
3.3.3	หมวดลายสิ่งของ	จำนวน 6 ลาย
3.3.4	หมวดลายเบ็ดเตล็ด	จำนวน 1 ลาย

3.4 กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

3.4.1	หมวดลายสัตว์	จำนวน 14 ลาย
3.4.2	หมวดลายพืช	จำนวน 9 ลาย
3.4.3	หมวดลายสิ่งของ	จำนวน 17 ลาย
3.4.4	หมวดลายอาคารสถานที่	จำนวน 3 ลาย

อภิปรายผล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมดเป็นหญิงมีอายุระหว่าง 31 – 50 ปี เนื่องจากส่วนใหญ่ได้รับการเรียนรู้ฝึกฝนการผลิตผ้าทอพื้นเมือง ตั้งแต่้วยสาวจนเกิดความชำนาญ เป็นที่ยอมรับของผู้ผลิตในชุมชน รวมประสบการณ์ในการผลิตในขั้นตอนที่เหมาะสมกับกับช่วงวัย สอดคล้องกับแนวคิดของ นิตยา สุวรรณ (อ้างในพัฒนา วิติอาษา. 2532 : 7) ที่กล่าวว่า ในสังคมของวัฒนธรรมของชาวอีสานกำหนดให้ผู้หญิงเป็นกำลังด้านการทอผ้าและการทอผ้าเป็นทั้งกระบวนการอบรมขัดเกลาทางสังคมและพิธีกรรมที่ทำให้ผู้หญิงสมบูรณ์พร้อมมีบทบาทและหน้าที่อันเหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการทอผ้ามากกว่าขั้นตอนอื่น ๆ อาจเป็นเพราะเป็นขั้นตอนท้ายสุดของกระบวนการผลิตที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับผลงาน หากทอผ้าได้ดี ผลงานออกมาดีงดงาม ยังส่งผลต่อคุณสมบัติของความเป็นผู้หญิง จึงทำให้หญิงชาวอีสานต้องฝึกฝนทักษะการทอผ้าจนเกิดความชำนาญ ซึ่งปัจจุบันบางคนอาจไม่ชำนาญด้านการฟอกย้อม การมัดหมี่ก็จะใช้วิธีจ้างแรงงานผู้ที่ชำนาญให้ทำแทนตน การที่หญิงชาวอีสานให้ความสำคัญต่อการทอผ้าอาจเนื่องจากธรรมเนียมนิยมการทอ “ชิ้นใหม่” ด้วยตนเองเพื่อใช้เป็นเครื่องสมนาคุณกำนัลแก่ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบ่าว ในพิธีแต่งงาน (ห้องปฏิบัติการทางมนุษยวิทยาของอีสาน. 2532 : 23)

ในสินค้าของพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ย่อมแสดงเอกลักษณ์สะท้อนจิตวิญญาณ ทัศนคติของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นับแต่อดีตสืบได้จากสมัยอยุธยา ณ กรุงศรีอยุธยาเมืองหนึ่งมีร้านขายไหมลาว ไหมเขมร และไหมโคราช (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. 2542 : 2780) จวบจนปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นยังคงสืบทอดเอกลักษณ์ของผ้าทอพื้นเมืองที่ได้รับจากบรรพบุรุษของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ลวดลาย สี สัน เทคนิคที่ทำให้เกิดลวดลายของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความโดดเด่น แต่ปัจจุบันปัจจัยด้านการตลาด มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงเอกลักษณ์ของผ้าทอพื้นเมือง เนื่องจากแนวคิดการผลิตเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมิใช่ผลิตเพื่อผู้ทอใช้เองเหมือนในอดีต ดังจะเห็นได้จากข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการเรียนรู้ทักษะการมัดหมี่ และการออกแบบลวดลายโดยการประยุกต์หรือการสร้างสรรค์ลายชิ้นใหม่ ทั้งนี้ก็เพื่อผลทางการตลาดนั่นเอง

กระบวนการผลิตผ้าทอพื้นเมืองของภูมิภาคที่ศึกษาคล้ายคลึงกับกระบวนการผลิตทั่วไปในภาคอีสาน แต่สถานะการณ์ปัญหาเรื่องวัตถุดิบมีแนวโน้มสูงขึ้น การนำเข้าวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมีปริมาณมาก โดยเฉพาะไหมพันธุ์ผสมจากโรงงาน และยิ่งชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้ามากเท่าใด ยังมีแนวโน้มที่จะทำให้ชุมชนเป็นแหล่งฟอกย้อมทอผ้าอย่างเดียว อีกทั้งจากการสังเกตการผลิตพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ใช้การคาดคะเน การกะประมาณการฟอกย้อม อาจส่งผลต่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของสมบัติ ประจัญสานต์และคณะ (2545 : 89) ที่ศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าในพื้นที่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่า พบปัญหาการที่ผู้ผลิตขาดทักษะทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐาน เช่น การชั่ง ตวง วัด และการจดบันทึกทำให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่คงที่ เป็นการเปลี่ยนแปลงวัตถุดิบในแง่การผลิต

ด้านการตลาด ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ นำผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้จำหน่ายให้แก่กลุ่มอาชีพที่ตนสังกัดเป็นสมาชิกซึ่งจะเห็นได้ว่า ในระดับชุมชน เข้าใจหลักการและเห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มอันเป็นการพัฒนาธุรกิจชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 131) ที่กล่าวว่า ธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลหรือโดยคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านจะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็ว และมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูง อีกทั้งกลุ่มยังเป็นกลไกในการกำหนดควบคุมราคาสินค้า ในแต่ละชุมชนราคาของผลิตภัณฑ์คุณลักษณะเดียวกันใกล้เคียงกัน จึงต้องทำให้ผู้ผลิตต้องแบ่งปันด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างสูง แม้ว่าจากการศึกษาของ สุพัตรา รักรการศิลป์ (2542 : 121 - 122) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการผลิตผ้าทอในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์มีประสิทธิภาพการผลิตต่ำ เกิดจากการขาดทุนสุทธิ เมื่อคิดค่าแรงงาน แต่หากมองผลตอบแทนทางสังคม การมีอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพเสริมทำให้ลดปัญหาแรงงานย้ายถิ่น สร้างสัมพันธในครอบครัวให้อบอุ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง นับว่าคุ้มค่าอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดของการดำเนินโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนเข้มแข็งที่ตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาพัฒนาเพิ่มมูลค่า อันเป็นการฟื้นฟูพลังและศักยภาพในการเรียนรู้ เพื่ออยู่รอดร่วมกันในท้องถิ่น ซึ่ง ศรีศักร วัลดีโภคม (2544 : 220) เรียกกระบวนการนี้ว่า "ท้องถิ่นวัฒนา"

ข้อเสนอแนะ

1. ในการจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าพื้นเมือง ควรขยายขอบเขตการศึกษาและจัดทำให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดบุรีรัมย์เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล และเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้เพื่อการพัฒนา
2. จากนโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่มีการคัดเลือกสุดยอดผลิตภัณฑ์ทำให้ความสนใจ การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ สื่อมวลชน และสถาบันการศึกษามุ่งสนใจและสนับสนุนกลุ่มดังกล่าว ทำให้กลุ่มอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มอื่น ๆ มิได้รับการสนใจและสนับสนุนเท่าที่ควร ส่งผลด้านการพัฒนาและอาจทำให้กลุ่มที่ได้รับคัดเลือกมีแนวโน้มลอกเลียนรูปแบบของผลิตภัณฑ์จากกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกสุดยอดผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีผลให้เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ตามกลุ่มชาติพันธุ์สูญหาย
3. ควรส่งเสริมให้เกิดนกออกแบบในชุมชน เพื่อสร้างสรรค์งานออกแบบลวดลายผ้าหรือผลิตภัณฑ์ที่คงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ตามกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทำได้ทั้งการอนุรักษ์ และการประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยประสานความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ในการฝึกอบรม เรียนรู้หลักสูตรระยะสั้น
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความจำเป็นในการเก็บรวบรวมลวดลายผ้าทอพื้นเมือง ส่วนใหญ่อาศัยความจำหรือเลียนแบบจากชิ้นงานต้นแบบ หากเป็นเช่นนี้ในระยะยาว ข้อมูลด้านลวดลายผ้าดั้งเดิมอาจสูญหายหรือเกิดการบิดเบือน สถาบันการศึกษาในชุมชนควรมีส่วนในการจัดเก็บรวบรวมลวดลายผ้าลงในตารางกริดให้ครอบคลุมและต่อเนื่อง ตามลวดลายผ้าที่ได้รับการออกแบบขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา
5. การประกวดผ้าทอพื้นเมืองในระดับจังหวัด ควรประชาสัมพันธ์ไปตามแหล่งผลิตอย่างทั่วถึง เนื่องจากการประกวดเป็นกลวิธีที่มีผลต่อแรงจูงใจในการผลิต และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. นโยบายผ้าทอพื้นเมือง เอกลักษณ์ประจำจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีการประกาศเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546 แต่ยังไม่เป็นที่รับทราบโดยทั่วไปของผู้บริโภคในจังหวัดทำให้ความต้องการของตลาดน้อย ส่งผลต่อปริมาณการผลิตผ้ามัดหมี่หางกระรอกของภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสี่กลุ่มชาติพันธุ์
7. ควรส่งเสริมและสนับสนุนนักศึกษาโปรแกรมวิชาสิ่งทอ พัฒนาชุมชน ออกแบบ

ผลิตภัณฑ์ นิเทศศิลป์ สถาปัตยกรรมภายใน ศิลปกรรม หรือสาขาอื่น ๆ ที่สนใจ ให้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงประสพการณ์ ระหว่าง ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักศึกษาและคณະนักวิจัย ยังผลให้นักศึกษาเกิดความภาคภูมิใจต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น นำความรู้ที่ได้รับจากสถานศึกษามาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ ท้ายสุดเมื่อสำเร็จการศึกษาอาจมีแนวคิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ทำเนียบรายนามภูมิปัญญาท้องถิ่น

จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย
 ชำนาญด้านการทอผ้า

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางแก้ว วงศ์กล้า	35	165 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
2.	นางเขียว นุรัมย์ย์	54	65 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
3.	นางชีวิ ยิ้มรัมย์ย์	45	137 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
4.	นางปี แซ่มรัมย์ย์	32	169 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
5.	นางเป นุรัมย์ย์	43	37 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
6.	นางแป เต็งรัมย์ย์	40	102 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
7.	นางพุด ชิมรัมย์ย์	30	24 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
8.	นางพูน ยิ้มรัมย์ย์	49	67 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
9.	นางแพง ชะนอมรัมย์ย์	57	105 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
10.	นางลำไพ ชูकरรัมย์ย์	32	10 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
11.	นางสมจิต ชื่นรัมย์ย์	40	128 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
12.	นางสายภักดิ์ แซ่มรัมย์ย์	37	125 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
13.	นางสุจิน พับประโคน	32	17 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
14.	นางเสวียน ยิ้มรัมย์ย์	41	16 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
15.	นางอังคณา ชัยรัมย์ย์	41	152 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย
 ชำนาญด้านการฟอกย้อม

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางเมือง งามสง่า	41	27 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
2.	นางสำลี ชะไรมรัมย์	50	122 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
3.	นางเอือน อิศรางกูร	52	156 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกวย
 ชำนาญด้านการมัดหมี่

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางนิต งามสง่า	49	101 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน
2.	นางสุข ยิ้มรัมย์	62	21 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร
 ชำนาญด้านการผลิตเส้นใย

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางเขี้ยว ทะเรรัมย์	46	84 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง
2.	นางงำ คำลิ่งรำ	51	127 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง
3.	นางชื่น คำลิ่งรัมย์	52	38 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง
4.	นางศรี โยรัมย์	51	117 ม.4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร
 ชำนาญด้านการมัดหมี่

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางเทียบ นะรานรัมย์	36	89 ม.4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง โทร 044-066895

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร
 ชำนาญด้านการทอผ้า

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางเกสร ดวงไสว	31	9 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
2.	นางเจนจิรา อะพินรัมย์	30	104 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง โทร 09-5093577
3.	นางแปลก อะทอยรัมย์	47	99 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
4.	นางพร้อม ทะรัมย์	54	13 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
5.	นางยุร อะทอยรัมย์	44	107 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง
6.	นางรอบ ดาทอง	44	15 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง โทร 06-2519788
7.	นางระเบียบ พะนิรัมย์	53	49 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
8.	นางรัตติยา กำลิ่งรัมย์	31	8 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
9.	นางสมร โจนรัมย์	47	19 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง
10.	นางสุภารัตน์ วัจนะวิง	37	171 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง โทร 07-2466454
11.	นางสุเทียบ รุ่งเรือง	34	10 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
12.	นางสุนีย์ เบียมรัมย์	54	18 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
13.	นางเสียม ทะรัมย์	53	41 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง
14.	นางสำฤทธิ กิ่งแก้ว	38	62 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำดวน อ.กระสัง
15.	นางสำรวย อะทอยรัมย์	44	146 ม. 4 บ้านยาง ต.ลำดวน อ.กระสัง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช
 ชำนาญด้านการฟอกย้อม

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางชูศรี พูนสวัสดิ์	40	100 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 06-2494604

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช

ชำนาญด้านการทอผ้า

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางเกศ รุกขชาติ	62	28 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
2.	นางจำเปาะ สวัสดิ์	36	111 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
3.	นางชำเลื่อง แป้นรินทร์	44	82 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
4.	นางดวงพร สวัสดิ์พูน	50	13 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 01-2821945
5.	นางทองหลอม สุด เสน่ห์หา	35	98 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 06-2594850
6.	นางบังอร แมลงผึ้ง	41	7 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
7.	นางบุญเรือง อร่าม	56	27 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 044-618392
8.	นางพูน้อย วรรณุช	30	16 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
9.	นางระเหย มีทอง	50	10 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
10.	นางละเอียด แมลงผึ้ง	61	5 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
11.	นางลำไพ ดีมีชาติ	48	65 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
12.	นางแหว มีทอง	60	60 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
13.	นางวันเพ็ญ เสาวโร	30	7 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 06-2494385
14.	นางแสน หรบรณ	57	15 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
15.	นางสมพร วงกะนวน	48	2 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
16.	นางสมหมาย ปลั่ง กลาง	42	87 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 09-9648732
17.	นางสมหวัง พักแฝง	41	9 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง
18.	นางสมหวัง เสาร์โร	34	25 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง โทร 07-2479241
19.	นางสุพิน แมลงผึ้ง	30	109 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

ชำนาญด้านการทอผ้า

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางกวางทอง ตูแก้ว	55	59 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
2.	นางไค ทองแดง	49	102 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 09-2338759
3.	นางจันทร์ เดชรัมย์	37	89 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
4.	นางจันทร์แดง ศรีชัย	65	18 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
5.	นางจันทร์เพ็ญ ฉิมพลีพันธ์	41	65/1 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
6.	นางจรัล ศรีรักษา	55	48 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 07-2402385
7.	นางเจริญ ปักษา	31	49 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
8.	นางฉวี แจ่มสว่าง	42	123 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
9.	นางชม สืบมา	63	25 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
10.	นางดวง ราชบุรี	51	267 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
11.	นางดวงใจ แสงภักดี	35	33 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
12.	นางบาง พุฒพันธ์	44	199 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
13.	นางใบ พุฒพันธ์	56	117/1 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
14.	นางบุญรอด งานไธสง	36	89/2 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
15.	นางบุญเรือง มนไธสง	45	162 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
16.	นางบัวผัน ผลแดง	50	28 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
17.	นางบัวไล รวมธรรม	35	21 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
18.	นางบัวศรี คุณลา	38	115 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 06-2582878
19.	นางประกอบ กอนไธสง	53	118 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
20.	นางประทวน กล้าณรงค์	42	23/2 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
21.	นางปราณี จุมศิลป์	31	265/1 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 06-2568508
22.	นางปิยะพร สีหวัลลก	35	90 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
23.	นางปิ่น ฤทธิเดช	54	47 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
24.	นางปิ่น สุภคร	46	126 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
25.	นางที บุญประดิษฐ์	55	229 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
26.	นางทัน ศรีวงศ์	54	67 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
27.	นางทิพย์ สิทธิโกชนัน	50	75 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
28.	นางทุมมา บุญยัด	50	43 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
29.	นางทองดี เทียมสุข	65	408 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
30.	นางทองใบ ชัยसान	50	119/1 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
31.	นางทองเลี่ยม ดันสูง	48	139 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 09-2845289
32.	นางทองศุณย์ บานีวงศ์	38	32 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
33.	นางทองสุข พลหนองหลวง	43	132 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
34.	นางทองสี กลมเกลียว	49	93 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 09-8499526
35.	นางทองหนูน บุญมี	36	17 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
36.	นางนงคาร กาวไรสง	38	90 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
37.	นางนงครัก เทียงไรสง	54	123 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
38.	นางนงลักษณ์ วงศ์ษา	27	30 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
39.	นางน้อย ปราบภัย	31	304 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
40.	นางผา สิงห์ธี	54	48 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 09-2828026
41.	นางम्मหอม โอคเวहन	50	172/8 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
42.	นางเฟือก อินทนิล	52	18 ม.5 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
43.	นางพร้อม แฝ้วพูนสง	64	81 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
44.	นางพลอย ทาสีทอง	57	62/1 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
45.	นางพิกุล สวัสดิ์พูน	43	106 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 01-0692835
46.	นางพิน ภาจันทร์	52	9 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
47.	นางเพียง โพธิสว่าง	60	98 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
48.	นางพูน หนองเหล็ก	45	88 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
49.	นางพัน กุลโสง	51	121 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
50.	นางไพรวลัย โกติรัมย์	36	40 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
51.	นางพัศณี โฉ่นารายณ์	30	84 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 044-780251
52.	นางมยุรี ฉาไรสง	57	104 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
53.	นางมาลา สุขธินันท์	35	141 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
54.	นางมุกดา เทียงไรสง	48	121 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
55.	นางสาวไม บุตรราช	53	23 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
56.	นางม้วย ปะนาประโคน	48	412 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
57.	นางรุ่งทิพย์ สืบมา	26	43 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
58.	นางรำไพ จัตูรัส	41	20 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
59.	นางเรียง สายสิน	58	43 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
60.	นางเรือนไทย ไชยสาร	36	160 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
61.	นางร้อย กองอุดม	50	154 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
62.	นางลี ศรีชนะ	56	409 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
63.	นางละมุล ศรีชัย	43	126 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
64.	นางลำควน สืบมา	32	25 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
65.	นางลำไย วังหอม	38	55 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
66.	นางลอย อินทนิล	53	81 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
67.	นางวินิจ เดิมงาม	30	16 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
68.	นางวิไล ล้วนกล้า	56	102 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
69.	นางศรีนวล คงพินิจ	48	29 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 06-2626602
70.	นางศิริพร ทองปาน	40	7 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
71.	นางศิริพร สุริกร	32	72/1 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
72.	นางศิริวิมล ทรัพย์นาศิริ	42	164 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
73.	นางลำ ภูแก้ว	38	30 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 09-5846797
74.	นางสงวน โพธิ์ขำ	52	85 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
75.	นางสวลี โฉนารายณ์	36	8 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
76.	นางสง่า กะการดี	48	24 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 09-9941378
77.	นางสง่า สระแพง	50	108 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
78.	นางสังวาล นาแพง	31	31 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
79.	นางสังเวียน เพ็งพิศ	45	119 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
80.	นางสัมฤทธิ์ แก้วจันทร์วงศ์	45	119 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
81.	นางสมควร ชมลา	28	18 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 01-9972548
82.	นางสมใจ โอตเกต	35	410 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
83.	นางสมพงษ์ ธรรมอินทร์	48	139 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
84.	นางสมพงษ์ นาคี	47	91 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
85.	นางสมพร ศรีชัย	29	37 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
86.	นางสมพร สวัสดิ์พูน	35	36 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 01-9673558
87.	นางสมร แหวนแก้ว	36	34 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
88.	นางสมหวัง วังมา	49	65 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
89.	นางสวาท บุญเพ็ง	51	79 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
90.	นางสวัสดิ์ สาบุตร	28	11 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
91.	นางสายัณห์ พงษ์สถิตย์	60	58 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
92.	นางสุขศรี วิลายอน	49	29 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
93.	นางสุนันทา วิศิษฏ์ศิลป์	64	130 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
94.	นางสุมาลี เพ็งหากิจ	26	49 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
95.	นางสุเมคา บุญจริง	36	160 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
96.	นางสุรัส บุตราช	50	49 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
97.	นางสุวรรณ กลมเกลียว	44	50 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
98.	นางสำเนียง กลมเกลียว	37	129 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
99.	นางสำรวย บวชไธสง	36	81 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
100.	นางสำลี แก้วจันทร์วงศ์	58	54 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 09-5845415
101.	นางสำลี สืบวัน	58	54 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
102.	นางโสภกา สาบุตร	30	97 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
103.	นางใส สมพงษ์	56	111/1 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
104.	นางไสว ใจดี	37	42 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
105.	นางหนูคุณ สืบวัน	65	57 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
106.	นางหนูดี บุญธรรม	57	125 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
107.	นางหนูดี ดวงอุดม	43	122 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
108.	นางหนูณี เสนุชัย	51	64 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
109.	นางเหลี่ยม วาระสิทธิ์	57	117 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
110.	นางแหวน เสนาสังข์	42	137 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
111.	นางอนงค์ สุวรรณทา	64	67 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
112.	นางอารี เสนาะจำนงค์	41	74 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
113.	นางอารีย์ ขศตะสา	29	85 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
114.	นางอำไพ ศรีชัย	38	78 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
115.	นางเฮ้า สาบุตร	73	44 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว
 ชำนาญด้านการมัดหมี่

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางคิลภา โปร่งไธสง	72	77 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
2.	นางทองสุข กาหลง	33	14 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
3.	นางทองสิน วัฒนานุกิติ์	54	72 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
4.	นางนารี ชมสง	40	259 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 06-2522760
5.	นางบุญมี แก้วรากบาง	37	89 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
6.	นางบุญแถม เดือนประ โคน	34	319 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
7.	นางบัวลัย พุทธิชาติ	30	65 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
8.	นางไพ กองอุดม	55	8 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
9.	นางวันเพ็ญ เหนือคูเมือง	33	200 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
10.	นางสิงขร พุ่มพวง	37	111 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
11.	นางสมร สุริกร	62	72/1 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
12.	นางสมศรี สิงห์ปัญญา	38	137 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง โทร 06-2568508
13.	นางส้มเกลี้ยง สืบวัน	34	134 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย โทร 09-2866134
14.	นางอรนุช รวมธรรม	31	83 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง
15.	นางอุไร สิลปักษา	52	10 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

ชำนาญด้านการขีด

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางปราณี สุภสร	42	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย
2.	นางหนูแก้ว สุริพล	44	205 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

ชำนาญด้านการฟอกย้อม

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางนภาพร ล้วนกล้า	43	127 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง
2.	นางศรีชล มาลี	53	78 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว

ชำนาญด้านการผลิตเส้นใย

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ที่อยู่
1.	นางสมจิต แส่นมัน	53	33 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง

ภาคผนวก ข

ทำเนียบลวดลายผ้ามัดหมี่-ผ้าขิด

จำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะ

1. กลุ่มไทยกาย

ตารางที่ 1 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดลายสัตว์

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล่ำ (ล่ำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก001		25	70	นางสุข ยี่รัมย์ย์	21 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ย์

ตารางที่ 2 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดพืช

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล่ำ (ล่ำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ข001	จิดดอกแก้ว	39	70	นางสุข ยี่รัมย์ย์	21 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ย์
ข002	สมอ	-	70	นางเขียว ลุนรัมย์ย์	65 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ย์
ข003	-	25	10	นางอังคณา ชัยรัมย์ย์	152 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ย์
ข004	-	25	70	นางสมจิตร ชัยรัมย์ย์	128 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ย์

ตารางที่ 3 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดอาคารสถานที่

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ง001	หมี่เกี้ยว	25	80	นางฮ้อย ยิมรัมย์	21 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง002	ขอธาตุ	49	100	นางเมือง งามสง่า	27 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง003	ขอธาตุ	49	100	นางนิต งามสง่า	101 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง004	-	25	10	นางอังคณา ชัยรัมย์	152 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง005	-	35	10	นางเมือง งามสง่า	27 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง006	-	39	10	นางเสือน อินรางกูร	156 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 3 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดอาคารสถานที่ (ต่อ)

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ง007	-	39	90	นางแป เต็งรัมย์	102 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง008	-	49	10	นางเสวียน ยิ้มรัมย์	16 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง009	-	49	10	นางเมือง งามสง่า	27 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง010	-	49	10	นางลำไผ่ ชูกระรัมย์	10 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์
ง011	-	39	10	นางสำลี ชะใบรัมย์	112 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 4 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดเบ็ดเตล็ด

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
จ001	-	25	60	นางสู้อย ยิ้มรัมย์	21 ม.1 บ้านดงกระทิง ต.โนนขวาง กิ่งอำเภอบ้านด่าน จ.บุรีรัมย์

2. กลุ่มไทยเขมร

ตารางที่ 5 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดลายสัตว์

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก001	แมงมุม	25	10-20	นางเจนจิรา อะมินรัมย์	104 ม.4 บ้านยาง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
ก002	ปลาหมึก	49	5	นางศุภารัตน์ วังะวียง	171 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 6 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดถึงของ

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ค001	บายศรี	25	10-20	นางเจนจิรา อะมินรัมย์	104 ม.4 บ้านยาง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 7 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดเบ็ดเตล็ด

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
จ002	เจ็อย	14	100	นางสุนีย์ เขียมรัมย์	18 ม.4 บ้านยาง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
จ003	ปรม	-	100	นางเชียว ทะเรรัมย์	84 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
จ004	ราชวัตร	-	100	นางสมร โจมรัมย์	19 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
จ005	ละเบ็ก	-	100	นางสุนีย์ เขียมรัมย์	18 ม.4 บ้านยาง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
จ006	ลูกลม	-	100	นางรอบ ดาทอง	16 ม.4 บ้านยาง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
จ007	หางกระรอก คั่นด้วย สีขาว	-	100	นางระเบียบ พะนิรัมย์	49 ม.4 บ้านยาง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์
จ008	โสด	35	100	นางบูร อะทอรัมย์	107 ม.17 บ้านไทรทอง ต.ลำควน อ.กระสัง จ.บุรีรัมย์

3. กลุ่มไทยโคราช

ตารางที่ 8 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดลายสัตว์

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก001	เกล็ดเต่า	49	80	นางดวงพร สวัสดิ์พูน	13 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก002	เกล็ดเต่า ประยุกต์	49	10	นางชำเลื่อง แป้นรินทร์	82 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก003	แมงดา ประยุกต์	49	70	นางสมพร วงคะนวน	2 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก004	ผีเสื้อ	49	20	นางแวว มีทอง	60 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก005	หางนกยูง	49	80	นางดวงพร สวัสดิ์พูน	13 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 9 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดลายพืช

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ข001	ดอกผักแว่น	49	80	นางแวว มีทอง	60 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 10 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดตั้งของ

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก001	กรง 7	49	40	นางชำเลื่อง เป็นรินทร์	82 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก002	กุญแจ	49	80	นางละเอียด แมลงผึ้ง	5 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก003	ข้าวหลาม ตัดผสมลาย ขอ	49	50	นางชำเลื่อง เป็นรินทร์	82 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก004	เชิงเทียน	49	80	นางสมหมาย ปลั่งกลาง	87 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก005	ลูกโซ่	49	70	นางชูศรี พูนสวัสดิ์	100 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก006	สมอเรือ	49	30	นางลำไพ คีมีชาติ	65 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 11 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดเบ็ดเตล็ด

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
จ001	ไท	49	70	นางสมหมาย ปลั่งกลาง	87 ม.11 บ้านหนองตาเข้ม ต.นางรอง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 11 การบันทึกรายละเอียดของตลาดลอย หมวกเบ็ดเตล็ด

รหัส	ชื่อลอย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลอย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
จ001	ขอห้าสิบห้า	55	50	นางสาวศรีชล มาลี	78 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
จ002	เขาะ	25	70	นางสมพงษ์ นาคี	91 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
จ003	จับน้อย	25	70	นางสำลี สืบวัน	54 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ004	จับห้า	25	60	นางจรัส ศรีรักษา	48 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
จ005	ตัวเอส	25	4-5	นางบัวโล้ย พุทธิชาติ	65 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ006	หมี่ลอย ตาบ้อ	25	50	นางสวลี โฉนารายณ์	8 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
จ007	ไท	47	60	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ008	ไท (ตรงกลาง เป็นตะขอ)	31	6	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ009	ไท (ผ้าปูโต๊ะ)	25	60	นางสมพร สวัสดิ์พูน	36 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
จ010	ไทโบราณ	58	100	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 11 การบันทึกรายละเอียดของตลาดลอย หมวกเบ็ดเตล็ด (ต่อ)

รหัส	ชื่อลอย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลอย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
จ011	หมี่โตน	25	30	นางลำ ภูแก้ว	28 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ012	หมี่ลือก	25	20	นางจันทร์เพ็ญ ฉิมพลี พันธ์	65/1 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ013	หมี่ลือก	25	15	นางกทอง ตุแก้ว	59 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
จ014	-	32	5-6	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ015	-	27	6	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ016	-	45	10	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
จ017	-	25	-	นางเฮ้า สาบุตร	44 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์

4. กลุ่มไทรลาว

ตารางที่ 12 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดลายสัตว์

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก001	กาหลง	49	50	นางกวางทอง ตูแก้ว	59 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ก002	ขอปลาหมึก	25	2-3	นางสุรัส บุตราช	49 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก003	ขอหัวนาค	25	60	นางสวลี โสনারายณ์	8 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก004 *	ค้างคาว	51 (ไม้)	5	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ก005	ผีเสื้อ	25	7	นางพศณี โฉนารายณ์	84 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก006 *	พญานาค	33 (ไม้)	60	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ก007	มังกรเชิง เทียน	25	10	นาง मुखดา เทียงไธสง	121 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ก008	แมงมุม	33	60	นางละมุล ศรีชัย	126 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก009	แมงมุมใหญ่	29	60	นางสุวรรณ กลมเกลียว	50 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ก010	แมลงปอ	25	50	นางมยุรี ฉาไธสง	104 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ก011	ใยแมงมุม	49	10	นางศิริพร ทองปาน	7 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 1 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวกลายสัตว์ (ต่อ)

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก012	ใยแมงมุม	25	60	นางสาวปิ่น สุกสร	126 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ก013	ใยแมงมุม	25	60	นางหนูดี บุญธรรม	125/1 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ก014	ลูกไก่	25	40-50	นางจันทร์เพ็ญ ฉิมพลีพันธ์	65/1 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 2 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดพืช

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ข001	กลีบบก	31	2	นางที บุญประดิษฐ์	299 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ข002	กอกักกาด	25	10	นางบัวลัย พุทธิชาติ	65 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ข003	ดอกแก้ว	23	60	นางสุมาลี เฟ็งหากิจ	49 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ข004	ดอกจัน	25	10	นางสำเนียง กลมเกลียว	129 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ข005 *	ดอกบัว	19 (ไม้)	100	นางหนูแก้ว สุริพล	205 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ข006	ต้นสน	25	100	นางไพ กองอุดม	8 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ข007	ใบโพธิ์	25	50	นางมยุรี ฉาไชสง	104 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ข008	ใบโพธิ์	25	60	นางใส สมพงษ์	111/1 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ข009 *	สับปะรด	27 (ไม้)	5	นางปราณี สุขสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 3 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดลึงของ

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ค001	กนกเชิง เทียน	49	40-50	นางอรนุช รวบรวม	83 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ค002	กลองยาว	25	10	นางคิลกา โปร่งไธสง	77 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ค003	กุญแจ	31	50	นางมยุรี ฉาไธสง	104 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ค004	กุญแจ	31	125	นางสัมพันธ์ สืบวัน	135 ม.15 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ค005	ขอ	25	70	นางสำลี แก้วจันทร์วงศ์	54 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ค006	ขอเกี่ยว	25	100	นางละมุล ศรีชัย	126 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ค007	ขอแปบ	33	60	นางสวลี โฉนารายณ์	8 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ค008	ขอลาย	31	60	นางเพียง โพธิ์สว่าง	98 ม.3 บ้านหนองตาไก่ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์
ค009 *	ขีดขอ	41 (ไม้)	5-6	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ค010 *	ข้อันหมาก เป็น	23 (ไม้)	80	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ค011 *	ตะขอ	41 (ไม้)	5	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 3 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดสิ่งของ (ต่อ)

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ลำ (ลำ)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ก012	ตาข่าย	25	20	นางสมใจ โอดเกต	410 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ก013	ตาข่าย	25	65	นางสมหวัง วังมา	65 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ก014	ถัวยรางวัด	35	3-5	นางตำรวจ บวชไธสง	81 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ก015	ถาดผลไม้	49	5-6	นางทองลีน วัฒนานุสิทธิ์	72 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ก016	โทรศัพท์	29	10	นางกวางทอง ตู่แก้ว	59 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ก017	ลูกโซ่	25	100	นางดวงใจ แสงภักดี	33 ม.9 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์

ตารางที่ 4 การบันทึกรายละเอียดของลวดลาย หมวดอาคารสถานที่

รหัส	ชื่อลาย	จำนวน ล้า (ล้า)	อายุของ ลาย (ปี)	ชื่อเจ้าของ	ที่อยู่
ง001	ขอธาตุ	35	50	นางกวางทอง ตูแก้ว	59 ม.1 บ้านมะเฟือง ต.มะเฟือง อ.พุทไธสง จ.บุรีรัมย์
ง002 *	ศาลา (มีชื่อ)	49 (ไม้)	5	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์
ง003 *	ศาลา (ไม่มีชื่อ)	40 (ไม้)	60	นางปราณี สุกสร	304 ม.6 บ้านโคกเมือง ต.จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์

หมายเหตุ * หมายถึง ลายขีด

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร.

2531. หลักการฟอกย้อมสีไหม. กรุงเทพฯ: ร.พ. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.

2538. รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงอุตสาหกรรม.

กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย.

2542. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์: อัดสำเนา.

กลุ่มงานพัฒนาไหมไทย .

2530. การฟอกย้อมไหมไทย. กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการฝึกอบรม, กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.

กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ.

2521. การย้อมสีฝ้ายและไหม. กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการฝึกอบรม, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ.

2542. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ.

คณะกรรมการส่งเสริมสินค้าไหมไทย.

2526. ฝ้ายมัดหมี่. กรุงเทพฯ: ประชาชน .

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ.

2542. ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ดวงเดือน มุนชะวง.

2536. “ผ้าทอพื้นเมืองลาว : ศิลปะแห่งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย” ในผ้าเอเชีย : มรดกร่วมทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ทบวงมหาวิทยาลัย.

2541. ลวดลายบนผืนผ้าสืบสานภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

ทรงจิต พูลลาภ.

2545. สักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทยเพื่อสืบสานการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

และยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์(2541).

ทรงพันธ์ วรรณมาศ.

2534. ผ้าไทยลายอีสาน. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์.

ธนาวุฒิ ชนะคช.

2535. ปัจจัยที่สนับสนุนต่อผลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพทอผ้าด้วยกี่กระตุกในจังหวัด
ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร (สังคมวิทยาการ พัฒนา) มหาวิทยาลัย
มหาวิทาลัยขอนแก่น.

นคร ยิ้มศิริวัฒนะ.

2526. การวิเคราะห์โอกาสที่จะเพิ่มรายได้ของกิจการทอผ้าไหมในอำเภอบ้านฝาง จังหวัด
ขอนแก่น พ.ศ. 2523 - 2524. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต-บัณฑิตวิทยาลัย.
มหาวิทาลัยเกษตรศาสตร์.

บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.

2530. ผ้าไทย. กรุงเทพฯ. อัมรินทร์ พริ้นติ้งแอนพับลิชชิ่ง.

บุญนาค ดีวกุล

2543. ชนบทไทย : การพัฒนาสู่ประชาสังคม. กรุงเทพฯ. มหาวิทาลัยศิลปากร.

ปัญญา วิจิตรธนสาร.

2544. ผ้าทอพื้นเมืองการสำรวจผู้ผลิตทั่วประเทศ. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาผ้าพื้นเมืองใน
ทุกจังหวัดของประเทศ. มหาวิทาลัยศิลปากร.

ปัญญา แสงสุวานนท์.

2535. สมบัติอีสานใต้. “ พุทโธสง เมืองผ้าไหม ”. บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.

พัชรินทร์ ศิริอัมพันธ์กุล.

2537. ผ้าไหมบุรีรัมย์ในสมบัติอีสานใต้ 6. กรุงเทพฯ : จูนพับลิชชิ่ง.

พัชรินทร์ ศิริอำพันธ์กุล.

2542.ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์ โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิม
พระเกียรติเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6
รอบ 2542.บุรีรัมย์:สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

พัฒนา วิดีอาษา.

2531. ผ้าอีสานจากมิติทางมานุษยวิทยา. ขอนแก่น: เอกสารประกอบนิทรรศการภาค

วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทาลัยขอนแก่น.

พิทยา ว่องกุล.

2537. ภูมิปัญญาและภูมิธรรม คนดีศรีสังคมแห่งชนบทไทย. กรุงเทพฯ : คุรุสภา ลาดพร้าว.
แพททรีเซีย ซีสแมน แน่นหนา และวิถี พานิชพันธ์. งานแปล

2536. ลวดลายบนผืนผ้าสืบสาน ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.
ภูมิจิต เรืองเดช.

2545. (กุมภาพันธ์, 20). ประวัติความเป็นมาของกลุ่มสตรีอาสาทอผ้าไหมนาโพธิ์.
<http://www.ribr.ac.th/physics/buriram223-6.html>.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

2537. ผ้าเอเซีย. มรดกร่วมทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งแอนพับลิชชิง.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

2537. งานวิจัยเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : บทคัดย่อ เล่ม 6. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

มูลนิธิช่างหัตถศิลป์ไทย.

2527. รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
ยุพินศรี สายทอง.

2528. งานทอ. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรินติ้งเฮาส์.
ราชบัณฑิตยสถาน.

2530. พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรมอักษร ข-ฉ. กรุงเทพฯ : เพื่อนพิมพ์.
เริงฤทธิ วัฒนศึกษา.

2533. การเปลี่ยนแปลงการผลิตผ้าไหม ศึกษาเฉพาะกรณีเขตสุขาภิบาลชนบท อำเภอชนบท
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา-เน้นสังคมศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วนิดา สุบรรณเสนี, สมควร ศรีตชาติ และประเชิญ สร้อยทองคำ.

2530. ลีธรรมชาติจากพืชและสัตว์ในประเทศไทย. ฝ่ายวิจัยของป่า, กองวิจัยผลิตผลป่าไม้,
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ. บรรณาธิการ.

2530. ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. กรุงเทพฯ : บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรม
แห่งประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัย.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ.

2532. พจนานุกรมหัตถกรรมและอุตสาหกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป.

วิบูลย์ ลีสุวรรณ.

2538. ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน.

ศศิวรรณ คำรงค์ศิริ.

มปป. ศิลปบนผ้าไหมมัดหมี่. ช่างหัตถศิลป์ไทย, มูลนิธิกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.

ศูนย์สารนิเทศอีสาน สำนักวิทยบริการและภาควิชาบรรณารักษ์.

2535.งานวิจัยเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : บทคัดย่อ เล่ม 5 (เอกสารบรรณารักษ์
ศาสตร์ ลำดับที่ 105) .มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.

ศูนย์สารนิเทศอีสานสิรินธร .

2537.งานวิจัยเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : บทคัดย่อ เล่ม 6. สำนักวิทยบริการและ
ภาควิชาบรรณารักษ์ศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.

สนธยา พลศรี.

2531. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สมบัติ ประจักษ์สานต์และคณะ.

2545.รายงานการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น :กรณี
ศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : สำนักงานพัฒนาวิทยา
ศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติและสำนักงานสถาบันราชภัฏ.

สนิท อารมย์ดี.

2521. เอกสารประกอบการฝึกอบรมเรื่องการทอผ้าด้วยมือ. กองอุตสาหกรรมสิ่งทอ
กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. อุดรธานี.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยพานิชย์, มูลนิธิ.

2542. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1. กรุงเทพฯ : สยามเพรส แมนเนจเม้นต์.

สาวิตรี สุวรรณสถิตย์.

2536.ลวดลายบนผืนผ้า : ภูมิปัญญาหญิงไทย. ในศูนย์วัฒนธรรมอีสานใต้ สถาบันราชภัฏ
บุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : จุฬพับลิชชิ่ง.

สุนัย ณ อุบล และคณะ.

2536.ผ้ากับชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ส่วยเมืองอุบล.งานวิจัยสำนักงานคณะ
กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

2534. การสัมมนาทางวิชาการ : ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

2541. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : อัดสำเนา.

สำนักวิจัยและบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

2538. รายงานการวิจัย: ความเข้มแข็งของชุมชน : เรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

ศูนย์ ณ อุบล และคณะ.

2536. ผักกับชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย – ลาว สายเมืองอุบล. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สุพัตรา รักรการศิลป์.

2542. การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจการตลาด และผลตอบแทน การลงทุนของการผลิตสิ่งทอในหมู่บ้านหัตถกรรมจังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

สุมาลย์ โทมัส.

2525. ผ้าพื้นเมือง. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุริยัน วิสัย และ คณะ.

2541. ภูมิปัญญาชาวบ้านเขตอีสานใต้. บุรีรัมย์ : สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

เสรี พงพิศ.

2538. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน.

2532. ผ้าอีสานจากมิติทางมานุษยวิทยา. ขอนแก่น: เอกสารประกอบนิทรรศการภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อนันต์เสวก เห่าซึ่งเจริญ, บรรณาธิการ.

2543. คู่มือย้อมสีธรรมชาติ ฉบับชาวบ้าน สีเขียว สีนํ้าตาล และสีดำ เล่ม 1. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อนุমানราชชน, พระยา.

2517. การศึกษาและประเพณี. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.

อุษา หงส์กาญจนกุล.

2533.การยอมรับนวัตกรรมการเลี้ยงไหมของเกษตรกรบ้านหนองเชียงซุย ตำบลป่าหวายนั่ง
อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อัจฉรา ภาณุรัตน์ และคณะ.

มปป. ผ้าไหมในวิถีชีวิตไทยยุคและไทยเขมร. สุรินทร์ : รุ่งชนเกียรติ ออฟเซ็ทการพิมพ์.

อัจฉรา ภาณุรัตน์ และอัคราพร สุขทอง

2546. ผ้าไหมไทย-กัมพูชาและลาว สะท้อนความเป็นมาของพนมดงรัก. สุรินทร์ : เอกสาร
ประกอบการสัมมนาทางวิชาการพนมดงรักศึกษา.

เอกวิทย์ ณ ถลาง.

2544. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวของชาวบ้านไทย : ภูมิปัญญา
ล้านนา. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.

เอกวิทย์ ณ ถลาง.

2544. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวของชาวบ้านไทย : ภาพรวม
ภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์.

Mattiebelle Gittinger and H. Leedom Lefferts, JR.

1988. **Textiles and the tai Experience in Southeast Asia.**

Moeyes, M.

1993. **Natural Dyeing in Thailand.** White Lotus Co., LTD., Bangkok.

Mulder, Niels.

1997. **Thai images;the culture of the public world.** Chiang wai : Silk worm Book.

Patricia Cheesman.

1988. **Lao Textiles ancient symbols – Living art.** Bangkok : white Lotus.

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ประวัติคณะนักวิจัย

ประวัติคณณนักวิจัย

ชื่อผู้วิจัย นายสมบัติ ประจัญสานต์ ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัย
หน่วยงานที่สังกัด สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ประวัติส่วนตัว

1. วัน เดือน ปี เกิด 26 ธันวาคม พ.ศ. 2516
2. อายุ 30 ปี
3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากคุณวุฒิต่ำไปสูงตามลำดับ)
 - 3.1 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต (สถาปัตยกรรมเกียรติคุณอันดับ 1) ปีการศึกษา 2538
สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - 3.2 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (สถาปัตยกรรม) ปี พ.ศ. 2544 สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ประวัติการรับราชการ

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 4 ชั้น 8,610 บาท สังกัดโปรแกรมวิชาเทคโนโลยี
อุตสาหกรรม แขนงเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม-สถาปัตยกรรมภายใน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

ผลงานทางวิชาการ

1. บทความเรื่อง การรับรู้ทางสถาปัตยกรรม จำนวน 11 หน้า วารสารสัปดาห์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฉบับที่ 16 ปี พ.ศ. 2544
2. บทความเรื่อง แนวคิด ประเพณีนิยม หรือคติสัญลักษณ์ของอินทรีที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบ
ปราสาทขอม จำนวน 10 หน้า วารสารสัปดาห์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ฉบับที่ 17 ปี พ.ศ. 2545
3. สรุปผลการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา
ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 7 หน้า วารสารบัณฑิตวิทยาลัย ปีที่ 2 ฉบับที่ 1
ปี พ.ศ. 2545

4. บทความเรื่อง มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์กับการวางผังแม่บททางกายภาพ จำนวน 11 หน้า
วารสารบัณฑิตวิทยาลัย ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2546

5. โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของ
อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
ร่วมกับสำนักงานสถาบันราชภัฏ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2545 ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการ

6. โครงการจัดทำผังแม่บททางกายภาพมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณส่วนหนึ่งจาก
สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2545 ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการ

ตำแหน่งอื่น ๆ

สถาปนิก ประเภท ภาควิชาสถาปนิก

ชื่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทนัช พิเศษฐ์วิทย์ ตำแหน่ง นักวิจัย

หน่วยงานที่สังกัด โปรแกรมวิชาสิ่งทอ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ อ.จ.ระ
ศ.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ประวัติส่วนตัว

1. วันเดือน ปีเกิด 28 เมษายน พ.ศ. 2495
2. อายุ 51 ปี
3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากคุณวุฒิต่ำไปสูงตามลำดับ)
 - 3.1 กศ.บ. คหกรรมศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับ 2) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร ปี พ.ศ. 2519
 - 3.2 คศ.ม. ผ้าและเส้นใย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี พ.ศ. 2533
 - 3.3 ผ่านการอบรมหลักสูตร Testile Testing and Omality Control ประเทศอินเดีย (2 เดือน)
ปี พ.ศ. 2539

ประวัติการรับราชการ

1. เริ่มรับราชการดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 1 สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2520
2. ดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 2 สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2528
3. หัวหน้าภาควิชาคหกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2527 ถึง 2530
4. หัวหน้าโปรแกรมวิชาสิ่งทอ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2539 ถึง 2543
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8 สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2540
6. หัวหน้าสำนักงานเลขานุการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์
ปี พ.ศ. 2543 ถึง 2545
7. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8 ชั้น 21,600 สังกัดโปรแกรมสิ่งทอ
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

ผลงานทางวิชาการ

1. เอกสารประกอบการสอน เรื่อง เส้นใย

2. ตำรา เรื่อง การย้อมสีสิ่งทอ

3. บทความเรื่อง การฟอกย้อมดอกหญ้าแห้ง วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2537 จำนวน 8 หน้า

4. บทความเรื่อง การย้อมด้วยสีธรรมชาติ วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2538 จำนวน 9 หน้า

5. โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานสถาบันราชภัฏ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2545 ตำแหน่ง นักวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบรืรัมย์
Buriram Rajabhat University

ชื่อผู้วิจัย นายพันธ์ศักดิ์ พ่วงพงษ์ ตำแหน่ง นักวิจัย

หน่วยงานที่สังกัด สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ประวัติส่วนตัว

1. วัน เดือน ปี เกิด 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499
2. อายุ 46 ปี
3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากคุณวุฒิต่ำไปสูงตามลำดับ)
 - 3.1 ศิลปบัณฑิต (ส.บ.) มัณฑนศิลป์ (ออกแบบผลิตภัณฑ์) ปีการศึกษา 2524 มหาวิทยาลัย

ศิลปากร

- 3.2 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) ไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ปีการศึกษา 2536

ประวัติการรับราชการ

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6 ชั้น 12,700 สังกัดโปรแกรมวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

ผลงานทางวิชาการ

1. บทความเรื่อง **หนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล** วารสารสัปดาห์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปีที่ 16 พ.ศ. 2544 จำนวน 5 หน้า
2. บทความเรื่อง **โลก** วารสารสัปดาห์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติร่วมกับสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2545 ตำแหน่ง นักวิจัย

ชื่อผู้วิจัย นางกรรติน พ่วงพงษ์ ตำแหน่ง นักวิจัย
หน่วยงานที่สังกัด สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ประวัติส่วนตัว

1. วัน เดือน ปี เกิด 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2506
2. อายุ 40 ปี
3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากคุณวุฒิต่ำไปสูงตามลำดับ)
 - 3.1 ศึกษาศาสตร์บัณฑิต ศิลปกรรม (ออกแบบผลิตภัณฑ์) วิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา
วิทยาเขตเพาะช่าง ปีการศึกษา 2529
 - 3.2 ครุศาสตร์มหาบัณฑิต (ศิลปศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2538

ประวัติการรับราชการ

1. ตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 3 สถาบันราชภัฏมหาสารคาม ปี พ.ศ. 2532
2. ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6 ชั้น 11,440 สังกัด โปรแกรมวิชาศิลปกรรม (ออกแบบ
นิเทศศิลป์) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์

ผลงานทางวิชาการ

1. เอกสารประกอบการสอน วิชาสุนทรียภาพแห่งชีวิต (ทัศนศิลป์) เรื่อง ประวัติและผลงานของ
ศิลปินที่มีชื่อเสียงของโลกและของไทย จำนวน 20 หน้า
2. โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของ
อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
ร่วมกับสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2545 ตำแหน่ง นักวิจัย

ชื่อผู้วิจัย นางสาวรุ่งฤดี อนุสรณ์ ตำแหน่ง นักวิจัย

หน่วยงานที่สังกัด สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ถ.จิระ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ประวัติส่วนตัว

1. วัน เดือน ปี เกิด 7 มกราคม พ.ศ. 2509
2. อายุ 37 ปี
4. การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากคุณวุฒิต่ำไปสูงตามลำดับ)
 - 3.1 ป.กศ.ชั้นสูง (บรรณารักษศาสตร์) ปีการศึกษา 2528 วิทยาลัยครูสุรินทร์
 - 3.2 ค.บ. (บรรณารักษศาสตร์) ปีการศึกษา 2531 วิทยาลัยครูสุรินทร์
 - 3.3 ศษ.บ. (คณิตศาสตร์) ปีการศึกษา 2542 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 - 3.4 ศศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ปีการศึกษา 2534
 - 3.5 ผ่านการอบรมหลักสูตร “ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ” รัฐแคลิฟอร์เนีย (1 เดือน) ณ SAN

JOSE STATE UNIVERSITY รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประวัติการรับราชการ

1. ตำแหน่ง ครู 2 ระดับ 2 กรมสามัญศึกษา ปี พ.ศ. 2529
2. ตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 4 สถาบันราชภัฏลำปาง ปี พ.ศ. 2537
3. ปัจจุบันตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7 ชั้น 14,460 บาท สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ ปี พ.ศ. 2545

ผลงานทางวิชาการ

1. สรุปผลการวิจัย โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 7 หน้า วารสารบัณฑิตวิทยาลัย ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2545
2. โครงการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ แล้วเสร็จ พ.ศ. 2545 ตำแหน่ง นักวิจัย